

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ**

Διπλωματική Εργασία

Το κουρδικό ζήτημα και η Τουρκία

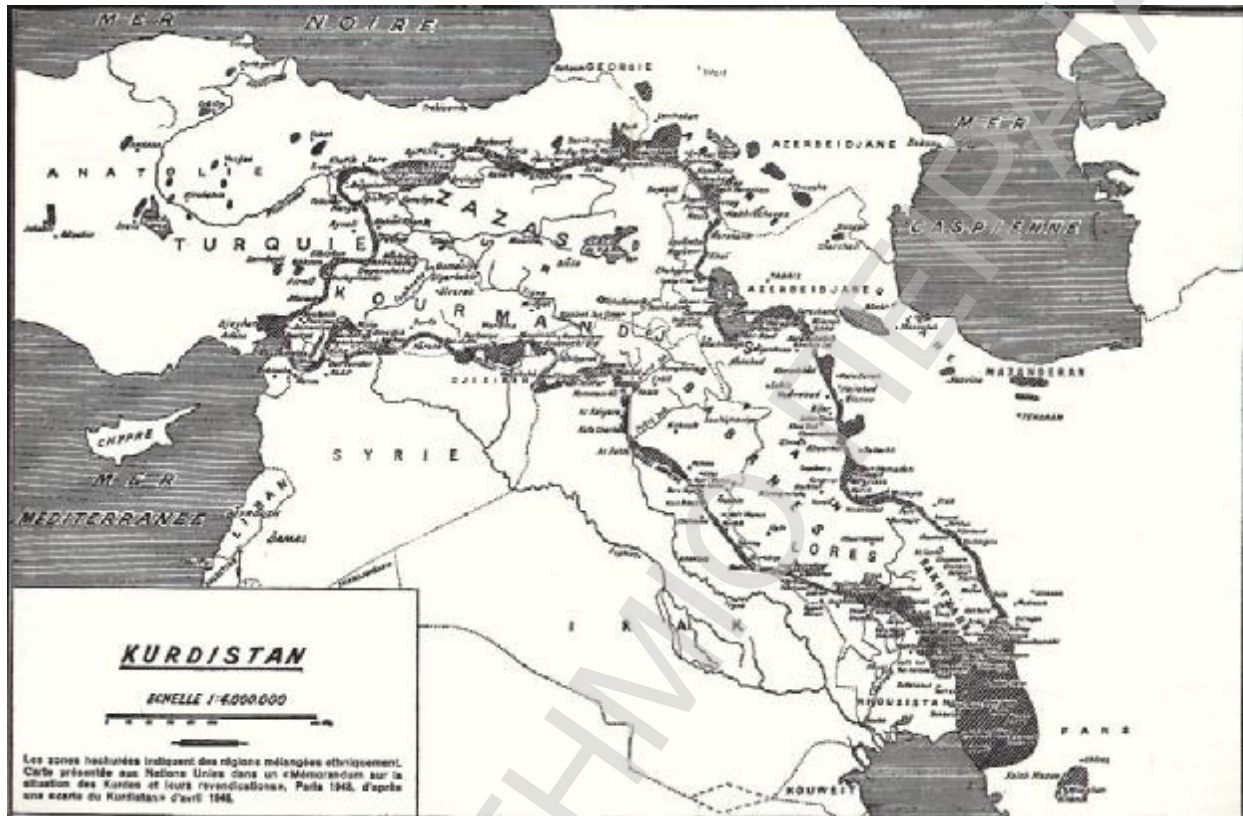
**ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΚΑΡΥΣΤΙΑΝΟΥ Δ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ
Α.Μ: Μ/Θ07015**

Πειραιάς 2010

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Αντί προλόγου	3
Ευχαριστίες	4
Εισαγωγή	5
Κεφάλαιο 1	6
1.1 Οι ρίζες των Κούρδων	6
1.2 Τα πρώτα σημάδια εθνικής οργάνωσης	10
1.3 Ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος- Η Συνθήκη των Σεβρών	12
Κεφάλαιο 2	17
2.1 Η Συνθήκη της Λοζάνης και οι Κούρδοι	17
2.2 Ο Κεμάλ και οι μειονότητες	18
2.3 Οι κουρδικές εξεγέρσεις στην Α' Τουρκική Δημοκρατία	20
Κεφάλαιο 3	25
3.1 Τα πρώτα κουρδικά κόμματα	25
3.2 Το ΡΚΚ	27
3.3 Η δεκαετία του 1990	30
3.4 Το χρονικό της σύλληψης	33
Κεφάλαιο 4	35
4.1 Την επαύριο της σύλληψης	35
4.2 Κουρδικό ζήτημα και Εξωτερική Πολιτική	37
4.3 Οι γεωπολιτικές διαστάσεις	47
Κεφάλαιο 5	53
5.1 Θεωρίες περί Εθνικισμού	53
5.2 Εκδηλώσεις Εθνικισμού στην Τουρκία	55
5.3 Εθνικισμός και ΡΚΚ	59
Κεφάλαιο 6	62
Συμπεράσματα	62
Βιβλιογραφία	65
Παραρτήματα	69

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Κανείς δεν μπορεί να είναι ελεύθερος, αν δεν είναι κύριος του εαυτού του.

Επίκτητος, 50 μ.Χ.-120 μ.Χ, Στωικός Φιλόσοφος

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω πρώτα απ'όλα τον καθηγητή μου Βασίλειο Φούσκα για την αξιοσημείωτη παρότρυνση του να καταπιαστώ με το εν λόγω ζήτημα καθώς επίσης και για την αμέριστη βοήθεια που μου παρείχε κατά την διάρκεια της εκπόνησης της παρούσας μεταπτυχιακής εργασίας.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να σταθώ ιδιαίτερα στην ηθική και ψυχολογική συμπαράσταση της οικογένειάς μου καθ'όλη την διάρκεια της φοίτησής μου στο πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών αυτά τα δυο χρόνια.

Από τις ευχαριστίες δεν θα μπορούσα να παραλείψω τα άτομα του φιλικού μου περιβάλλοντος, οι οποίοι με στήριξαν ψυχολογικά και ανέχτηκαν την απουσία μου για αξιόλογο χρονικό διάστημα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η μελέτη του κουρδικού ζητήματος από την γέννηση του, καθώς και η εξέλιξη αυτού καθ'όλη την διάρκεια της ιστορίας. Η κεντρική θέση της εργασίας είναι ότι τα βασικά εμπόδια για τη δημιουργία κουρδικής εθνικής ταυτότητας η οποία θα τους ενώνει και θα αποτελεί κοινό σημείο αναφοράς, έχουν τις ρίζες τους, στις προηγούμενες δεκαετίες. Το κουρδικό όμως επανέρχεται στις μέρες μας στο διεθνές προσκήνιο, και ανεξάρτητα από τους οποίους σχεδιασμούς της Ουάσιγκτον, αλλάζει άρδην το γεωπολιτικό χάρτη της περιοχής αλλάζοντας τις ισορροπίες και τα συμφέροντα στην ευρύτερη περιοχή.

Για το λόγο αυτό εξετάζεται σε πρώτο στάδιο ο κουρδικός λαός ως οντότητα μέσα στα πλαίσια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και κατά την διάρκεια του διαμελισμού της, που προκάλεσε η αρχή των εθνοτήτων. Η ιστορική αναδρομή του κουρδικού λαού, κρίνεται αναγκαία για να γίνουν κατανοητά στον αναγνώστη τα χαρακτηριστικά των κουρδικών φυλών και οι συνθήκες κάτω από τις οποίες έφτασαν να ζητούν την ίδρυση ανεξάρτητου κουρδικού κράτους.

Αντικείμενο της ανάλυσης, ως εκ τούτου, αποτελεί η εξέταση και η αλληλεπίδραση των στοιχείων εκείνων που επηρέασαν την πορεία ίδρυσης ανεξάρτητου κουρδικού κράτους. Γι'αυτό στα πρώτα κεφάλαια αναπτύσσονται στοιχεία από την ιστορία των Κούρδων, το ιστορικό αγώνα του κουρδικού έθνους για Ανεξαρτησία, τα πρώτα κουρδικά κόμματα, την ίδρυση του Κουρδικού Εργατικού Κόμματος καθώς επίσης και για τον χαρακτήρα του κεμαλικού κράτους. Σημαντικό επίσης τμήμα της έρευνας καλύπτει το χρονικό της σύλληψης του αρχηγού του ΡΚΚ Α. Οτσαλάν.

Στην συνέχεια αναπτύσσεται η κατάσταση όπως εξελίσσεται στις μέρες μας, που το κουρδικό αναδεικνύεται σε μείζον ζήτημα, το οποίο επηρεάζει τις ισορροπίες στην ευρύτερη περιοχή. Γίνεται έτσι εκτεταμένη αναφορά στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας που ακολουθήθηκε όλα αυτά τα χρόνια, καθώς και στις γεωπολιτικές διαστάσεις του κουρδικού ζητήματος και τα συμφέροντα των εμπλεκομένων. Αυτό που θα αναδειχθεί στην πορεία, είναι τόσο η ανάγκη δημιουργίας ανεξάρτητου κουρδικού κράτους όσο και τα γεγονότα που εμπόδισαν την ίδρυσή του και οδήγησαν τελικά στη σημερινή κατάσταση. Στο τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάζονται συνοπτικά κάποιες βασικές θεωρίες εθνικισμού ενώ παράλληλα αναλύεται ο χαρακτήρας του κουρδικού εθνικισμού από την πρώτη εμφάνιση του ως σήμερα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

1.1 Οι ρίζες των Κούρδων

Οι Κούρδοι ανήκουν σε ένα φύλο του οποίου η παρουσία στην περιοχή ανάγεται σε απώτατες ιστορικές περιόδους, πολύ πριν την άφιξη των πρώτων τουρκικών φύλων στην Ανατολία. Ως εκ τούτου, είναι συνδεδεμένοι με την περιοχή του Κουρδιστάν αιώνες πριν την ίδρυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με κύριο χαρακτηριστικό τον φυλετικό τρόπο οργάνωσης, όντας ποιμένες, νομάδες και καλλιεργητές. Το όνομα Κούρδος εμφανίστηκε για πρώτη φορά τον 7^ο αιώνα μ.χ. από Άραβες ιστορικούς, οι οποίοι το χρησιμοποίησαν για να περιγράψουν τις ιρανικές και γηγενείς εξισλαμισμένες φυλές που ζούσαν στην περιοχή του Κουρδιστάν.

Με την εμφάνιση του Ισλάμ περί το 637 μ.χ. και την επέκταση των Αράβων προς τον βορρά κατά τον 7^ο έως και τον 9^ο αιώνα, οι Κούρδοι ασπάζονται τον Ισλαμισμό. Οι Κούρδοι προτού εξισλαμισθούν ήταν όλοι Γιεζίντι (παρακλάδι της θρησκείας του Ζαρατούστρα). Στην θρησκεία αυτή που επικρατούσε στη ευρύτερη περιοχή πριν την εμφάνιση του Μωάμεθ, εξακολουθούν να πιστεύουν ακόμη και σήμερα αρκετοί Κούρδοι.¹

Τον 16^ο αιώνα έχουμε την ένταξη κουρδικών φυλών στην Οθωμανική Αυτοκρατορία με τη σύναψη συμφώνου που υπέγραψαν με την Υψηλή Πύλη οι σημαντικότεροι Κούρδοι φύλαρχοι. Με την συμφωνία που υπεγράφητο οι Κούρδοι διακήρυσσαν την πίστη τους προς την οθωμανική εξουσία προσφέροντας στρατιωτικές υπηρεσίες και απολαμβάνοντας σε αντάλλαγμα προνόμια ευρύτατης αυτονομίας. Πολλά από τα κουρδικά φύλα μετακινήθηκαν προς τα δυτικά για να φυλάνε τα σύνορα με την Αρμενία, ενώ κάποια άλλα προς τα δυτικά, ώστε να αποκτήσουν κυριαρχία σε περιοχές που ίσως να υπήρχαν Τουρκομανικά φύλα.²

Η γλώσσα τους, ξεχωριστός κλάδος της ινδοευρωπαϊκής γλωσσικής οικογένειας, συγγενεύει περισσότερο με την επίσης ινδοευρωπαϊκή περσική ενώ δεν έχει καμία συγγένεια με ουραλοαλταϊκή τουρκική γλώσσα της οποίας η προέλευση, η

¹ [Http:// www.kurd.gr/fonik/eidiko/4.htm](http://www.kurd.gr/fonik/eidiko/4.htm)

² Gerard Chaliand, “Οι Κούρδοι, Λαός χωρίς ελεύθερη πατρίδα”, Εκδόσεις Θετίλη, 1978, σελ. 14

δομή και η μορφολογία είναι τελείως διαφορετικές. Η κουρδική γλώσσα³ είναι χωρισμένη σε αρκετές διαλέκτους. Η επίσημη καθεστωτική αντίληψη, παρουσιάζει την κουρδική γλώσσα ως παραφθορά της τουρκικής. Οι κύριες υποκατηγορίες της κουρδικής γλώσσας είναι η Κιρμάν, η Κιρντάς και η Ζάζα. Η κυριότερη ομάδα διαλέκτων είναι η Κιρμάν (ομιλείται κυρίως στην Τουρκία και την πρώην ΕΣΣΔ) και ακολουθεί η Κιρντάς (ομιλείται κυρίως στο Ιράκ). Ένα κομμάτι του κουρδικού πληθυσμού της Τουρκίας χρησιμοποιεί τη γλώσσα Ζάζα που έχει στενές συγγένειες με τα ιρανικά.⁴ Την κατάσταση περιπλέκει ακόμα περισσότερο το γεγονός ότι δεν είναι λίγοι εκείνοι που ενώ γνωρίζουν και χρησιμοποιούν μόνο τα τουρκικά θεωρούν τους εαυτούς τους Κούρδους. Η κουρδική ταυτότητα των ομιλητών της Ζάζα δεν γίνεται από όλους αποδεκτή και συχνά η εθνοτική κατηγοριοποίηση αυτών των ανθρώπων γίνεται θέμα πολιτικής σκοπιμότητας.⁵

Τα επίσημα αποτελέσματα της απογραφής του 1965 αναφέρουν ότι 2.370.233 άνθρωποι χρησιμοποιούν τα Κουρδικά σαν μητρική γλώσσα και 447.080 άνθρωποι σαν δεύτερη γλώσσα. Το 8,97 δηλαδή του τουρκικού πληθυσμού έχουν τα κουρδικά ως μητρική ή ως δεύτερη γλώσσα. Ζούν κατά μήκος ολόκληρης της Τουρκίας, αν και η πλειοψηφία βρίσκεται στις ανατολικές και νοτιοανατολικές επαρχίες της χώρας από όπου και προέρχονται. Η πλειοψηφία των Κούρδων(75% περίπου) είναι Μουσουλμάνοι Σουννίτες, οπαδοί της θεολογικής σχολής των Σάφι.⁶ Το 20% περίπου των Κούρδων είναι Alevi ενώ το υπόλοιπο 5% ανήκει σε διάφορα Μουσουλμανικά δόγματα και αιρέσεις όπως οι Σίιτες, Ah el Haq και Yezidi.

Ωστόσο, η ακριβής προέλευση των Κούρδων είναι αμφιλεγόμενη ενώ πολλές ήταν οι θεωρίες που προσπαθούσαν να δώσουν κάποια συγκεκριμένη εξήγηση. Ορισμένοι καθηγητές, όπως ο Ρώσος Vladimir Fedorovich Minorsky, ύστερα από μακροχρόνιες έρευνες, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι Κούρδοι είναι απευθείας απόγονοι των Μήδων, λαός ινδοευρωπαϊκός (ιρανικός), ο οποίος, αφού τον 8^ο αιώνα π.Χ κατέκτησε τα νότια της λίμνης Ουρμιάχ, και ίδρυσε την Μηδία (σημερινό

³ Είναι ευρέως αποδεκτό ότι η γλώσσα αποτελεί ένα από τα βασικά στοιχεία που ορίζουν την εθνικότητα.

⁴ <http://www.kurdishacademy.org/>

⁵ Πολλοί πάντως είναι ομιλητές της Ζάζα οι οποίοι αυτοπροσδιορίζονται ως Κούρδοι. Η σύγχυση αναφορικά με την ταυτότητα τους επιτείνεται μεταξύ άλλων και από τις προσπάθειες των Κούρδων εθνικιστών να τους εμφανίσουν ως Κούρδους προκειμένου να παρουσιάσουν μια διαστρεβλωμένη εικόνα της δημογραφίας της περιοχής.

⁶ Σε αντίθεση με την πλειοψηφία των Τουρκων Μουσουλμάνων Σουννιτών που ανήκουν στην σχολή των Hanafi

Αζερμπαϊτζάν), εξαπλώθηκε προς τα ανατολικά. Από την άλλη πλευρά, ο Β. Nikitin τονίζει ότι οι θεωρίες αυτές δεν συγκρούονται αλλά η μια συμπληρώνει την άλλη.⁷

Μια ανακάλυψη που έδωσε στοιχεία για την ακριβή προέλευση των Κούρδων ήταν δυο μεγάλες επιγραφές των Σουμέριων που χρονολογούνται περί το 2000 π.Χ. Σε αυτές τις επιγραφές αναφέρεται μια χώρα με το όνομα «Kar-da-ka», που βρισκόταν κοντά στο «Λαό του Νερού». Πολλοί ιστορικοί και γλωσσολόγοι υποστηρίζουν ότι η λέξη «Karda» σημαίνει Κούρδος και η λέξη «Kardaka» χώρα των Κούρδων.

Ένα άλλο στοιχείο αποτελεί η αναφορά του Έλληνα στρατηγού και ιστορικού Ξενοφών, το 401 π.Χ., στο έργο του «Η Κάθοδος των Μυρίων». Ο Ξενοφών αναφέρεται για πρώτη φορά στους Κούρδους, κάνοντας λόγο για ορεσίβιους νομάδες που επιτέθηκαν στους 10.000 Έλληνες κατά την πορεία τους προς τη Μαύρη Θάλασσα. Επισημαίνει το γεγονός ότι προχωρώντας με το στρατό του ανατολικά από τον Τίγρη ποταμό και διασχίζοντας με το στρατό του ανατολικά την οροσειρά Ταύρος, συναντήθηκε με τους Καρδουκίγγ (Kardukoy), οι οποίοι ζούσαν ανατολικά της περιοχής Μποτάν(Bohan). Σύμφωνα με τον αρχαίο ιστορικό, ο λαός αυτός ζούσε ανεξάρτητος από τους Πέρσες και τους Αρμένιους.⁸

Πάντως όποια κι αν είναι η ακριβής προέλευση των Κούρδων, είναι βέβαιο ότι τα πρώτα κουρδικά φύλα δέχθηκαν αμέτρητες επιθέσεις. Από την πτώση της Μηδικής αυτοκρατορίας πολυάριθμοι λαοί και κυβερνήσεις προσπάθησαν είτε να αποικίσουν είτε να κατακτήσουν την περιοχή όπου έμενα τα κουρδικά φύλα. Μερικοί από αυτούς τους κατακτητές ήταν ο Αλέξανδρος ο Μακεδόνας, οι Σασσανίδες, οι Αρμένιοι, οι Ρωμαίοι, οι Άραβες, οι Σελτζούκοι, οι Τατάροι, οι Χουλακού, οι Μογγόλοι, οι Ταμερλάνοι, οι Χαζάριοι, οι Οθωμανοί, οι Ρώσοι, οι Άγγλοι και οι Γάλλοι. Παρ' όλα αυτά κατά τη διάρκεια αυτών των διαφορετικών ιστορικών φάσεων, οι κουρδικές φυλές μπόρεσαν να συντηρήσουν την εσωτερική ανεξαρτησία τους.⁹ Αυτή η αντοχή ίσως οφείλεται στο γεγονός ότι ποτέ δεν αποτέλεσαν ουσιαστικό οργανικό τμήμα κάποιας από τις παραπάνω αυτοκρατορίες. Ίσως, επίσης, να οφείλεται στην ιδιοσυγκρασία τους ή στο ορεινό της περιοχής που κατοικούσαν. Έτσι λοιπόν,

⁷ Basile Nikitine, *“Les Kurdes – Etude sociologique et historique”*, Librairie C. Klincksieck, Paris, 1956. Ouvrage publié avec le concours du CNRS. Παρουσιάζει μια σύνθεση των θεωριών για την καταγωγή των Κούρδων, σελ. 2-17.

⁸ Κεμάλ Μπουρκάι, *“Οι Κούρδοι και το Κουρδιστάν”*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1999, σελ. 70

⁹ Jawad Mella, *“Kurdistan and The Kurds, A Divided Homeland and a Nation without State”*. Western Kurdistan Association Publications, London 2005, σελ. 58.

διατηρούσαν μια ιδιομορφία που τους ξεχώριζε από τους λαούς δίπλα στους οποίους ζούσαν. Ακόμη κι όταν τύχαινε να περικλείονται στα σύνορα ενός μόνο κράτους, πάλι έμεναν κατά κάποιο τρόπο ανυπότακτοι και διατηρούσαν πάντοτε κάποια υποτυπώδη αυτονομία.¹⁰ Αυτό που διαφοροποιούσε τους Κούρδους από άλλους ποιμενικούς λαούς ήταν η έλλειψη πολιτικής ιεραρχημένης υπερ-φυλετικής οργάνωσης, γεγονός που αποτελούσε μειονέκτημα στο να επιδοθούν σε κατακτήσεις αλλά και να ιδρύσουν ανεξάρτητο κουρδικό κράτος.

Ωστόσο, αν και υποκειμενικοί παράγοντες, όπως η επιρροή της θρησκείας, υπήρξαν σημαντικό εμπόδιο στην ανάπτυξη μιας κουρδικής εθνικής συνείδησης, που θα μπορούσε να χρησιμεύσει ως βάση για την ίδρυση ενός κουρδικού εθνικού κράτους, το κύριο πρόβλημα ήταν η κοινωνικοοικονομική δομή του ίδιου του Κουρδιστάν. Η μορφή οργανώσεως ήταν σχεδόν νομαδική. Ηγεμόνες των κουρδικών σαντζακιών ήταν σχεδόν πάντα οι φύλαρχοι της σημαντικότερης φυλής στην περιοχή. Αυτό ίσχυε και με τους μικροβασιλείς που ηγούντο συνομοσπονδιών από διάφορες φυλές, των οποίων ήταν οι παραδοσιακοί φύλαρχοι. Ο ίδιος αυτός παράγοντας φαίνεται ότι υπήρξε εμπόδιο για την επιτυχία εξεγέρσεων και επαναστάσεων που είχαν στόχο την ίδρυση ενός ανεξάρτητου και ενωμένου κουρδικού κράτους.¹¹

Ως εκ τούτου, οι Κούρδοι, σε σύγκριση με άλλους πολιτισμούς της Μέσης Ανατολής καθυστέρησαν να αναπτύξουν μια έντονη εθνική ταυτότητα παρά το γεγονός ότι δεν υστερούσαν ούτε πληθυσμιακά ούτε πολιτισμικά από άλλους λαούς της Μέσης Ανατολής. Είναι γνωστό βέβαια ότι κάθε λαός ακολουθεί τους δικούς του ρυθμούς ανάπτυξης ανάλογα με τον γεωγραφικό χώρο και τις ιστορικές συνθήκες. Στην περίπτωση όμως των Κούρδων, οι λόγοι μπορούν ίσως να αποδοθούν ακριβώς στο γεγονός ότι ζούσαν διάσπαρτα, σε ορεινές περιοχές και χωρίς καμία κεντρική κρατική δομή. Η γεωγραφία και ο νομαδικός τρόπος ζωής ενίσχυσαν έτσι τις αποκλίσεις πολλών κουρδικών διαλέκτων πολλές από τις οποίες δεν είναι αμοιβαία κατανοητές μέχρι και σήμερα. Ο κουρδικός εθνικισμός εκδηλώθηκε συνεπώς τον 19^ο αιώνα και στην αρχή συγγεόταν με τις εκδηλώσεις ανεξαρτησίας ή προσωπικών φιλοδοξιών των σεΐχηδων.¹²

¹⁰ Ηλία Δ. Νικολακάκη, *“Οι Κούρδοι, Συμβολή στη μελέτη των εθνολογικών καταβολών της ιστορίας και της θρησκείας του”*, εκδοτικός οίκος Κυρομάνος, Θεσσαλονίκη 1998, σελ.21

¹¹ Gerard Chaliand, ο.π., σελ 33-36

¹² Chabry Laurent και Chabry Annie, *“Οι Μειονότητες, Εθνικές και Θρησκευτικές στην Μέση Ανατολή, τα αίτια των συγκρούσεων”*, Εκδόσεις Θετίλη, 1987, σελ. 221

Με πολιτικούς όρους, για τουλάχιστον πεντακόσια χρόνια οι Κούρδοι ήταν διεσπαρμένοι μεταξύ Περσικής και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ενώ στις μέρες μας ο λαός των Κούρδων εντοπίζεται μεταξύ των κρατών της Τουρκίας, του Ιράν, του Ιράν, της Αρμενίας και της Συρίας. Αυτές οι πολιτικές διαιρέσεις περιόρισαν σημαντικά τις ευκαιρίες για ανάπτυξη εθνικής ενότητας. Παράλληλα τα κράτη στα σύνορα των οποίων περικλείονταν ο κουρδικός λαός είχαν σαφή πρόθεση να καταστείλουν την ανάπτυξη της εθνικής συνείδησης των Κούρδων.¹³ Οι Κούρδοι ως μέρος της κοινότητας των Σουνιτών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αντιμετωπιζόταν ως διαφορετική ομάδα από τον Σουλτάνο το 16^ο αιώνα όταν εκείνο τον καιρό εγκαθιδρύονταν μία σειρά από ανεξάρτητες ηγεμονίες και φέουδα.

Ωστόσο, τον 19^ο αιώνα νέοι παράγοντες επέφεραν σταδιακή πολιτική αλλαγή στις σχέσεις μεταξύ των Κούρδων και της Οθωμανικής διοίκησης. Βλέποντας το γόητρο της να παρακμάζει η Υψηλή Πύλη, στράφηκε για την ενίσχυση του στρατού της στο λαό των Κούρδων καθ'ότι αποτελούσε μια ανεξάντλητη πηγή ανθρώπινου δυναμικού.¹⁴ Επιπλέον, κατά την διάρκεια αυτού του αιώνα, τα κουρδικά εδάφη χρησιμοποιήθηκαν ως θέατρο πολεμικών επιχειρήσεων και πεδίο μαχών μεταξύ των ρωσο-οθωμανικών και οθωμανο-περσικών πολέμων επιφέροντας καταστροφές και λεηλασίες. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την καταπάτηση των προνομίων των Κούρδων φεουδαρχών, προκάλεσε την εξαγρίωση του κουρδικού λαού προς τις οθωμανικές αρχές. Η διεκδίκηση αυτών των προνομίων σε συνδυασμό με την άρνηση του λαού να αποτελεί τμήμα του οθωμανικού στρατού και να καταβάλει οποιοδήποτε φόρο υποτέλειας, υπήρξαν τα πρώτα κίνητρα για περισσότερες από πενήντα εξεγέρσεις κατά την διάρκεια αυτού του αιώνα μεταξύ των οποίων η πιο σημαντική έλαβε χώρα στα τέλη του αιώνα.¹⁵

1.2 Τα πρώτα σημάδια Εθνικής Οργάνωσης

Παράλληλα με τις πρώτες απόπειρες για εξέγερση, έκαναν την εμφάνιση τους Κούρδοι διανοούμενοι που είχαν λάβει ευρωπαϊκή μόρφωση και επιστρέφοντας, έφεραν μαζί τους νέες ιδέες τονίζοντας την αναγκαιότητα της ηγεσίας της επανάστασης. Το επίκεντρο της διανοήσης βρισκόταν εκείνο τον καιρό στα μεγάλα αστικά κέντρα και κυρίως στην Κωνσταντινούπολη όπου και εμφανίστηκαν οι πρώτοι

¹³ Henry J. Barkley and Graham E. Fuller "Turkey's Kurdish question", Rowman & Littlefield, 1997, σελ. 6

¹⁴ Gerard Chaliand, ο.π, σελ 40

¹⁵ Henry J. Barkley and Graham E. Fuller, ο.π, σελ. 6

πυρήνες διανοουμένων Κούρδων εθνικιστών. Εκείνη την περίοδο (1898), ήταν που τυπώθηκε και η πρώτη κουρδική εφημερίδα με τον τίτλο «Κουρδιστάν».

Η πρώτη οργάνωση με την ονομασία «Ανόρθωση και Πρόοδος του Κουρδιστάν» που είχε σαν στόχο την εθνική αφύπνιση, εμφανίστηκε μετά το κίνημα των Νεοτούρκων το 1908, ένα κίνημα διαμέσου του οποίου οι Κούρδοι πίστευαν ότι θα ικανοποιήσουν τις εθνικές τους διεκδικήσεις. Η εν λόγω οργάνωση που είχε περισσότερο κοινωνικοπολιτιστικό χαρακτήρα παρά πολιτικό, εξέδιδε στα Τούρκικα την «Εφημερίδα της Κουρδικής Αμοιβαίας Βοήθειας και Προόδου». Οι πολιτικές και πολιτιστικές κοινότητες των Κούρδων εκείνο τον καιρό, ανθούσαν όχι μόνο στην Κωνσταντινούπολη αλλά και σε μεγάλες νοτιοανατολικές κουρδικές περιοχές. Την ίδια περίπου εποχή έκανε την εμφάνιση της μια Κουρδική Επιτροπή για την Διάδοση της Μαθήσεως η οποία ίδρυσε κουρδικό σχολείο στην περιοχή Τσενμπερλή της Κωνσταντινούπολης.¹⁶

Η τελευταία περίοδος της Οθωμανικής κυριαρχίας και ο εθνοτικός ελιτισμός των Νεότουρκων έδωσε λοιπόν το δικαίωμα στους Κούρδους να αναπτύξουν εθνική συνείδηση και να διεκδικήσουν την ανεξαρτησία τους. Όμως όλες αυτές οι δραστηριότητες τερματίστηκαν μετά την επανάσταση του Μαρτίου του 1909 και την ανατροπή του Αμπντούλ Χαμίτ Β'. Τότε οι Νεοτούρκοι, άρχισαν την υπερεθνιστική τους δράση διαδίδοντας το πνεύμα του παντουρκισμού ως μέσο εδραίωσης της δυνάμεως τους, καταπατώντας συνάμα πολλά δικαιώματα των Κούρδων.

Οι σημαντικότεροι Κούρδοι αγωνιστές καταδικάστηκαν σε μακροχρόνια φυλάκιση ενώ άλλοι εξορίστηκαν. Μετά από αυτή την βίαιη καταπάτηση των δικαιωμάτων, ακολούθησαν και άλλες εξεγέρσεις στο Κουρδιστάν. Η πιο έντονη από αυτές έλαβε χώρα στην Μοσούλη το 1909 με ηγέτη τον Σείχη Μαχμούντ Μπαζαρντί ο οποίος απαιτούσε την αποχώρηση όλων των οθωμανικών στρατευμάτων και του διοικητικού προσωπικού από την περιοχή στην οποία σκόπευε να κυβερνήσει. Οι κινήσεις του, που είχαν και την υποστήριξη των φυλών Μπαρζανί και Ζιμπάρι, είχαν σαν αποτέλεσμα οι αναταραχές να επεκταθούν σε όλο το νότιο Κουρδιστάν και τελικά το 1910 να ικανοποιηθούν τα αιτήματά του και να αποχωρήσουν τα στρατεύματα των ενωτικών από την περιοχή.¹⁷

¹⁶ ο.π. σελ. 8

¹⁷ Gerard Chaliand, ο.π. σελ 55

Προς τα τέλη του 1912, στην Κωνσταντινούπολη δημιουργήθηκε μία Εταιρεία των Φίλων του Κουρδιστάν με στόχο την ενημέρωση της κοινής γνώμης για το κουρδικό ζήτημα. Σε αυτό το στάδιο λοιπόν, αρχίζει παρατηρείται σε μέλη του κουρδικού λαού στοιχεία εθνικής ταυτότητας τα οποία προσδίδουν και άλλα κοινά σημεία αναφοράς μεταξύ των κουρδικών φυλών πέρα της θρησκείας που προϋπήρχε από τις αραβικές κατακτήσεις. Οι Κούρδοι είχαν αρχίσει να αποκτούν κοινές πεποιθήσεις, να μοιράζονται μια κοινή μαζική κουλτούρα και να διεκδικούν κοινά δικαιώματα μέσα από την κοινωνικοποίησή τους ως μέλη του κουρδικού έθνους.

1.3 Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος - Η Συνθήκη των Σεβρών

Το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου βρήκε την Οθωμανική Αυτοκρατορία με την πλευρά των ηττημένων. Η πλειοψηφία των Κούρδων ζούσε μέσα στα όρια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ενώ οι υπόλοιποι κατοικούσαν στην Περσία. Ο χάρτης της Μέσης Ανατολής σχεδιάστηκε ολοκληρωτικά μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1920 οι περισσότεροι Κούρδοι έζησαν στην Τουρκική Δημοκρατία, στο Ιράκ και τη Συρία, δύο ανεξάρτητα αραβικά κράτη κάτω από Βρετανική και Γαλλική εντολή, καθώς και στο Ιράν μετά από την αλλαγή του εκεί καθεστώτος. Μια μικρή κοινότητα Κούρδων βρέθηκε κάτω από Σοβιετική κυριαρχία στο βόρειο Καύκασο.¹⁸

Κατά την περίοδο του πολέμου πολλοί Κούρδοι πήραν τα όπλα και πολέμισαν στο πλευρό του οθωμανικού στρατού, ανταποκρινόμενοι στην θρησκευτική έκκληση του Χαλίφη. Ορισμένα όμως τμήματα του πληθυσμού και κυρίως οι φυλές του Νοτίου Κουρδιστάν και οι κάτοικοι του Ντερσίμ αρνήθηκαν να συμμετάσχουν. Μάλιστα, μερικές βόρειες φυλές πολέμησαν μαζί με τον ρωσικό στρατό εναντίον των Οθωμανών ενώ ορισμένοι πλούσιοι διανοούμενοι βρήκαν τρόπο να αποφύγουν την επιστράτευση. Βέβαια η Τσαρική Ρωσία μολονότι υποσχόταν στο κουρδικό εθνικό κίνημα σημαντική υλική βοήθεια, στην πραγματικότητα ετοιμαζόταν για μία καθαρή προσάρτηση του Κουρδιστάν.¹⁹

Μετά το τέλος του πολέμου και ενώ η Οθωμανική Αυτοκρατορία είχε ηττηθεί, χάνοντας τμήμα των αραβικών εδαφών της, Κούρδοι διανοούμενοι στην

¹⁸ Kirisci, Kemal & Winrow, Gareth, “*The Kurdish Question and Turkey: An Example of a Trans-state Ethnic Conflict*”, Routledge Curzon, London-New York, 1997, σελ. 67

¹⁹ Gerard Chaliand ο.π, σελ. 57

Κωνσταντινούπολη προσπάθησαν να δημιουργήσουν πολιτικά κόμματα εκ των οποίων μερικά ζητούσαν αυτονομία και άλλα ανεξαρτησία.²⁰ Η οργάνωση για την «Απελευθέρωση του Κουρδιστάν» προέβη σε ενέργειες για την υποστήριξη του κουρδικού ζητήματος στους διπλωματικούς κύκλους. Η «Επιτροπή για την Κουρδική Ανεξαρτησία» επρόκειτο να παίξει καίριο ρόλο στην πρώτη κουρδική εξέγερση στην Τουρκική Δημοκρατία. Σημαντικότερη όμως από αυτές τις Οργανώσεις υπήρξε αναμφισβήτητα η «Οργάνωση για την Ανόρθωση του Κουρδιστάν», που ιδρύθηκε από τον Μουλά Σαϊντ και τον Χαλήλ Χαγιάλη του Μότκι και τον Χάμζα Μπέη του Μουκούς. Αυτή η πολιτική Οργάνωση επεδίωξε να εξασφαλίσει για τον κουρδικό λαό τα πλεονεκτήματα που απέρρεαν από την διακήρυξη των αρχών του Woodrow Wilson σχετικά με την αυτοδιάθεση των υπόδουλων εθνών.²¹

Οι διαφορές όμως μεταξύ των «αυτονομιστών» και των υποστηρικτών της ανεξαρτησίας, οδήγησαν σε διάσπαση. Οι τελευταίοι οργανώθηκαν και δημιούργησαν την «Κουρδική Κοινωνική Επιτροπή». Την ίδια εκείνη εποχή δημιουργήθηκε και ένα «Κουρδικό Εθνικό Κόμμα». Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν αρκετά στοιχεία για τις δραστηριότητες της Κουρδικής Λέσχης του Ντιγιάρμπακιρ, η οποία τέθηκε πάλι σε λειτουργία προς το τέλος του 1918, από τον Ντζεμίλ Πασά Ζαντέ. Η Λέσχη, η οποία υιοθέτησε μία στάση παραπλήσια με εκείνη της Επιτροπής για την Κουρδική Ανεξαρτησία, αριθμούσε πολλές εκατοντάδες μέλη και περίπου είκοσι διανοουμένους. Αρχικά, ασχολήθηκε κυρίως με πολιτιστικές δραστηριότητες. Όμως όταν η Λέσχη άρχισε να μελετά την σύσταση ενός στρατιωτικού τμήματος, οι κεμαλιστές είχαν πλέον αποκτήσει αρκετή ισχύ ώστε να αποτρέψουν αυτή την προσπάθεια.²²

Μετά το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου ξεκίνησε η Διάσκεψη των Σεβρών στην οποία συμμετείχαν η Τουρκία και μία κουρδική αντιπροσωπεία ως παρατηρητής στις συζητήσεις που αφορούσαν το Κουρδιστάν.²³ Υπό το κράτος της εξαγγελίας του προέδρου Γούντροου Γουίλσον για «αυτοδιάθεση των λαών», εδόθησαν για πρώτη

²⁰ Βασιλική Χούντου, *“Οι Κούρδοι: Παρόν Παρελθόν και Μέλλον”*, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, 2000, σελ. 21.

²¹ Gerard Chaliand ο.π, σελ 61

²² ο.π, σελ. 62

²³ Στη Διάσκεψη των Σεβρών συμμετείχαν επίσης: η Βρετανία, οι ΗΠΑ (παρατηρητής), η Γαλλία, η Ιταλία, η Ιαπωνία, η Αρμενία, το Βέλγιο, η Ελλάδα, η Χετζάζη (δυτική επαρχία της Αραβίας που συμμετείχε στον πόλεμο κατά των Οθωμανών) η Πολωνία, η Πορτογαλία, η Ρουμανία, το Σερβοκροατο-Σλοβενικό κράτος (σημερινή Γιουγκοσλαβία) και η Τσεχοσλοβακία.

φορά υποσχέσεις στους Κούρδους για δημιουργία ανεξάρτητου κράτους.²⁴ Με την υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών στις 10 Αυγούστου του 1920, προβλέπονταν η αυτονομία της περιοχής του Κουρδιστάν, συγκεκριμένα στο Μέρος ΙΙΙ, τα άρθρα 62-64 ανέφεραν την τοπική αυτονομία για τις περιοχές που κυριαρχεί το κουρδικό στοιχείο, ευρισκόμενες ανατολικά του Ευφράτη, νοτίως των νοτίων συνόρων της Αρμενίας, όπως αυτή θα καθοριστεί αργότερα, και βορείως των συνόρων της Τουρκίας με τη Συρία και τη Μεσοποταμία. Ακόμα σημαντικότερο ήταν το άρθρο 64 το οποίο όριζε ότι η Τουρκία δεν θα μπορούσε να αντιπαχθεί σε αίτημα για ανεξαρτησία που θα έθεταν εντός έτους οι κουρδικοί πληθυσμοί.²⁵ Όπως ήταν αναμενόμενο, πρωταρχικό ρόλο στις αναφορές για τη δημιουργία «ανεξάρτητου κουρδικού κράτους» που γίνονται στα παραπάνω άρθρα έπαιξαν οι βλέψεις της Βρετανίας για τα πετρέλαια της Μοσούλης και για την περιοχή της Μεσοποταμίας. Πολύ σύντομα η Βρετανία κατέληξε στο συμπέρασμα ότι μια ισχυρή και ασφαλής Μεσοποταμία προϋπέθετε την συμπερίληψη του Νοτίου Οθωμανικού Κουρδιστάν. Είναι γνωστό άλλωστε ότι οι περιοχές του Κουρδιστάν περιλαμβάνονταν στις περιοχές ενδιαφέροντος των Μεγάλων Δυνάμεων, αφού αποτελούσαν κομβικό σημείο των εμπορικών δρόμων της Μέσης Ανατολής καθώς και των δρόμων ανάμεσα σε αυτή και την Ανατολική Μεσόγειο.

²⁴ Μάζης Ι.Θ., “Γεωπολιτικές όψεις του κουρδικού ζητήματος στο Νέο Ιράκ”, Περιοδικό Αεροπορική Επιθεώρηση, Τεύχος 80, Ιανουάριος 2007, σελ. 130.

²⁵ **Άρθρο 62:** Μία Επιτροπή, με έδρα την Κωνσταντινούπολη και αποτελούμενη από τρία μέλη οριζόμενα από τις κυβερνήσεις της Βρετανίας, Γαλλίας και Ιταλίας, θα προετοιμάσει, κατά τους έξι μήνες μετά την εφαρμογή της παρούσης Συνθήκης, την τοπική αυτονομία στις περιοχές εκείνες όπου επικρατεί το κουρδικό στοιχείο ανατολικά του Ευφράτη, νοτίως των αρμενικών συνόρων, όπως αυτά θα ορισθούν, και βορείως των συνόρων μεταξύ Τουρκίας, Συρίας και Μεσοποταμίας, καθώς ορίστηκαν στο Άρθρο 27, ΙΙ (2 και 3). Αν σε κάποιο θέμα δεν επιτευχθεί ομοφωνία, τα μέλη της Επιτροπής θα αναφερθούν στις αντίστοιχες κυβερνήσεις τους. Το σχέδιο πρέπει να παρέχει πλήρεις εγγυήσεις για την προστασία των Ασυρο-Χαλδαιών και των άλλων εθνικών ή θρησκευτικών μειοτήτων της περιοχής. Για τον σκοπό αυτό, μία Επιτροπή αποτελούμενη από Βρετανούς, Γάλλους, Ιταλούς, Πέρσες και Κούρδους αντιπροσώπους, θα επισκεφθεί την περιοχή ώστε να αποφανθεί ποιες τροποποιήσεις, αν υπάρχουν, θα έπρεπε να γίνουν στα τουρκικά σύνορα, οπουδήποτε αυτά συμπίπτουν με τα περσικά σύνορα, όπως αναφέρονται σ’ αυτήν την Συνθήκη.

Άρθρο 63: Η Οθωμανική Κυβέρνηση συμφωνεί από τούδε, να δεχθεί και να εκτελέσει τις αποφάσεις των δύο Επιτροπών που προβλέπονται στο Άρθρο 62, εντός τριών μηνών αφότου ειδοποιηθεί για τις αποφάσεις.

Άρθρο 64: Αν, αφού περάσει ένα έτος από την εφαρμογή της παρούσας Συνθήκης, ο κουρδικός λαός των περιοχών που καθορίστηκαν στο Άρθρο 62, προσφύγει στο Συμβούλιο της Κοινωνίας των Εθνών και αποδείξει ότι η πλειοψηφία του πληθυσμού των περιοχών αυτών επιθυμεί να καταστεί ανεξάρτητη από την Τουρκία και αν τότε το Συμβούλιο κρίνει ότι ο εν λόγω πληθυσμός είναι έτοιμος για την ανεξαρτησία και προτείνει να του παραχωρηθεί αυτή, τότε η Τουρκία συμφωνεί από τώρα, να συμμορφωθεί μ’ αυτό το αίτημα και να παραιτηθεί από όλα τα δικαιώματα και τους τίτλους σ’ αυτήν την περιοχή. Οι λεπτομέρειες αυτής της παραιτήσεως θα αποτελέσουν αντικείμενο ειδικής Διασκέψεως μεταξύ της Τουρκίας και των κυριότερων Συμμαχικών Δυνάμεων. Αν και όταν γίνει η αναφερθείσα παραίτηση, οι κυριότερες Συμμαχικές Δυνάμεις δεν θα προβάλουν καμία αντίδραση, εφόσον οι Κούρδοι που ζουν στο τμήμα του Κουρδιστάν το οποίο τώρα περιλαμβάνεται στο βιλαέτι της Μοσούλης, ζητήσουν να γίνουν πολίτες του νέου ανεξάρτητου Κουρδικού κράτους.

Η Συνθήκη των Σεβρών από το: *The Treaties of Peace 1912 – 1913, Vol. ii, Carnegie Endowment for International Peace*, New York, 1924, παρατίθεται στο www.cilicia.com/armo_sevres.html

Η Συνθήκη των Σεβρών υποσχόταν ανεξαρτησία στους Κούρδους εφόσον αποδείκνυαν με δημοψήφισμα ένα χρόνο αργότερα, ότι ήταν ικανοί να ανεξαρτητοποιηθούν, γεγονός που θα έκρινε η Κοινωνία των Εθνών. Ωστόσο όλα αυτά δεν έβαλαν φρένο στο ενδιαφέρον της Μ. Βρετανίας για τα πετρέλαια της Μοσούλης που ακόμα βρισκόταν στην κατοχή της. Πρέπει να σημειωθεί ότι η τύχη της Μοσούλης δεν ήταν αυτομάτως συνδεδεμένη με εκείνη του υπόλοιπου Κουρδιστάν. Ο πληθυσμός του πλούσιου σε πετρέλαιο βιλαετιού θα εξέφραζε την γνώμη του για το αν επιθυμούσε να ενωθεί με το ανεξάρτητο κουρδικό κράτος, μόνο αφού το κράτος αυτό θα είχε γίνει πραγματικότητα. Και ακόμη και αν η πλειοψηφία του πληθυσμού αυτών των περιοχών επιθυμούσε να καταστεί ανεξάρτητη από την Τουρκία, αυτό μπορούσε να γίνει μόνο αν το Συμβούλιο της Κοινωνίας των Εθνών έκρινε ότι ήταν ικανή όπως προαναφέρθηκε για μια παρόμοια ανεξαρτησία.²⁶

Από τα σύνορα αυτού του μελλοντικού Κουρδιστάν αποκλείστηκαν πολλά εδάφη με πλειοψηφία κουρδικό πληθυσμό και τα οποία βρίσκονταν δυτικά του Ευφράτη, όπως οι περιοχές του Αντιγιαμάν, της Μαλάτειας, του Ελμπιστάν, του Νταρεντέ και του Ντιβρίκ. Η περιοχή του Κουρδιστάν απέκτησε τελικά την αυτονομία της αλλά η συγκεκριμένη διευθέτηση είχε βραχύβια διάρκεια και με την απενεργοποίηση της συνθήκης των Σεβρών από την επερχόμενη Συνθήκη της Λωζάνης το 1923, οι περιοχές του Κουρδιστάν μοιράστηκαν μεταξύ της Τουρκίας, του Ιράκ και του Ιράν.²⁷

Εν τέλει η Συνθήκη των Σεβρών δεν εφαρμόστηκε λόγω των αντικρουόμενων συμφερόντων των Μεγάλων Δυνάμεων και της επικράτησης του Μουσταφά Κεμάλ, στην Τουρκία. Ο Κεμάλ προκειμένου να αποδυναμώσει τις εθνότητες που προβάλλουν αξιώσεις και παράλληλα να εκδιώξει τα Ελληνικά στρατεύματα, που είχαν αποβιβαστεί στη Σμύρνη και προχωρούσαν προς το εσωτερικό της Μ.Ασίας, άρχισε επαφές με κούρδους φυλάρχους και τοπικούς άρχοντες. Έτσι σε μία περίοδο που βασικός παράγων για τον προσδιορισμό ενός ατόμου, και την ένταξή του σε μία κοινότητα είναι η θρησκεία, ο Κεμάλ επικαλούμενος την μουσουλμανική ενότητα κατάφερε να πάρει με το μέρος του τους Κούρδους και να τους στρέψει εναντίον των Χριστιανών Ελλήνων και Αρμενίων.

²⁶ David McDowall, *"A Modern History of the Kurds"*, I.B Tauris, σελ. 117-119.

²⁷ Ι.Γ. Καταπόδης, *"Έσσερις Αιώνες Διπλωματικής Δραστηριότητας στον Ευρωπαϊκό Χώρο. 1648-1959: Από την Ειρήνη της Βεσφαλίας στις Συνθήκες του Κυπριακού"*, Αθήνα, 1996, σελ. 624.

Από την άλλη οι νικητές Σύμμαχοι αθέτησαν την υπόσχεση τους θέλοντας να αποκτήσουν την εύνοια του νέου τουρκικού καθεστώτος του Κεμάλ Ατατούρκ και φοβούμενοι ταυτόχρονα ότι θα αποσταθεροποιήσουν το Ιράκ και τη Συρία, χώρες οι οποίες προσφέρθηκαν στην Βρετανία και την Γαλλία αντιστοίχως, «ως εδάφη υπό καθεστώς εντολής (Mandate)».²⁸ Θεωρητικά, ο τελικός διακανονισμός σχετικά με τη Μέση Ανατολή θα έπρεπε ν' αναμείνει τη σύναψη της Συνθήκης της Λοζάνης, το 1923.²⁹ Όπως και να 'χει, η Συνθήκη των Σεβρών ανεξάρτητα αν ήταν τελικά ευνοϊκή για τους Κούρδους ή όχι, είναι η πρώτη συνθήκη στην οποία αναγνωρίζεται η κουρδική μειονότητα και η ανάγκη αυτοδιάθεσης και δημιουργίας κράτους.

Απόρροια της κατάστασης αυτής, ήταν η αναβίωση του κουρδικού εθνικισμού. Τουτέστιν, μία πληθώρα κουρδικών οργανώσεων άρχισαν να ιδρύονται μετά την ανακωχή, όχι μόνο στην Κωνσταντινούπολη αλλά και σε όλες τις μεγάλες πόλεις του Κουρδιστάν, ενώ στο Κάιρο ιδρύθηκε από ένα μέλος της οικογένειας Μπεντρ Χαν η «Επιτροπή για την Κουρδική Ανεξαρτησία». Η σημαντικότερη από αυτές τις οργανώσεις ήταν η «Ένωση για την Ανάκαμψη του Κουρδιστάν» που ήταν ουσιαστικά η αναβίωση της «Κουρδικής Ένωσης για Πρόοδο και Αμοιβαία Βοήθεια» που είχε κλείσει με την απόφαση των Νεότουρκων το 1909.³⁰

²⁸ Μάζης Ι.Θ, ο.π, σελ. 130.

²⁹ Κούτση, Α., «Μέση Ανατολή: Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική Ανάπτυξη», τόμος Α', σελ. 106.

³⁰ Βασιλική Χούντου, ο.π, σελ. 22.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΕΒΡΕΣ ΣΤΗΝ ΛΟΖΑΝΗ

2.1 Η Συνθήκη της Λοζάνης και οι Κούρδοι

Στις 20 Νοεμβρίου 1922 ξεκίνησε στη Λοζάνη η νέα Συνδιάσκεψη για την Ειρήνη. Τα περισσότερα κουρδικά εδάφη πέρασαν υπό την τουρκική κυριαρχία. Αντίθετα με τη Συνθήκη των Σεβρών, στη Συνθήκη της Λοζάνης δεν γινόταν καθόλου λόγος περί Κουρδιστάν και κουρδικού λαού. Περιείχε μόνο γενικές και αμοιβαίες διατάξεις για την προστασία των μειονοτήτων και την εύνοια των θρησκευτικών μειονοτήτων. Το μειονοτικό ωστόσο καθεστώς αναγνωρίστηκε μόνο στους χριστιανικούς πληθυσμούς που παρέμεναν στο τουρκικό κράτος, για τους οποίους υπήρχαν προβλέψεις για την προστασία των στοιχειωδών δικαιωμάτων τους. Για τους Κούρδους που ήταν μουσουλμάνοι δεν υπήρχε καμία αντίστοιχη πρόβλεψη.³¹ Εξάλλου και οι ίδιοι, ή τουλάχιστον εκείνοι που είχαν πάρει μέρος στον «πόλεμο της ανεξαρτησίας», πίστευαν ότι το νέο κράτος, θα ήταν μουσουλμανικό κράτος όπου Τούρκοι και Κούρδοι θα ζούσαν ελεύθεροι και ίσοι, ενώ ο Κεμάλ θα ήταν συνεπής στις υποσχέσεις που είχε δώσει για πολιτιστική και διοικητική αυτονομία.

Η Συνθήκη της Λοζάνης³², η οποία υπογράφηκε στις 24 Ιουλίου 1923 αποτέλεσε το σημείο αφετηρίας για το τουρκικό κράτος που περιελάμβανε τον πυρήνα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από την Ανατολία έως την Θράκη. Η συνθήκη αυτή αφενός έβαζε τέλος σε μια αυτοκρατορία που κυριάρχησε για αιώνες στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και στην Ανατολική Μεσόγειο και αφετέρου, αναγνώριζε και τη δημιουργία του πρώτου εθνικού Τουρκικού κράτους. Παράλληλα διαμελίζονταν τα εδάφη του Κουρδικού λαού σε τέσσερα μέρη. Στις συζητήσεις δεν πήρε μέρος κουρδική αντιπροσωπεία, γιατί ο Κεμάλ πρόβαλε το επιχείρημα ότι η τουρκική συνέλευση εκπροσωπεί και τους Τούρκους και τους Κούρδους. Από την πρώτη στιγμή το νέο τουρκικό καθεστώς έδειξε τη διάθεσή του να απογαλακτισθεί από το Οθωμανικό παρελθόν του. Έτσι, τον ίδιο χρόνο, 1923, ορίστηκε ως πρωτεύουσα της Τουρκίας η Άγκυρα, αντικαθιστώντας την Κωνσταντινούπολη που έλαμψε ως πρωτεύουσα τόσο της Βυζαντινής, όσο και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η αλλαγή μητροπολιτικού κέντρου φανερώνει και το νέο ύφος του κράτους της Τουρκίας. Η Κωνσταντινούπολη ήταν για αιώνες το κέντρο των Βαλκανίων αλλά και

³¹ Βαγγέλη Σακκάτου, “Κουρδιστάν”, Εκδόσεις Στράβωνας, Αθήνα 1995, σελ. 56.

³² Η Συνθήκη της Λοζάνης που υπογράφηκε στις 24/7/1923 παρατίθεται στο www.cilicia.com/armo_lausanne.html, από το The Treaties of Peace 1919-1923, Vol. II, Carnegie Endowment for International Peace, New York, 1924.

της εγγύς Ευρασίας. Αποτελούσε ένα μωσαϊκό πολιτισμών, εθνοτήτων, θρησκειών και παραδόσεων· σημείο συνάντησης της Δύσης και της Ανατολής, λαμβάνοντας επάξια τον τίτλο της πρώτης πολυπολιτισμικής μητρόπολης του πλανήτη, στα πρότυπα των σημερινών του 21ου αιώνα. Το νέο καθεστώς εγκαταλείπει την Κωνσταντινούπολη, την Αιώνια Πόλη ή τη Ρώμη της Ανατολής όπως την αποκαλεί ο Μάρξ στο Ανατολικό Ζήτημα (1853), η οποία είναι «ευνοϊκά» εκτεθειμένη σε πολυποίκιλες επιρροές, και διαλέγει την Άγκυρα, μια μικρή πόλη στα βάθη της Ανατολίας. Η Άγκυρα ενσαρκώνει την «τουρκική» ταυτότητα του νέου κράτους που με αγωνία προσπαθούσε να απαλλαχθεί από οτιδήποτε θύμιζε Οθωμανικό παρελθόν και αναζητούσε την εσωστρέφεια και τον προστατευτισμό, ακυρώνοντας την εξωστρεφή συμπεριφορά της Οθωμανικής περιόδου.³³

2.2 Ο Κεμάλ και οι μειονότητες

Ο Μουσταφά Κεμάλ, υπήρξε ο θεμελιωτής της νέας Τουρκίας. Οι εκλογές του 1923 οδήγησαν σε μεγάλη νίκη των κεμαλικών. Το νέο κοινοβούλιο, ανακήρυξε την Α' Τουρκική Δημοκρατία και ο Κεμάλ ο πρώτος Πρόεδρος της Τουρκικής Δημοκρατίας στις 29 Οκτωβρίου 1923, αξίωμα που διατήρησε έως το θάνατο του. Ηγέτης του τουρκικού εθνικιστικού κινήματος μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, προσπάθησε με τις μεταρρυθμίσεις του να στρέψει την Τουρκία προς τη Δύση και να εναρμονισθεί με τα υπόλοιπα κράτη της Ευρώπης. Εισήγαγε το λατινικό αλφάβητο, κατάργησε το χαλιφάτο, θεμελίωσε το σύγχρονο τουρκικό αστικό δίκαιο βασιζόμενος σε ευρωπαϊκά πρότυπα ενώ αγωνίσθηκε για την εξάλειψη του αναλφαβητισμού. Οι αλλαγές συνεχίσθηκαν σε όλους τους τομείς της δημόσιας ζωής. Μέσα σε 5 χρόνια τα ίχνη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας είχαν χαθεί από τον κοινωνικό ιστό της χώρας και μια νέα ταυτότητα, καθ' όλα τεχνητή, συμπλήρωνε το πολιτικό, πολιτιστικό και κοινωνικό κενό που είχε δημιουργηθεί στη συνείδηση των πρώην Οθωμανών, νυν Τούρκων. Όλες αυτές οι αλλαγές που επέφερε ο Κεμάλ, καθώς και η νομιμοποιημένη πρακτική της προπαγάνδας ως στοιχείου ανάπτυξης μιας νέας εθνικής ταυτότητας, δημιούργησαν εθνικοπολιτισμικά συμπλέγματα στη συνείδηση του τουρκικού λαού και επηρέασαν - όπως είναι φυσικό - τις σχέσεις του με τους γειτονικούς λαούς.³⁴ Επί προσθέτως, όλες αυτές οι μεταρρυθμίσεις, έμελλε να συναντήσουν την κουρδική δυσαρέσκεια η οποία θα μεταφραστεί σε συνεχείς ένοπλες εξεγέρσεις ενάντια στην τουρκική κυβέρνηση.

³³ J. Pettifer, “*The Turkish Labyrinth. Atatürk and the New Islam*”, Λονδίνο, 1998, σελ. 9

³⁴ ο.π., σελ.12

Ωστόσο η διάθεση του Κεμάλ να χτίσει ένα νέο εθνολογικά «καθαρό» κράτος, χωρίς μειονότητες και διαφορετικές εθνο-πολιτιστικές συνειδήσεις, ερχόταν σε αντίθεση με τις αρχές του Γουιλσονικού φιλελευθερισμού που πάνω του χτίστηκε το ιδεολογικό υπόβαθρο της Ενωμένης Ευρώπης. Η γνωστή ρήση του Κεμάλ «Όλοι είμαστε Τούρκοι» αναδεικνύει τη θέση του ιδρυτή του τουρκικού κράτους για την απορρόφηση όλων των εθνικών μειονοτήτων στο κρατικό μόρφωμα που αποτέλεσε διάδοχο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.³⁵

Ο Κεμάλ θεωρούσε ότι το σύστημα των millet³⁶ ήταν η αιτία της πτώσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας λόγω της ανεκτικότητας της Υψηλής Πύλης προς τους υπόδουλους πληθυσμούς της Αυτοκρατορίας. Με αυτό το σκεπτικό αποφάσισε να απορροφήσει όλες τις εθνικές μειονότητες και να τις αποδώσει ίσα δικαιώματα με αυτά των Τούρκων πολιτών. Εάν λοιπόν οι εθνικές μειονότητες αποδέχονταν να εκτουρκισθούν με τη θέληση τους και να αποδεχθούν τα αξιώματα της νέας εποχής του Κεμαλισμού, τότε δεν υπήρχε κανένα πρόβλημα. Σε περίπτωση όμως που κάποιοι παρέμεναν πιστοί στη διαφορετική τους εθνική συνείδηση, τότε το Κεμαλικό σύστημα συσπειρωνόταν και λειτουργούσε προς μία και μοναδική κατεύθυνση, αυτή της εκδίωξης των «απειθαρχων» μειονοτικών από τη χώρα.

Η ίδρυση ενός νέου εθνικού κράτους δεν θα ήταν δυνατή όσο εξακολουθούσαν να υφίστανται πληθυσμιακές ομάδες με διαφορετική γλώσσα, πολιτισμό και ιστορία, έτσι τέθηκαν σε εφαρμογή μια σειρά από πολιτικά μέτρα. Σε αυτά συγκαταλέγονταν η «δέσμη 20 προληπτικών μέτρων», ο «Νόμος για τον υποχρεωτικό εποικισμό» συγκεκριμένων περιοχών, η εκστρατεία «πατριώτη μίλα τουρκικά», ο Νόμος του 1934 «περί εκτουρκισμού των επιθέτων» και άλλες πολλές διοικητικές πράξεις και μέτρα.³⁷

Παρά την πασιφανή διαφορετική καταγωγή των Κούρδων, ήδη από την δεκαετία του 1930 το κεμαλικό κράτος είχε αποπειραθεί να διαγράψει την ιδιαίτερη κουρδική ταυτότητα χαρακτηρίζοντας τους στα επίσημα κρατικά κείμενα με τον

³⁵ Θ. Βερέμης (επιμ.) *“Η Τουρκία σήμερα, Πολιτεία, Κοινωνία, Οικονομικά, Εξωτερική Πολιτική, Θρησκεία”*, Αθήνα, 1995, σελ. 27.

³⁶ Η λέξη millet προέρχεται από την Αραβική λέξη milla που και αυτή πιθανώς έχει Αραμαϊκές ρίζες και συναντάται στο Κοράνι για πρώτη φορά λαμβάνοντας την ερμηνεία «Θρησκεία». Περισσότερα για το θέμα βλέπετε: Κ. Karpaz, *“Ethnicity and Community and the Rise of Modern Nations in the Ottoman State”*, όπως παρουσιάζεται στα πρακτικά του Actes du II Congress International des Etudes du Sud-East Europeen, (Αθήνα, 1978), том. II, σελ. 115.

³⁷ Fuat Dundar, *“Οι μειονότητες στην Τουρκία”*, Εκδόσεις Infognomon, 2003, σελ. 49.

παραπλανητικό ευφημισμό, «ορεισίβιοι Τούρκοι» που αργότερα μετατράπηκε σε «ανατολικοί Τούρκοι». Εντούτοις, οι Κούρδοι παρέμεναν ο πολυπληθέστερος εθνοτικός σχηματισμός στην Τουρκία.³⁸

2.3 Οι κουρδικές εξεγέρσεις στην Α' Τουρκική Δημοκρατία

Ο Κεμάλ έχοντας αποκτήσει σημαντική λαϊκή αποδοχή, στις 23 Οκτωβρίου 1923 ανέτρεψε τον Σουλτάνο και δημιούργησε την πρώτη Τουρκική Δημοκρατία. Με τη κατάργηση του ανώτατου θρησκευτικού ηγέτη, του Σουλτάνου, κατάφερε να κλονίσει βαθιά τους μουσουλμανικούς πληθυσμούς, μέσα στους οποίους ανήκαν και οι Κούρδοι. Από τα πρώτα και βασικά ζητήματα που θέλησε ο Κεμάλ να προωθήσει ήταν αυτό της εθνικής ταυτότητας, έννοια που εξακολουθούσε να είναι άγνωστη στο λαό.³⁹

Τα μέτρα που έλαβε ο Κεμάλ και αποσκοπούσαν στην αφομοίωση των κουρδικών πληθυσμών, όπως το κλείσιμο των κουρδικών σχολείων, οργανώσεων και εκδόσεων, ενόχλησαν τους κουρδικούς πληθυσμούς της ανατολής. Τον Μαρτίου του 1924 τα μέτρα έφθασαν στο αποκορύφωμα. Η επιμονή στη χρήση της τουρκικής γλώσσας στα δικαστήρια, και η κατάργηση των κουρδικών ως επίσημη γλώσσα, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης της στα σχολεία, έδειξαν μια ριζική αλλαγή στη σκέψη των κεμαλιστών. Η Τουρκία, επίσης, είχε αρχίσει να εξορίζει στην περιφέρεια Κούρδους. Η πολιτική αυτή πρότεινε την εξάλειψη όλων των μη – τουρκικών εκφράσεων. Η γλωσσική απόφαση απέκλεισε αποτελεσματικά το Κουρδιστάν από το προνόμιο της εκπαίδευσης. Η επιβολή ενός φόρου εκπαίδευσης στο Κουρδιστάν όπως επίσης, η προοδευτική αποίκιση αρμενικών και κουρδικών εδαφών, τα οποία είχαν αδειάσει από θανάτους και εξορίες κατά τη διάρκεια των πολεμικών ετών, από απολυμένους Τούρκους στρατιώτες, προκάλεσε μεγάλη δυσαρέσκεια. Το κλείσιμο των θρησκευτικών σχολείων, αφαίρεσε την τελευταία πηγή εκπαίδευσης των περισσότερων Κούρδων.⁴⁰ Έτσι εκείνη την περίοδο έχουμε τις μεγαλύτερες

³⁸ Μία διευκρίνιση για τη χρήση της ορολογίας είναι απαραίτητη σε αυτό το σημείο. Μιλώντας κανείς για τους Κούρδους βρίσκεται πλέον σε αμηχανία αν θα πρέπει να τους κατηγοριοποιήσει ως εθνοτική ή εθνική ομάδα. Παρά την απουσία ενός οργανωμένου κουρδικού κράτους που θα αποτελούσε την εθνική εστία αναφοράς για τους κουρδικούς πληθυσμούς, είναι πλέον δυνατόν να μιλήσει κανείς με ασφάλεια για μία αναδυόμενη εθνική συνείδηση συμβατή με τους κλασικότερους ορισμούς της έννοιας. Η ύπαρξη οργανωμένης εθνικής εστίας δεν είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τον χαρακτηρισμό μιας ομάδας ως εθνικής, η επιλογή, όμως, του όρου της εθνικότητας για την κουρδική περίπτωση απηχεί το κυρίαρχο ρεύμα της βιβλιογραφίας.

³⁹ Βερέμης, Θ., (επιμ.), ο.π., σελ. 418

⁴⁰ David McDowall, ο.π, σελ. 191-192.

κουρδικές εξεγέρσεις, 1925, 1930 και 1937 που υποκινούνται από τοπικούς άρχοντες σε συνεργασία με φυλάρχους οι οποίοι παρέχουν την απαραίτητη υποστήριξη.

Το εθνικιστικό κουρδικό πνεύμα εντεινόταν και η ίδρυση της «Επιτροπής Κουρδικής Ανεξαρτησίας» σήμανε την μετατόπιση του εθνικισμού και στις μεγαλύτερες πόλεις του Κουρδιστάν, έξω από τα όρια της Κωνσταντινούπολης στην οποία περιοριζόταν έως τότε. Το νέο κίνημα καθιερώθηκε τυπικά στο Ερζερούμ το 1923.⁴¹ Από το 1925 ως το 1939, οι βαρβαρότητες των τουρκικών στρατιωτικών δυνάμεων στο Κουρδιστάν προκάλεσαν συνεχείς εξεγέρσεις των αγροτών. Η πρώτη ανοικτή σύγκρουση του τουρκικού με τον κουρδικό εθνικισμό έγινε το 1925, όταν ξέσπασε μια αντι-Κεμαλική εξέγερση στην περιοχή του τουρκικού Κουρδιστάν και στην Κωνσταντινούπολη, με ηγέτη τον Σεΐχη Σαΐντ του Πιράν, με σκοπό την αναβίωση του Ισλαμικού χαρακτήρα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Οι πρωτοστάτες της εξέγερσης ήταν, στην πλειοψηφία τους Κούρδοι καθώς και κάποιοι πρώην αξιωματούχοι της Υψηλής Πύλης οι οποίοι ζητούσαν, μέσα από μια σειρά συνταγματικών και θρησκευτικών αιτημάτων, την απόδοση αυτονομίας στην περιοχή του Κουρδιστάν και συνολικότερα την αναβίωση του θρησκευτικό-πολιτικού χαρακτήρα του προηγούμενου καθεστώτος.

Ο Σεΐχης ανήκε στο θρησκευτικό τάγμα των Νακσιμπεντί, και η εξουσία του που πήγαζε από τη θέση του, πρόσφερε μεγάλη πολιτική επιρροή και τον έκανε αποδεκτό από όλες τις φυλές. Ο Σεΐχης ήταν επηρεασμένος από τις θέσεις της επιτροπής για την «Κουρδική Ελευθερία» που αργότερα μετονομάστηκε σε «Επιτροπή για την Κουρδική Ανεξαρτησία». Οι απόψεις της οργάνωσης ήταν απελευθέρωση των Κούρδων από την τουρκική καταπίεση και εθνική ανεξαρτησία.⁴² Πίστευαν ότι μπορούσαν να πετύχουν τους στόχους τους μέσω μιας συντονισμένης εξέγερσης, αν και οι ηγέτες δεν έπαψαν να ελπίζουν στην υποστήριξη των Βρετανών για την επίτευξη των στόχων τους, ιδίως όσο έμενε άλυτο το θέμα της Μοσούλης. Η επανάσταση ξέσπασε τον Φεβρουάριο του 1925 με θετικά αποτελέσματα αφού πολλές πόλεις του τουρκικού Κουρδιστάν άρχισαν να εξεγείρονται με τους επαναστάτες να προχωρούν ακάθεκτοι στη διεκδίκηση και νέων περιοχών.⁴³

⁴¹ Kirisci Kemal & Winrow Gareth, ο.π., σελ. 104.

⁴² Nader Entessar, «*Kurdish Ethnonationalism*», σελ. 83

⁴³ Chabry Laurent & Chabry Annie ο.π, σελ.223.

Η επανάσταση του Σείχη Σαϊντ προκάλεσε την αντίδραση της κεμαλικής κυβέρνησης με αποτέλεσμα να υπογραφεί ο «νόμος για τη διατήρηση της τάξης». Έτσι η κυβέρνηση είχε τη δυνατότητα να απαγορεύσει κάθε οργάνωση, κίνημα ή έκδοση που θεωρούσε ότι ήταν επισφαλής για τη διατήρηση του νόμου και της τάξης. Η εκτελεστική εξουσία εκμεταλλεύθηκε σε μεγάλο βαθμό αυτές τις δυνατότητες όχι μόνο για να απαγορεύσει όλες τις φιλο-κομμουνιστικές οργανώσεις και εκδόσεις, αλλά και τις εργατικές οργανώσεις, ακόμη και το Προοδευτικό Δημοκρατικό Κόμμα, ένα αστικό κίνημα της αντιπολίτευσης. Για πρώτη φορά το τουρκικό κατεστημένο χρησιμοποίησε το επιχείρημα που χρησιμοποιούσε μέχρι πρότινος, ότι δηλαδή στην Τουρκία δεν υπάρχει κουρδική εθνότητα αλλά μόνο Τούρκοι ορεισίβιοι ή ορεινοί οι οποίοι λησμόνησαν την τουρκική, μητρική τους γλώσσα. Η περιοχή μέχρι το 1965 κηρύχθηκε απαγορευμένη για τους ξένους, «no-go area», ενώ και η απλή χρήση της κουρδικής γλώσσας πήρε τη μορφή ποινικού αδικήματος. Επίσης η λέξη Κούρδος απαγορεύθηκε από το επίσημο λεξιλόγιο καθώς και από τα βιβλία Ιστορίας⁴⁴

Η επανάσταση του Σείχη Σαϊντ σηματοδότησε την απαρχή του εθνικού αγώνα των Κούρδων. Υπήρξε επίσης καθοριστική για την χάραξη της πολιτικής του Τουρκικού κράτους έναντι του Κουρδικού ζητήματος, ενώ τέλος έπαιξε καταλυτικό ρόλο στις πολιτικές εξελίξεις του νεοσύστατου τουρκικού κράτους και την εδραίωση και παγίωση του Κεμαλισμού. Η συγκεκριμένη εξέγερση, προκάλεσε την εξαιρετικά σκληρή αντίδραση της κεμαλικής εξουσίας. Κι ενώ, οι καταδίκες και οι εκτελέσεις των Κούρδων γίνονταν επειδή είχαν επιχειρήσει να δημιουργήσουν ένα ανεξάρτητο Κουρδιστάν, το Κεμαλικό καθεστώς παρουσίαζε στον έξω κόσμο το κουρδικό κίνημα σαν μια αντιδραστική θρησκευτική εξέγερση που απέβλεπε στην επανίδρυση του χαλιφάτου και της Οθωμανικής δυναστείας χωρίς να του προσδίδει οποιοδήποτε εθνικό χαρακτήρα.⁴⁵

Τον Μάρτιο στην τουρκική Εθνοσυνέλευση ο Κεμάλ τάχθηκε υπέρ των σκληροπυρηνικών, προτείνοντας τη λήψη σκληρών μέτρων πράγμα με το οποίο δεν συμφώνησε η πτέρυγα του Ρεμπουπλικάνικου Λαϊκού Κόμματος (P.L.K.). Αυτό δεν εμπόδισε τον πρωθυπουργό Ισμέτ Ινονού να περάσει το Νόμο για τη Διατήρηση της Τάξης (Takrir-i-Sukun-Kanunu), σύμφωνα με τον οποίο η κυβέρνηση είχε τη δυνατότητα να απαγορεύσει κάθε οργάνωση ή έκδοση που θεωρούσε ότι είναι επισφαλής για τη διατήρηση του νόμου και της τάξης.⁴⁶

⁴⁴ W. L. Cleveland, *"A History of the Modern Middle East"*, Οξφόρδη, 1994, σελ. 170.

⁴⁵ Chaliand, Gerard, ο.π., σελ. 94.

⁴⁶ Χούνου, Β., ο.π., σελ. 26.

Αμέσως μετά την επανάσταση του Σαϊντ έγιναν οι εξεγέρσεις στο Αμάν και το Ρεσκαλτάν, μεταξύ Ντιγιάρμπακιρ και Σίιρτ. Από το 1926 ως το 1927 ήταν η σειρά των κατοίκων του Χινίς, Βορτό, Σολχάν, Μπινγκόλ και Γκεντζ να εξεγερθούν εναντίον των Τούρκων. Το 1928 έγιναν εξεγέρσεις στο Σασούν, το Κοζλούκ και την περιοχή του Περβαρί. Τελικώς οι Κούρδοι που είχαν καταφύγει στο Ιράν και το Ιράκ μετά το 1925, άρχισαν να συγκεντρώνονται γύρω από το όρος Αραράτ.

Μεταξύ 1928 και 1931 ξέσπασε η οργανωμένη επανάσταση του Ιχσάν Νουρί Πασά, κοντά στο όρος Αραράτ. Πίσω από την επανάσταση βρισκόταν μία άλλη Κουρδική οργάνωση η «ανεξαρτησία» (Khouyban), η οποία είχε ιδρυθεί το 1927 από Κούρδους διανοούμενους της διασποράς και είχε βάσεις στο Λίβανο και τη Συρία. Σκοπός της οργάνωσης ήταν να ενώσει όλες τις κουρδικές δυνάμεις και να προσφέρει στήριξη στον Νουρί. Η εξέγερση αυτή αν και ξεκίνησε με ευνοϊκότερες προοπτικές από την προηγούμενη, εντούτοις καταπνίγηκε, διότι ο σάχης της Περσίας αν και αρχικά την υποστήριζε, στη συνέχεια επέτρεψε στα τουρκικά στρατεύματα να εισέλθουν σε ιρανικό έδαφος και να περικυκλώσουν τους επαναστάτες. Η αντίδραση της τουρκικής κυβέρνησης σ' αυτή την επανάσταση, ήταν η αναγκαστική μεταφορά πληθυσμών στα δυτικά, και υποχρεωτική κατάταξη των νεαρών Κούρδων στο στρατό. Η βία που είχε εξαπολυθεί εναντίον του Κουρδιστάν πριν πέντε χρόνια, διπλασιάστηκε σε ένταση. Επί πολλούς μήνες μετά την καταστολή της εξεγέρσεως, αεροπλάνα συνέχιζαν να πυρπολούν κουρδικά χωριά. Ταυτόχρονα ένας νόμος που δημοσιεύθηκε στην τουρκική Εφημερίδα της Κυβερνήσεως ανακοίνωνε ότι δεν θα επιβάλλονταν ποινές για εγκλήματα και για αδικήματα που διεπράχθησαν κατά την καταστολή της εξεγέρσεως στο Κουρδιστάν.⁴⁷

Η Τρίτη επανάσταση ξέσπασε από το 1936 ως το 1939, στο Ντερσίμ, μία παραδοσιακά «ανήσυχη» κουρδική επαρχία, στα νοτιοδυτικά της Τουρκίας. Αυτή η εξέγερση με επικεφαλής τον Σείχη Ρεζά, δεν περιλάμβανε παραδοσιακές μορφές

⁴⁷ Τον Αύγουστο 1930, στα εγκαίνια της σιδηροδρομικής γραμμής της Σεβάστειας, ο Ισμέτ Πασάς, Τούρκος Πρωθυπουργός, ανακοίνωσε ότι: «Η επανάσταση στις Ανατολικές μας επαρχίες, υποστηριζόμενη από ξένες δολοπλοκίες, κράτησε πέντε χρόνια, σήμερα όμως χάνει την μισή της δύναμη. Μόνο το τουρκικό έθνος δικαιούται να έχει εθνικά και κυριαρχικά δικαιώματα σ' αυτή τη χώρα. Κανένας άλλος δεν έχει τέτοια δικαιώματα». Ο Υπουργός Δικαιοσύνης, Μαχμούτ Εσάτ Μπόζκούρτ, υπήρξε η ηχώ αυτών των δηλώσεων: «ζούμε σε μία χώρα που ονομάζεται Τουρκία, την πιο ελεύθερη χώρα του κόσμου. Ως εκπρόσωπος σας, πιστεύω ότι μπορώ να εκφράσω χωρίς ενδοιασμούς, τις αληθινές πεποιθήσεις μου. Πιστεύω ότι ο Τούρκος πρέπει να είναι μόνος αφέντης, μόνος κύριος αυτής της χώρας. Αυτοί που δεν είναι καθαρόαιμοι Τούρκοι, Ένα μόνο δικαίωμα μπορούν να έχουν σ' αυτήν την χώρα: το δικαίωμα να είναι υπηρέτες και σκλάβοι», Gerard Chaliand, «Οι Κούρδοι: Λαός χωρίς ελεύθερη πατρίδα», σελ. 98

πολέμου, αλλά λειτουργούσε με τρομοκρατικά χτυπήματα σε σύμβολα της τουρκικής εξουσίας. Από την μεριά της Άγκυρας, η προσεκτικά προετοιμασμένη επίθεση εναντίον αυτού του τελευταίου θυλάκου κουρδικής αντιστάσεως, ήταν αναπόσπαστο μέρος της πολιτικής της για μία κλιμακωτή «ειρήνευση» του Κουρδιστάν. Ο όγκος των τουρκικών στρατευμάτων συγκεντρώθηκε στην περιοχή του Ντερσίμ ενώ η αναμέτρηση δυνάμεων άρχισε την άνοιξη του 1937. Αυτή η χρονιά ήταν καθοριστική για την εξέγερση, λόγω της σύλληψης και καταδίκης σε θάνατο του Σεΐχη, των γιών του και μερικών άλλων φυλάρχων. Ο Ανταρτοπόλεμος συνεχίστηκε χωρίς ηγέτη μέχρι το 1938, οπότε και συνετρίβη από τα τουρκικά στρατεύματα. Η αντίδραση της κυβέρνησης, ήταν η προσπάθεια βίαιης αφομοίωσης των Κούρδων, μέσα από την απεμπόληση της κουρδικής ταυτότητας καθώς και των εκφράσεων αυτής. Εν τέλει τον Οκτώβριο του 1938 και μετά από εξοντωτικές μάχες και για τα δύο μέρη η κουρδική εξέγερση τερματίστηκε με το Ντερσίμ ολοσχερώς κατεστραμμένο.

Μετά την εξουδετέρωση της εξέγερσης στο Ντερσίμ, στο Κουρδιστάν επικράτησε ένα καθεστώς αστυνομοκρατίας, ασφυκτικού ελέγχου και καταπίεσης. Όλη η περιοχή βρισκόταν κάτω από ένα καθεστώς υπανάπτυξης που είχε επιβάλει το καθεστώς της Άγκυρας. Δεν υπήρχαν ούτε δρόμοι, ούτε σχολεία, ούτε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Οι περιοχές είχαν ερημώσει εντελώς. Οι λίγοι κάτοικοι που είχαν απομείνει μετά τις σφαγές και τις εκτοπίσεις ασχολούνταν με την κτηνοτροφία. Αποδιοργανωμένοι, φοβισμένοι από τα γεγονότα που είχαν προηγηθεί δεν μπορούσαν να σκεφτούν καν την πιθανότητα εξέγερσης. Εξάλλου, όσοι από τους αρχηγούς τους είχαν επιβιώσει, είχαν εξοριστεί. Εκτός από την εξέγερση στο όρος Αραράτ, και εκείνη την οποία ηγείτο ο Σεΐχης Σαΐντ, όλες οι άλλες ήταν αυθόρμητες τοπικές εξεγέρσεις. Η καταστολή της εξέγερσης στο Ντερσίμ, σήμανε και το τέλος των κουρδικών φυλετικών εξεγέρσεων στην Τουρκία έως τη δεκαετία του 1950.⁴⁸

Σύμφωνα με κάποιους υπολογισμούς, κατά τη διάρκεια αυτών των 13 ετών καταστολής, αγώνων, εξεγέρσεων και εκτοπίσεων περισσότερο από ενάμιση εκατομμύριο Κούρδων εκτοπιστήκαν και σφαγιάστηκαν. Η όλη υπόθεση είχε τόσο δυσάρεστο αντίκτυπο για το λεγόμενο «προοδευτικό καθεστώς της Αγκύρας» ώστε ολόκληρη η περιοχή πέρα από τον Ευφράτη μέχρι το 1950 παρέμενε υπό διαρκές καθεστώς πολιορκίας.⁴⁹

⁴⁸ Edgar O'balance, "The Kurdish Struggle 1920-94", Macmillan Press Ltd, London, 1996, σελ.16.

⁴⁹ Gerard Chaliand, ο.π., σελ. 99-102.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΟΛΥΚΟΜΜΑΤΙΣΜΟΥ

3.1 Τα πρώτα Κουρδικά κόμματα

Η εισαγωγή του πολυκομματισμού στην Τουρκία κατά τη δεκαετία του 1950 δημιούργησε τις προϋποθέσεις για τη βελτίωση της θέσης των Κούρδων, μέσα στα πλαίσια του τουρκικού κράτους. Η συμμετοχή άλλωστε της Τουρκίας στο ΝΑΤΟ συνεπαγόταν και υποχρεώσεις για εφαρμογή φιλελεύθερων αρχών και ενός υποτυπώδους πολυκομματισμού. Οι εκλογές του 1950 ανέδειξαν νικητή το Δημοκρατικό Κόμμα του Μεντερές. Ταυτόχρονα, η αστυφιλία έκανε την εμφάνιση της και προκαλούσε αναταράξεις στο κεμαλικό κοινωνικό μοντέλο.⁵⁰ Την περίοδο αυτή σημειώνονται και μετακινήσεις κουρδικών πληθυσμών στα αστικά κέντρα, οι οποίοι προσπαθούν, δουλεύοντας μέσα από το σύστημα, να βοηθήσουν στην ανάπτυξη των ανατολικών επαρχιών. Αρκετοί Κούρδοι εκλέγονται βουλευτές και γίνονται υπουργοί ενώ περιορίζεται η κρατική καταστολή εναντίον των Κούρδων. Η κουρδική γλώσσα επιτρέπεται να ομιλείται δημοσίως, όχι όμως και να γράφεται. Η επαναφορά περιορισμένων θρησκευτικών στοιχείων στους θεσμούς του κράτους σε συνδυασμό με τη δυσaréσκεια των αξιωματικών και την αγανάκτηση του λαού για την οικονομική ύφεση οδήγησαν στην στρατιωτική επέμβαση του 1960. Η κατάλυση της Τουρκικής Δημοκρατίας επισφραγίστηκε με την επιβολή ενός νέου μεταρρυθμιστικού συντάγματος το 1961. Πάρ' όλα αυτά, τον Οκτώβριο του 1961, οι στρατιωτικοί παρέδωσαν και πάλι την εξουσία στα χέρια των πολιτικών.⁵¹

Ωστόσο, οι Κούρδοι καταφέρνουν να αποκτήσουν μια πιο ενεργή συμμετοχή στην τουρκική πολιτική σκηνή. Μάλιστα το 1965 ιδρύθηκε το Κουρδικό Δημοκρατικό Κόμμα Τουρκίας (KDPT), το οποίο ζητούσε την αναγνώριση της κουρδικής γλώσσας ως ισότιμης με την τουρκική, την αναλογική εκπροσώπηση των Κούρδων στην τουρκική Μεγάλη Εθνοσυνέλευση και χωριστή εκπροσώπηση των Κούρδων στην τοπική αυτοδιοίκηση. Η ιδεολογία του κόμματος, που αντιστοιχούσε με το Ιρακινό Κουρδικό Δημοκρατικό Κόμμα (KDP), ήταν αρκετά συντηρητική και ίσως αυτός να ήταν ο λόγος που δεν κατάφερε να αποκτήσει βαθιές ρίζες στην κουρδική εθνότητα και σύντομα εξαφανίστηκε.

⁵⁰ Γεράσιμος Καραμπελιάς, “Ο Ρόλος των Ένοπλων Δυνάμεων στην Πολιτική Ζωή της Τουρκίας και της Ελλάδας”, Αθήνα 2001, σελ. 161.

⁵¹ ο.π., σελ. 163

Μετά το 1965 και την άνοδο του Ντεμιρέλ στην εξουσία το τουρκικό κράτος σκλήρυνε τη στάση του απέναντι στους Κούρδους. Κύριο χαρακτηριστικό της τουρκικής πολιτικής ήταν η ύπαρξη εναλασσόμενων κύκλων σκλήρυνσης-ανοχής-σκλήρυνσης. Μολονότι το στρατιωτικό πραξικόπημα του στρατηγού Gursel (Δεκέμβριος 1960) στράφηκε με ιδιαίτερη σκληρότητα κατά των Κούρδων, εν τούτοις στη συνέχεια η ψήφιση του φιλελεύθερου συντάγματος του 1961, δημιούργησε τις προϋποθέσεις όχι μόνο για μια ενεργότερη συμμετοχή των Κούρδων στον πολιτικό βίο της Τουρκίας, αλλά και στη δημιουργία των πρώτων αμιγώς κουρδικών πολιτικών κομμάτων και οργανώσεων. Οι οργανώσεις ποικίλλουν όσον αφορά τις διεκδικήσεις τους –από την αναγνώριση της πολιτιστικής τους ιδιαιτερότητας έως την επίτευξη της ανεξαρτησίας του Κουρδιστάν- και όσον αφορά τα μέσα υλοποίησης των στόχων τους από την ενδοσυστημική διεκδίκηση έως τον ένοπλο αγώνα.⁵² Από τα τέλη της δεκαετίας του 1960, το πρόβλημα της αφομοίωσης των εθνοτικών μειονοτήτων, πλην των Κούρδων, είχε λυθεί με τον αναγκαστικό εκτουρκισμό ή την απομάκρυνση τους από την χώρα. Η περίοδος 1969-1971 υπήρξε μία ιδιαίτερα παραγμένη φάση της τουρκικής ιστορίας. Στις ανατολικές επαρχίες παρατηρούνται έντονες αντιδράσεις, σε συνδυασμό με την συνεχή άνοδο αριστεριστικών ομάδων. Η κυβέρνηση οργάνωνε επιχειρήσεις σε μεγάλες κουρδικές πόλεις για να διαπιστώσει τη σοβαρότητα της κατάστασης και να ανακαλύψει τυχόν όπλα. Παράλληλα παρά τις κρατικές απαγορεύσεις, συνεχίζετο η διακίνηση κουρδικών εκδόσεων. Η κατάσταση έγινε ακόμη πιο σκληρή και αδιάλλακτη μετά το στρατιωτικό πραξικόπημα το 1971 στην Τουρκία. Όλες οι κουρδικές οργανώσεις τέθηκαν εκτός νόμου, μονάδες τουρκικού στρατού εγκαταστάθηκαν στο τουρκικό Κουρδιστάν και άρχισαν να τρομοκρατούν τον κουρδικό πληθυσμό. Η καταπίεση του τουρκικού κράτους οδήγησε στην εμφάνιση των Κούρδων ακτιβιστών και στην προβολή του συνθήματος της ανεξαρτησίας.⁵³

Το 1973 σημειώνεται η επιστροφή της Τουρκίας στην πολιτική διακυβέρνηση, η οποία θα διαρκέσει μέχρι το 1980 και κατά τη διάρκεια της οποίας θα εμφανιστούν πολλές κουρδικές οργανώσεις. Το 1974 δημιουργήθηκε το Σοσιαλιστικό Κόμμα του Τουρκικού Κουρδιστάν (KSPT), μία μαρξιστική κουρδική οργάνωση που στόχο είχε να κινητοποιήσει τόσο τους διανοούμενους, όσο και τις μάζες. Ο ιδρυτής και γενικός γραμματέας του κόμματος, Κεμάλ Μπουρκουάϊ, ζητούσε την αυτοδιάθεση του κουρδικού λαού.

⁵² Δικαϊάκου, Γ., Βαλλιανάτου, Σ., “*Το κουρδικό πρόβλημα και οι άλλες εθνοτικές ομάδες στη σύγχρονη Τουρκία*”, σελ. 418.

⁵³ Henry J. Barkley and Graham E. Fuller, ο.π., σελ. 14

Το 1976 δημιουργήθηκαν δύο ακόμη κουρδικές οργανώσεις, η Rizgari (απελευθέρωση) που επιθυμεί ανεξαρτησία για όλο το Κουρδιστάν και η Kawa που είχε μαοϊκό και αντισοβιετικό χαρακτήρα. Το 1977, από το Κουρδικό Δημοκρατικό Κόμμα Τουρκίας (KDPT), ξεπήδησε το Κόμμα Εθνικής Απελευθέρωσης του Κουρδιστάν (KUK), το οποίο επιθυμούσε την ανεξαρτησία μέσα σε μία σοσιαλιστική Τουρκία.⁵⁴ Η κουρδική νεολαία άρχισε να μαθαίνει την κουρδική γλώσσα και μια νέα κουρδική συνείδηση άρχισε να αναδύεται με ριζοσπαστικά πολιτικά χαρακτηριστικά τα οποία εκδηλώθηκαν την δεκαετία του 1980 όταν ξέσπασε ο κουρδικός ένοπλος αγώνας.

3.2 Το PKK

Το PKK ιδρύθηκε το 1978 από τον Αμπντουλάχ Οτζαλάν, πρώην φοιτητή της σχολής οικονομικών επιστημών του Πανεπιστημίου της Άγκυρας. Ο πυρήνας των ατόμων που αποτέλεσαν το PKK υπήρχε από το 1972 στο Πανεπιστήμιο της Άγκυρας. Το ιδεολογικό υπόβαθρο του κόμματος ήταν κυρίως μαρξιστικό-λενινιστικό με μία δόση κουρδικού εθνικισμού. Τα άτομα που το αποτελούσαν προέρχονταν κυρίως από το κουρδικό προλεταριάτο και είχαν συνδυάσει την κουρδική εθνική επανάσταση με την ταξική πάλη. Για το PKK ο αγώνας χωρίζεται σε δύο στάδια, το εθνικό και το δημοκρατικό. Στα πλαίσια του εθνικού, πρώτα πρέπει να επιτευχθεί η δημιουργία ανεξάρτητου Κουρδιστάν και μετά, μέσα από τη δημοκρατική φάση του αγώνα στόχος θα ήταν η εξάλειψη των φθαρμένων κοινωνικών δομών και η δημιουργία μίας αταξικής κοινωνίας.

Η επίσημη ίδρυση του Κουρδικού Εργατικού Κόμματος (PKK) είναι η 27^η Νοεμβρίου 1978, με ιδεολογικό πλαίσιο το κείμενο «Ο Δρόμος της Επανάστασης του Κουρδιστάν». Σύμφωνα με την ιδεολογία του κόμματος, η αντίσταση απέναντι σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες θα γίνει μέσα από ένοπλο αγώνα. Η μόνη λύση είναι η επανάσταση, και η δημιουργία ενός ενιαίου, ανεξάρτητου και σοσιαλιστικού Κουρδιστάν.

Το 1979 ο Αμπντουλάχ Οτζαλάν, βλέποντας ότι επίκειται η στρατιωτική επέμβαση του στρατηγού Εβρέν και όντας ανέτοιμος να την αντιμετωπίσει στρατιωτικά, αναζήτησε βάσεις στον Λίβανο, όπου κατόρθωσε να οργανωθεί

⁵⁴ Gerard Chaliand, ο.π., σελ. 123

στρατιωτικά. Στην κοιλάδα Μπεκάα ίδρυσε τη στρατιωτική και πολιτική ακαδημία του. Το επόμενο έτος, στις 12 Σεπτεμβρίου του 1980, οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις με πραξικόπημα κατέλαβαν την εξουσία και εγκαθίδρυσαν δικτατορία. Ένας από τους κύριους στόχους σε προτεραιότητα της τουρκικής χούντας ήταν η καταστολή του Κουρδικού Εθνικού Απελευθερωτικού Κινήματος. Παράλληλα το 1980 δημιουργείται και το ARGK, ο Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός του Κουρδιστάν που αποτελεί το στρατιωτικό σκέλος του PKK.⁵⁵

Ο στρατηγός Κενάν Εβρέν επικεφαλής του πραξικοπήματος ανακοινώνει ότι για να σταματήσει η κατάλυση των βασικών αρχών του Κεμαλισμού, όλες οι εξουσίες περνούν στα χέρια του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας (ΣΕΑ). Διατάσσεται η εκκένωση συνοριακών χωριών, συλλαμβάνονται αρκετοί ύποπτοι ως πιθανά μέλη του PKK και πραγματοποιούνται μαζικές εκτελέσεις.

Στο μεταξύ στον Λίβανο ο Οτζαλάν ανέπτυξε τη στρατιωτική οργάνωση. Ήταν ήδη εκλεγμένος Γενικός Γραμματέας τον PKK, από το πρώτο Συνέδριό του, στις 27 Νοεμβρίου του 1978. Το Δεύτερο Συνέδριο, που διεξήχθη από τις 20 έως τις 25 Αυγούστου 1982, έλαβε την απόφαση επιστροφής στο Κουρδιστάν και την έναρξη ένοπλης εξέγερσης. Μέχρι το 1984 το PKK περιορίστηκε στη συγκρότηση της οργανωτικής δομής του, στη στρατολόγηση μελών και στην διανομή προπαγανδιστικού υλικού στην Τουρκία. Το 1984 ήταν έτος σταθμός για το κουρδικό ζήτημα. Τον δεκαπενταύγουστο του 1984, το PKK επέστρεψε στην Τουρκία με εκπαιδευμένα στελέχη και ξεκίνησε τον ένοπλο αγώνα με επιθέσεις στις στρατιωτικές εγκαταστάσεις του Ερούχ και του Σεμντινλί.⁵⁶

Ο ένοπλος αγώνας εκφράστηκε με ναρκοθετήσεις οδών, ενέδρες, επιθέσεις σε αποσπάσματα χωροφυλακής, εκτέλεση χωρικών εξοπλισμένων από την τουρκική χωροφυλακή και πυρπόληση τουρκικών σχολείων. Οι επιθέσεις εξαπολύονταν από το συριακό και το ιρακινό έδαφος, στο οποίο και αποσύρονταν οι αντάρτες μετά το τέλος των επιθέσεων. Η Αγκυρα από την μεριά της, αντέδρασε με την ενίσχυση των στρατιωτικών της δυνάμεων στη νοτιοανατολική Τουρκία, τον έλεγχο των συνόρων της με την Συρία και το Ιράκ, τον διορισμό περιφερειακού διοικητή με ευρύτατες εξουσίες και τη δημιουργία πολιτοφυλακής Κούρδων χωρικών. Όμως τα μέτρα αυτά

⁵⁵ Hugh Poulton, “*Ημίμηλο Γκρίζος Λύκος και Ημισέληνος*”, Εκδόσεις Οδυσσέας 19 σελ. 288-292

⁵⁶ Henry J. Barkley and Graham E. Fuller , ο.π. ,σελ 21

αποδείχθηκαν αναποτελεσματικά, διότι απομόνωσαν τις κουρδικές μετριοπαθείς φωνές και δυνάμωσαν ακόμη περισσότερο τη φωνή του ΡΚΚ.

Ο ένοπλος αγώνας του ΡΚΚ, του οποίου η δύναμη υπολογιζόταν περίπου σε 35 με 50 χιλιάδες, αποτελεί σημαντικό πονοκέφαλο ακόμα και σήμερα για την κυβέρνηση της Τουρκίας, η οποία για την αντιμετώπιση της κατάστασης αυτής αναγκάζεται να διατηρεί ισχυρές στρατιωτικές δυνάμεις στην περιοχή. Παράλληλα έχει χαρακτηρίσει το ΡΚΚ ως τρομοκρατική οργάνωση και έχει πετύχει την διεθνή πολιτογράφηση του ως τέτοια. Οι περισσότερες δυτικές χώρες, όταν δεν το χαρακτηρίζουν επίσημα ως τρομοκρατική οργάνωση, αναφέρονται στις δραστηριότητές του ως τρομοκρατικές.

Είναι γεγονός πάντως, ότι το ΡΚΚ απολάμβανε ιδιαίτερα ευρείας λαϊκής υποστήριξης από τον πληθυσμό της νοτιοανατολικής Τουρκίας, ο οποίος έχοντας περιέλθει σε απόγνωση, εξ' αιτίας της τακτικής των Τουρκικών αρχών, στρέφεται προς το ΡΚΚ, χωρίς αυτό να συνεπάγεται ότι εστιάζεται αναγκαστικά στις ιδεολογικές πεποιθήσεις του. Απέκτησε έτσι ευρεία λαϊκή βάση και δημοτικότητα, επιτυχία που εν μέρει οφειλόταν στη δυσaráσκεια που είχε προκληθεί λόγω της διάλυσης των κουρδικών οργανώσεων εκ μέρους της τουρκικής κυβέρνησης και τις απαγορεύσεις κάθε δραστηριότητας που εξέφραζε την κουρδική ταυτότητα. Παγιδευμένοι σε μια παραδοσιακή κοινωνία που αποτελείται από φυλές, χαρακτηρίζεται από ποικίλες ανισότητες, οι νέοι Κούρδοι βρήκαν στο ΡΚΚ έναν ενωτικό σκοπό.⁵⁷

Το 1984 η Τουρκία εκμεταλλευόμενη τον πόλεμο Ιράκ-Ιράν και την επακόλουθη αδυναμία του Ιράκ να ελέγξει τους κουρδικούς του πληθυσμούς, προχώρησε σε συμφωνία με το Ιράκ σύμφωνα, με την οποία η Τουρκία αποκτούσε τη δυνατότητα να καταδιώκει τους Κούρδους αντάρτες στο έδαφός του, ενώ τον Ιούλιο του 1987 η Τουρκία και η Συρία υπέγραψαν συμφωνία που υποχρέωνε τη Συρία, να παρεμποδίζει την εκδήλωση επιθέσεων του ΡΚΚ από το έδαφός της. Όμως τα δυο κράτη δεν έδειξαν ιδιαίτερη προθυμία να τηρήσουν στην πράξη τις δεσμεύσεις τους.

Παράλληλα το 1987 επιβάλλεται κατάσταση εκτάκτου ανάγκης σε οκτώ «ανήσυχα» κουρδικά βιλαέτια και αρχίζουν εκκαθαριστικές επιχειρήσεις, εκτοπίσεις και αναγκαστικές μετακινήσεις πληθυσμών. Με την επιβολή στρατιωτικού νόμου σε

⁵⁷ Βερέμης, Θ., (επιμ.), ο.π, σελ. 228

ολόκληρο το τουρκικό Κουρδιστάν, ξεκίνησε η ανάπτυξη «ειδικού πολέμου» από την Τουρκία, που είχε ως συνέπεια την εκκένωση 900 περίπου πόλεων και 3.000 χωριών του τουρκικού Κουρδιστάν. Η Τουρκία εστίασε όλη την προσοχή της στον Αμπντουλάχ Οτζαλάν. Τον βάπτισε τρομοκράτη, αφαιρώντας το επαναστατικό ιδεολογικό του υπόβαθρο και τρομοκρατική οργάνωση το ΡΚΚ Σε αυτή την άποψη συνηγόρησαν οι Η.Π.Α., η Ευρωπαϊκή Ένωση και πολλές άλλες χώρες.⁵⁸

3.3 Η δεκαετία του 1990

Το τέλος του πολέμου του κόλπου και η ανακατάληψη των Κουρδικών περιοχών από τα Ιρακινά στρατεύματα, δημιούργησε ένα άνευ προηγουμένου ρεύμα Κούρδων προσφύγων που συγκεντρώθηκε στα Τουρκο-Ιρακινά σύνορα. Γιά την αποφυγή δυσάρεστων εξελίξεων, αλλά και για να προλάβει παρέμβαση των δυτικών κυβερνήσεων στο δικό του κουρδικό πρόβλημα, ο Οζάλ πέτυχε μία ύφεση στην τουρκική καταστολή. Η τουρκική εθνοσυνέλευση προχώρησε στη θέσπιση κάποιων φιλελεύθερων μέτρων για τους Κούρδους, όπως η αναγνώριση του δικαιώματος των Κούρδων να μιλούν δημόσια την κουρδική γλώσσα χωρίς κυρώσεις και ακύρωσε κάποιες περιοριστικές διατάξεις που είχαν θεσπιστεί από τους στρατιωτικούς.

Το 1990 σχηματίστηκε το Λαϊκό Κόμμα ΗΕΡ του οποίου «διάδοχος» ήταν το Λαϊκό Δημοκρατικό Κόμμα ΗΑΔΕΡ που ιδρύθηκε τον Μάιο του 1994 και αντιμετώπιστηκε εξίσου εχθρικά με τους προκατόχους του από το κράτος. Το ΗΑΔΕΡ διεκδικούσε αναγνώριση της ύπαρξης των Κούρδων, πλήρη εξασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους και τη δυνατότητα να οργανώνονται ελεύθερα και δημοκρατικά. Ο πρόεδρος του κόμματος, Μποζλάκ, ισχυριζόταν ότι κάτι τέτοιο δεν σήμαινε ομοσπονδιακή λύση ή αυτονομία⁵⁹, αλλά περισσότερο τον τερματισμό του παρατεινόμενου πολέμου μεταξύ της κυβέρνησης και του ΡΚΚ που ερήμωνε τις νοτιοανατολικές επαρχίες και προκαλούσε τεράστια έξοδο προσφύγων από την περιοχή. Το ΗΑΔΕΡ απηύθηνε έκκληση και στις δυο πλευρές για τερματισμό των συγκρούσεων και ζητούσε από την κυβέρνηση να επιτρέψει την ελεύθερη αναγνώριση της κουρδικής ταυτότητας. Όσον αφορά τα εκτός Τουρκίας τμήματα του «Κουρδιστάν» ο Μποζλάκ ήταν επιφυλακτικός. Ωστόσο, δήλωνε ότι το «Κουρδιστάν» είχε διαιρεθεί σε τέσσερα τμήματα από τις ιμπεριαλιστικές δυνάμεις και από το

⁵⁸ Henry J. Barkley and Graham E. Fuller , ο.π. σελ. 23

⁵⁹ Επρόκειτο καθαρά για μια κίνηση σκοπιμότητας. Ο Μποζλάκ εξήγησε πώς αν έθεταν αυτά τα θέματα-ταμπού, κινδύνευαν με αυτόματη απαγόρευση του κόμματος.

«εθνικό αποικιακό σύστημα» και πως οι Κούρδοι είχαν δικαίωμα «εθνικού αυτοπροσδιορισμού» όπως όλοι οι άλλοι λαοί.⁶⁰

Στις εκλογές του 1991, στο ψηφοδέλτιο του Σοσιαλδημοκρατικού κόμματος (SHP) του Ερντάλ Ινονού συμπεριλαμβάνονταν και οι υποψήφιοι του κουρδικού κόμματος του Εργατικού Μόχθου (HEP). Εκλέχθηκαν τελικά 22 οι οποίοι συμμετείχαν και στη κυβέρνηση συνεργασίας του πρωθυπουργού Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ. Η κυβέρνηση Ντεμιρέλ – Ινονού που σχηματίστηκε έκανε αρχικά κάποια ανοίγματα προς τους Κούρδους, αλλά τον επόμενο χρόνο ακολουθήθηκε και πάλι η πολιτική της καταστολής. Τον Απρίλιο του 1991 επικυρώθηκε από το κοινοβούλιο ο νόμος περί τρομοκρατίας, σύμφωνα με το άρθρο 8 του οποίου απαγορευόταν η διακίνηση ιδεών. Το 1992 ανανεώνεται η κατάσταση εκτάκτου ανάγκης στη ΝΑ Τουρκία και παραιτούνται οι βουλευτές του HEP που είχαν εκλεγεί με το SHP.

Μετά τον Μάρτιο του 1992 η Τουρκία άλλαξε στάση εκ νέου και αποφάσισε να λύσει δυναμικά το Κουρδικό Ζήτημα. Ετσι επιδίωξε τη συνεργασία με το Ισραήλ, το Ιράν και το Ιράκ για τη διακοπή της υποστήριξής τους προς το ΡΚΚ, εξοβέλισε οποιαδήποτε οργανωμένη πολιτική έκφραση από την πολιτική ζωή της Τουρκίας, στέλνοντας στη φυλακή οποιονδήποτε Κούρδο ή Τούρκο που μιλούσε για Κουρδικό Ζήτημα. Εξι Κούρδοι βουλευτές μετά την άρση της ασυλίας τους, τον Μάρτιο του 1994, καταδικάστηκαν σε βαριές ποινές για εγκλήματα κατά του κράτους. Η Αγκυρα ενίσχυσε τα στρατεύματά της στην περιοχή και ο τουρκικός στρατός συνεργαζόμενος με τα κουρδικά κόμματα του Ιράκ και εισχωρώντας στο ιρακινό έδαφος προσπαθούσε να καταστρέψει τις βάσεις του ΡΚΚ. Ταυτόχρονα τα δυο κουρδικά κόμματα στο Ιράκ αποδόθηκαν σε ένα εμφύλιο πόλεμο, με το ΡΚΚ, με αποτέλεσμα τον Νοέμβριο του 1992, ο Τουρκικός στρατός σε συνεργασία με τις Ιρακινές δυνάμεις να διενεργήσουν συνδυασμένη επίθεση και να εκδιώξουν το ΡΚΚ που αδυνάτισε ακόμη περισσότερο.

Το Μάρτιο του 1993 το ΡΚΚ προέβη σε μονομερή κατάπαυση των εχθροπραξιών σε ένδειξη καλής θελήσεως και με την ελπίδα έναρξης διαλόγου με την Τουρκική κυβέρνηση. Ο αιφνίδιος όμως θάνατος του Οζάλ τον Απρίλιο του 1993, ανέτρεψε τις αισιόδοξες προβλέψεις. Η τουρκική κυβέρνηση δεν απεδέχθη την προσφορά του Οτζαλάν να θέσει τέρμα στην κατάπαυση. Το Μάιο ένα νέο νόμιμο

⁶⁰ Hugh Poulton, ο.π., σελ. 301-302

Κουρδικό κόμμα δημιουργήθηκε, το κόμμα της Δημοκρατίας (DEP), με σκοπό την συνένωση όλων των ρευμάτων κουρδικής πολιτικής σκέψης.

Η εμφάνιση στην εξουσία της Τανσού Τσιλέρ, είχε σαν συνέπεια την οργάνωση των ισχυρότερων συγκρούσεων του Τουρκικού στρατού εναντίον του ΡΚΚ. Το ΡΚΚ στράφηκε σε επιθέσεις εναντίον τυφλών στόχων εκτός Κουρδιστάν με αποτέλεσμα να χαρακτηριστεί από τις ΗΠΑ τρομοκράτης και να περιοριστεί η διεθνής υποστήριξη που είχε μέχρι τότε.

Μετά από 8 χρόνια επιχειρήσεων ένθεν και ένθεν στις 15 Δεκεμβρίου 1995, το ΡΚΚ κήρυξε μονομερή κατάπαυση πυρός στο Κουρδιστάν. Ο Οτζαλάν κάλεσε το τουρκικό κράτος σε διάλογο προκειμένου να εξευρεθεί ειρηνική πολιτική λύση. Όμως δεν έλαβε απάντηση, αντίθετα η Τουρκία κατέστρωσε σχέδια για τη σύλληψή του. Διαθέτοντας στρατιωτική υπεροπλία απείλησε τη Συρία, στην οποία βρισκόταν ο Αμπντουλάχ Οτζαλάν, με τη διπλωματική υποστήριξη των Η.Π.Α. και του Ισραήλ. Η Συρία στην αρχή αντέδρασε αλλά στη συνέχεια οπισθοχώρησε.

Ιδιαίτερα σημαντική εξέλιξη για το Κουρδικό θεωρείται η συγκρότηση στις 12 Απριλίου του 1995 στην Χάγη, του εξόριστου «Κουρδικού Κοινοβουλίου» με σκοπό την διεθνοποίηση του Κουρδικού προβλήματος στα πλαίσια της αναγνώρισης της Κουρδικής ταυτότητας από την Τουρκική δημοκρατία με ειρηνικά μέσα.⁶¹

Πάρα ταύτα Κούρδοι μία από τις μεγαλύτερες εθνότητες σε παγκόσμιο επίπεδο, παρά τους αγώνες τους με πολιτικά και πολεμικά μέσα, δεν έχουν καταφέρει ακόμη να αποκτήσουν την ανεξαρτησία τους. Το ότι για την υλοποίηση της αυτοδιάθεσης απαιτείται απόσχιση εδαφών από τέσσερα κυρίαρχα κράτη, δημιουργεί μεγάλες δυσκολίες υλοποίησης του οράματος.

⁶¹ Olson Robert W. , *“The Kurdish Nationalist Movement in the 1990s: Its Impact on Turkey and the Middle East”*, University Press of Kentucky, 1996, σελ. 122.

3.4 Το χρονικό της σύλληψης

Στις 20 Οκτωβρίου 1998 ο πρόεδρος της Συρίας Χαφέζ Αλ Ασαντ, μετά από παρέμβαση των ΗΠΑ, υπέγραψε με την Τουρκία συμφωνία για την αποπομπή των βάσεων και των στρατιωτών του ΡΚΚ από τα εδάφη της Συρίας και τα ελεγχόμενα τμήματα του Λιβάνου. Λόγω της απόφασης αυτής, ο αρχηγός του ΡΚΚ, ο Οτζαλάν, ο οποίος είχε την έδρα του στη Δαμασκό, αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την περιοχή.

Στις 21 Σεπτεμβρίου 1998 ο Αμπντουλάχ Οτζαλάν εγκατέλειψε τη Συρία προς άγνωστη κατεύθυνση, μετά από τις πιέσεις που άσκησαν Αμερικανοί και Τούρκοι στη Δαμασκό για να σταματήσει να παρέχει υποστήριξη στο Ρ.Κ.Κ. και τον ηγέτη του. Από εκεί αρχίζει μια περιπλάνηση, η οποία καταλήγει, σχεδόν πέντε μήνες μετά, στη παράδοση και τη σύλληψή του από τους Τούρκους.

Ο Αμπντουλάχ Οτζαλάν, συνελήφθη στην Κένυα στις 15 Φεβρουαρίου του 1999, ενώ μεταφερόταν από την ελληνική πρεσβεία στο διεθνές αεροδρόμιο του Ναϊρόμπι. Οι πρώτες πρωινές ώρες της 16ης Φεβρουαρίου βρίσκουν τον κούρδο ηγέτη να μεταφέρεται με χειροπέδες στην Τουρκία με ένα ιδιωτικό αεροσκάφος. Όλα όσα έγιναν και αφορούν στη σύλληψή του παραμένουν άγνωστα. Η Άγκυρα πανηγυρίζει και στα Μ.Μ.Ε. ενώ κυκλοφορούν βίντεο της μεταφοράς του. Ταυτόχρονα, η σύλληψή του οδήγησε χιλιάδες Κούρδους σε διαμαρτύρια προς τις ελληνικές πρεσβείες σε ολόκληρο τον κόσμο.⁶²

Την επαύριο της σύλληψης του, ακολούθησε η κράτηση του σε απομόνωση στο νησί İmralı στην θάλασσα του Μαρμαρά όπου είναι ο μοναδικός κρατούμενος σε φυλακές υψίστης ασφαλείας. Στο νησί ωστόσο παραμένει μονάδα στρατιωτικού προσωπικού -1000 άτομα- για τη φύλαξή του. Το αποτέλεσμα της δίκης, η οποία διήρκησε από τις 31 Μαΐου μέχρι τις 29 Ιουνίου 1999, ήταν καταδίκη σε θάνατο⁶³, αλλά μετατράπηκε σε ισόβια κάθειρξη, όταν η θανατική ποινή απαγορεύτηκε στην Τουρκία τον Αύγουστο του 2002 ύστερα από απόφαση του Δικαστηρίου Κρατικής Ασφαλείας της Άγκυρας, κατ' εφαρμογή των διατάξεων του πακέτου εκδημοκρατισμού που είχε ψηφίσει η τουρκική Εθνοσυνέλευση.

Από το Ιμραλί, το νησί-φυλακή όπου κρατείται, ο Κούρδος ηγέτης, αναφερόμενος στην απαγόρευση της θανατικής ποινής, δήλωσε: «Είναι ένα ιστορικό

⁶² Καλογερόπουλος Κ. , «Οτζαλάν: Ο τελευταίος ηγέτης της επανάστασης», *Ιάμβλιχος*, Αθήνα 1999, σελ.62

⁶³ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/world/monitoring/380845.stm>

βήμα προς την ελευθερία, την αλληλεγγύη και την ενότητα που είναι για μένα πολύ υψηλές αξίες και είμαι ικανοποιημένος γι αυτό. Οι Τούρκοι και οι Κούρδοι πρέπει να ζήσουν μαζί όπως ένας αδελφός λαός». Οι Κούρδοι έχουν τώρα ένα σημαντικό καθήκον να εκπληρώσουν. Θα πρέπει να απαντήσουν στην τουρκική αυτή ενέργεια και να συνεχίσουν να εργάζονται για μια δημοκρατική πολιτική εν ειρήνη και αδελφοσύνη. Οι Κούρδοι θα πρέπει τώρα να συνομιλήσουν με τα πλέον προοδευτικά στοιχεία της Τουρκικής Δημοκρατίας και δεν θα πρέπει να έχουν ένα αίσθημα αντιπαράθεσης, αλλά αντιθέτως αίσθημα αδελφοσύνης και ενότητας». Ο Αμπντουλάχ Οτζαλάν υποστήριξε τέλος ότι «η απόφαση αυτή σημαίνει το τέλος μίας παλαιάς παράδοσης πέντε χιλιάδων χρόνων στην περιοχή αυτή του κόσμου, της παράδοσης που ήθελε την φυσική εξόντωση των πολιτικών εχθρών της κυβέρνησης».

Η Τουρκία κατηγορήθηκε το 2003 από το ΕΔΑΔ για παραβίαση του άρθρου 3 της Ευρωπαϊκής Συνθήκης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων περί απαγόρευσης των βασανιστηρίων.⁶⁴ Κρίθηκε επίσης, ότι ο Οτζαλάν δεν δικάστηκε από αμερόληπτο και ανεξάρτητο δικαστήριο, καθώς σε ορισμένες ακροάσεις ήταν παρών στρατοδίκης και ο Κούρδος ηγέτης είχε ελάχιστη πρόσβαση στους δικηγόρους του.

Από τη φυλάκισή του και μετά υπήρξαν σημαντικές αντιδράσεις από εξόριστους Κούρδους οι οποίοι ζητούσαν την απελευθέρωσή του, κάτι που θεωρείται απίθανο στο εγγύς μέλλον εξαιτίας της δεδομένης τουρκικής στάσης απέναντί του και της πίεσης που ασκεί η τουρκική κοινή γνώμη. Η απόφαση μη επιβολής της θανατικής ποινής ξεσήκωσε διαμαρτυρίες στην Τουρκία, στις οποίες πρωτοστάτησαν τουρκικές εθνικιστικές ομάδες.

⁶⁴ **ΕΣΔΑ Άρθρο 3-Απαγόρευση των βασανιστηρίων:** Ουδείς επιτρέπεται να υποβληθή εις βασάνους ούτε εις ποινάς ή μεταχείρισιν απανθρώπους ή εξευτελιστικάς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΤΟ ΚΟΥΡΔΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΚΑΙ ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ

4.1 Την επαύριο της σύλληψης

Έχοντας συλλάβει τον επικεφαλής του ΡΚΚ, το κουρδικό ζήτημα παραμένει άλυτο. Κανένα Τουρκικό κόμμα, τα αμέσως επόμενα χρόνια-με τη «δειλή» εξαίρεση των Ισλαμιστών- δεν τόλμησε να διατυπώσει προτάσεις πολιτικής προσέγγισης του προβλήματος. Φαίνεται ότι η Τουρκία δεν είχε τη δυνατότητα να προσεγγίσει πολιτικά το Κουρδικό και η παραμικρή ρωγμή στο δόγμα «ένα κράτος, ένα έθνος» που διατύπωσε ο Κεμάλ θα άνοιγε τους ασκούς του Αιόλου για την ενότητα του κράτους και την ταυτότητα του τουρκικού καθεστώτος. Παράλληλα, η Τουρκία πολλές φορές βρίσκεται σε αδιέξοδο με το να χαρακτηρίζει και να εξομειώνει όλες τις εκφράσεις της κουρδικής ταυτότητας με την «τρομοκρατία» του ΡΚΚ. Ωστόσο, μόνο ένα μέρος του Κουρδικού πληθυσμού βλέπει το ΡΚΚ σαν εκφραστή του κουρδικού λαού. Μάλιστα σε δημοσκόπηση που είχε πραγματοποιηθεί το 1992 στα νοτιοανατολικά της χώρας το 29% του πληθυσμού αναγνώριζε το ΡΚΚ ως αντιπρόσωπο.⁶⁵

Η επίλυση του κουρδικού ζητήματος εξαρτάται από πολλούς παράγοντες. Πρώτα το τουρκικό κράτος οφείλει να διαχωρίσει εξ'ολοκλήρου την διαδικασία επίλυσης του κουρδικού ζητήματος από την αντιμετώπιση του ΡΚΚ. Η πρόθεση άλλωστε της Τουρκίας για την ένταξη της στο Ευρωπαϊκό οικοδόμημα καταδεικνύει την επιτακτική ανάγκη εκδημοκρατισμού της. Η σημερινή Τουρκία φαίνεται όμως να ταλαντεύεται μεταξύ δύο στόχων. Μεταξύ της ένταξης στην Ε.Ε και του στόχου της περιφερειακής ισλαμικής δύναμης. Το αποτέλεσμα των εκλογών του 2007 στην Τουρκία φανέρωσε την θέληση του Τουρκικού λαού για την συνέχιση της πορείας των μεταρρυθμίσεων. Συνεπώς η διαδικασία μεταρρύθμισης αφορά πρωτίστως τον εκδημοκρατισμό, τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και τις θρησκευτικές ελευθερίες. Η αντιμετώπιση και η ειρηνική επίλυση του Κουρδικού ζητήματος αποτελεί ευθύνη της σημερινής Κυβέρνησης και προϋποθέτει επίσης τον διάλογο ανάμεσα στις δύο πλευρές ενώ με την σειρά της η Διεθνής Κοινότητα οφείλει να διαδραματίσει έναν ειρηνευτικό ρόλο σε αυτή την επαπειλούμενη κρίση. Εντούτοις, οι εκλογές του 2007 έφεραν πιο κοντά την σύγκρουση με τους Κούρδους. Το τουρκικό

⁶⁵ See Milliyet, Sept. 6, 1992, for the results of the poll; And Hugh Pulton, Top Hat, Grey Wolf and Crescent: "Turkish nationalism and the Turkish Republic" (London: C. Hurst, 1997) pp. 245-48

Κουρδιστάν αποτελεί «βόμβα» στα θεμέλια του Τουρκισμού. Τα εκατομμύρια των Κούρδων της Τουρκίας έχουν ήδη αφυπνιστεί.

Όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα και την προστασία των μειονοτήτων, η Τουρκία προέβη στην επικύρωση των διεθνών πράξεων προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και στην εκτέλεση των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΑΔ)⁶⁶. Εντούτοις, απαιτούνται περισσότερες προσπάθειες πράγμα το οποίο σημαίνει ότι το θεσμικό πλαίσιο για τα ανθρώπινα δικαιώματα πρέπει να αναβαθμιστεί. Το τουρκικό νομικό πλαίσιο περιλαμβάνει μια πλήρη σειρά διασφαλίσεων έναντι των βασανιστηρίων και της κακής μεταχείρισης. Ο αριθμός των αναφερόμενων περιπτώσεων βασανιστηρίων και κακής μεταχείρισης μειώνεται συνεχώς, παρόλο που αναφέρονται ακόμη ορισμένες περιπτώσεις κακής μεταχείρισης ιδίως πριν την έναρξη της κράτησης. Η Τουρκία πρέπει να ερευνά πιο εμπεριστατωμένα τις καταγγελίες παραβιάσεων των δικαιωμάτων του ανθρώπου από τα μέλη των δυνάμεων ασφαλείας.

Οι περιορισμοί όσον αφορά την χρήση της κουρδική γλώσσας έπαψαν να εφαρμόζονται στα τέλη της δεκαετίας του '80 με πρωτοβουλία του Οζάλ. Παρά την χαλάρωση των μέτρων για την χρήση της κουρδικής γλώσσας, οποιαδήποτε συζήτηση του κουρδικού ζητήματος εξακολουθούσε να αποτελεί λόγο δίωξης από τα δικαστήρια της κρατική ασφάλειας. Από το 1993, ο μαζικός εκτοπισμός πολιτών των νοτιοανατολικών περιοχών αποτέλεσε μέρος της κυβερνητικής πολιτικής στο πλαίσιο του πολέμου εναντίον του ΡΚΚ. Η κυβέρνηση της Τανσού Τσιλέρ, που ανέλαβε την εξουσία στα μέσα του 1993 δεσμεύτηκε να συνεχίσει τις προσπάθειες συντριβής του ΡΚΚ με στρατιωτικά μέσα. Σε μια απόπειρα να εξουδετερώσουν την βάση τροφοδοσίας του ΡΚΚ, οι δυνάμεις ασφαλείας επιδόθηκαν σε μαζικές βίαιες εκκενώσεις χωριών και οικισμών που συνοδεύονταν από βαναυσότητες και καταπατήσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.⁶⁷

Σε ό, τι αφορά το ανατολικό και νοτιοανατολικό τμήμα της χώρας, απαιτείται σφαιρική προσέγγιση για την αντιμετώπιση των οικονομικών και κοινωνικών δυσκολιών της περιοχής, για τη δημιουργία των συνθηκών ώστε ο κατά κύριο λόγο κουρδικός πληθυσμός να απολαύει όλων των δικαιωμάτων και ελευθεριών του. Η αποζημίωση των εκτοπισθέντων στο εσωτερικό της χώρας συνεχίστηκε με τη λήψη

⁶⁶ Commission of the European Communities, Commission staff working document, Brussels, 8/11/2006.

⁶⁷ Να σημειωθεί σε αυτό το σημείο ότι και το ίδιο το ΡΚΚ ευθύνεται επίσης για μαζικές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

μέτρων για να βελτιωθεί η εφαρμογή της αντίστοιχης νομοθεσίας. Εντούτοις, η κυβέρνηση δεν έχει σφαιρική εθνική στρατηγική για το ζήτημα των εκτοπισθέντων στο εσωτερικό της χώρας καθώς και για την επιστροφή τους. Κάτω από αυτά τα δεδομένα η τουρκική εξωτερική πολιτική καλείται να χαράξει μια σταθερή πορεία πλεύσεως προς τους φαινομενικά αντικρουόμενους στόχους λαμβάνοντας υπόψη τους εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες που επηρεάζουν την υλοποίηση της.

4.2 Κουρδικό ζήτημα και Εξωτερική Πολιτική

Η χάραξη και υλοποίηση της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής είναι αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης εσωτερικών και εξωτερικών παραγόντων. Οι εξωτερικοί παράγοντες αναφέρονται στα χατακτηριστικά του διεθνούς συστήματος, τους συσχετισμούς ισχύος που εμφανίζονται και μεταβάλλονται. Οι παράγοντες αυτοί δεν είναι δυνατόν να καθοδηγηθούν από την Τουρκία αλλά δύναται να τύχουν της κατάλληλης εκμετάλλευσης ώστε να επιτευχθούν οι εθνικοί αντικειμενικοί στόχοι. Η εκμετάλλευση αυτή, είναι αποτέλεσμα της υψηλής στρατηγικής και απαιτεί τη συντονισμένη προσπάθεια και δράση όλων των μέσων και δυνατοτήτων του κράτους. Η ρεαλιστική θεωρία με τις διάφορες μορφές της, εκτιμάται ότι δεν δίνει ικανοποιητική εξήγηση του τρόπου με τον οποίο οι παράγοντες αυτοί επηρεάζουν την υψηλή στρατηγική ενός κράτους. Οι εσωτερικοί παράγοντες διαμόρφωσης της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής αναφέρονται στην επίδραση των ιστορικών εμπειριών του τουρκικού έθνους, σε ιδεολογικές θέσεις και σε γεωπολιτικές και οικονομικές επιδιώξεις με πρωτεύοντα στόχο αυτό της ασφάλειας.⁶⁸

Για την Τουρκία οι Κούρδοι είναι μια ενεργή δύναμη με αποσχιστικές φιλοδοξίες σημαντικού ιστορικού βάθους και οι οποίοι αποτελούν μοχλούς ξένων δυνάμεων με σκοπό την αμφισβήτηση της τουρκικής εδαφικής ακεραιότητας. Μία από τις προτεραιότητες της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής είναι η αποφυγή δημιουργίας αυτόνομου ή ανεξάρτητου κουρδικού κράτους, τόσο στην Τουρκία όσο και στις γειτονικές χώρες. Μάλιστα ο πρώην αρχηγός των ενόπλων δυνάμεων Γιασάρ Μπουγιούκανιτ είχε εκφράσει επανειλημμένα την ανησυχία του ως προς το Κουρδικό, λέγοντας ότι η εγκαθίδρυση ανεξάρτητου κουρδικού κράτους στο βόρειο Ιράκ αποτελεί πολιτικό κίνδυνο για την Τουρκία, αλλά και κίνδυνο για την ασφάλεια της. Το κουρδικό ζήτημα συνεπώς δεν αποτελεί μια απλή πτυχή της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας αλλά ένα από τα κεντρικά ζητήματα της. Ο κουρδικός εθνικισμός αποτελεί το κυριότερο πρόβλημα του τουρκικού κράτους. Η κουρδική

⁶⁸ Philip Robins, “Στρατός και Διπλωματία”, Εκδόσεις Σύγχρονοι Ορίζοντες, 2004, σελ. 209

εθνική ταυτότητα παραμένει ζωντανή και το μοναδικό ερώτημα είναι ο χρόνος και κυρίως η μορφή με την οποία θα εκδηλωθεί και θα ολοκληρωθεί η επανεμφάνιση της.

Από όλες τις εθνοτικές ομάδες που βρίσκονται στην Τουρκία, οι Κούρδοι λόγω του ιστορικού τους παρελθόντος, της έντονης διαφοροποίησης τους από τον τουρκικό κορμό διαθέτουν τα εχέγγυα για να αποσχισθούν και να σχηματίσουν μια ανεξάρτητη ή ημιανεξάρτητη οντότητα. Όπως προαναφέρθηκε οι Κούρδοι αποτελούν την μεγαλύτερη μειονότητα της Τουρκίας που λόγω πληθυσμιακού όγκου και γεωγραφικής συγκέντρωσης αποτελεί την κυριότερη πρόκληση για την ενότητα του τουρκικού έθνους και απειλή για την εδαφική ακεραιότητα του τουρκικού κράτους.⁶⁹

Οι δυναμικές προσπάθειες επίλυσης του κουρδικού προβλήματος με μέτρα καταστολής και εκτουρκισμού δεν επέφεραν τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, ο πρώην πρόεδρος Οζάλ αρχικά αλλά και τα ισλαμικά τουρκικά κόμματα⁷⁰ αργότερα προσπάθησαν να επιτύχουν μια προσέγγιση προς το κουρδικό στοιχείο επιχειρώντας ορισμένα ανοίγματα προς τους Κούρδους. Συγκεκριμένα ο Οζάλ μίλησε για την ανάγκη εξεύρεσης μιας λύσεως «πολιτιστικής» ή ακόμα και «πολιτικής».⁷¹ Επί Οζάλ (1989-1993) ήρθαν ορισμένα μέτρα που αφορούσαν την περιορισμένη χρήση της κουρδικής γλώσσας που συνάντησαν τη χλιαρή κουρδική αντίδραση με μια ανακοίνωση του Οτζαλάν ότι θα εξέταζε το ενδεχόμενο μιας διπλωματικής λύσης εγκαταλείποντας την θέση της πλήρους ανεξαρτησίας. Από ορισμένους μάλιστα χαρακτηρίζεται η περίοδος εκείνη σαν περίπτωση χαμένων ευκαιριών για το κουρδικό ζήτημα στην Τουρκία (με υπαιτιότητα αμφότερων των πλευρών).⁷²

Ιδιαίτερα σημαντική αλλά και ενδεικτική των διαφοροποιήσεων μεταξύ των ίδιων των Κούρδων είναι η περίοδος Φεβρουαρίου 1991 με Ιούνιο 1993. Ο ξαφνικός όμως θάνατος του Οζάλ το 1993 αλλά και του στρατηγού της Στρατοχωροφυλακής Ερσεβέρ, αμφότεροι κουρδικής καταγωγής, στέρησε την Τουρκία από τα μοναδικά ίσως άτομα που είχαν την πιθανότητα να διαφυλάξουν την ειδική σχέση της Τουρκίας με τους Κούρδους και να καταλήξουν σε μια πολιτική λύση.

Οι διάδοχοι του Οζάλ, παραδίδουν την πρωτοβουλία των εξελίξεων στην στρατογραφειοκρατία. Η κρίση με το ΡΚΚ ξανακλιμακώνεται και η Τουρκία ακολουθεί την πολιτική της βίαιης καταστολής και της εμπλοκής σε έναν φθοροποιο

⁶⁹ Βερέμης, Θ., (επιμ.), ο.π., σελ. 407-408

⁷⁰ Το κόμμα της Ευημερίας και το Κόμμα της Ανάπτυξης και Δικαιοσύνης.

⁷¹ Philip Robins, «Στρατός και Διπλωματία», Εκδόσεις Σύγχρονοι Ορίζοντες, 2004, σελ. 209-210

⁷² Βερέμης, Θ., (επιμ.), ο.π., σελ. 438

ανταρτοπλόμεμο (1993-1999) με ανυπολόγιστες οικονομικές και διπλωματικές συνέπειες για την Τουρκία. Η σύλληψη του Οτζαλάν, η μονομερής εκχειρία του PKK σε συνδυασμό με τις ελπίδες που γέννησε στους Κούρδους η εκ μέρους της Τουρκίας προσπάθεια εφαρμογής των ενταξιακών διαδικασιών επέφερε σχετική ηρεμία στο κουρδικό ζήτημα.

Το Κόμμα της Ανάπτυξης και Δικαιοσύνης, που έρχεται στην εξουσία το 2002, δημιουργεί στους ακόμη περισσότερες ελπίδες στους Κούρδους καθώς διαφαίνεται μια σύγκρουση του με το κεμαλικό καθεστώς και μια προσπάθεια φιλελευθεροποίησης του κράτους. Η διστακτικότητα όμως του Ερντογάν, η απογοήτευση των Κούρδων, η συνέχιση της σκληρής τακτικής του ανεξέλεγκτου κατασταλτικού μηχανισμού του κράτους σε συνδυασμό με τις διεθνείς εξελίξεις αναζωπυρώνει, όπως προαναφέρθηκε το 2006 τον κουρδικό αγώνα. Κόμβικό σημείο για τις διεκδικήσεις των Κούρδων είναι η *de facto* δημιουργία ημιανεξάρτητης κουρδικής οντότητας στο βόρειο Ιράκ. Η νέα αυτή εξέλιξη δημιούργησε ελπίδες στους Κούρδους διεθνώς ότι μπορεί σιγά-σιγά να εδραιωθεί η αυτονομία των Κούρδων του Ιράκ και αυτό να γίνει παράδειγμα που να ακολουθηθεί από αντίστοιχες εξελίξεις στις υπόλοιπες χώρες όπου κατοικούν Κούρδοι και έτσι, σιγά-σιγά, να προχωρήσουν στη δημιουργία του δικού τους ανεξάρτητου κράτους, στο Κουρδιστάν. Ανεξάρτητα όμως απ' αυτό, η παραχώρηση αυτονομίας στους Κούρδους του Ιράκ, είναι πάρα πολύ μακριά από τη λύση του εθνικού προβλήματος του Κουρδιστάν. Όσο καιρό οι Κούρδοι δεν έχουν την δυνατότητα της ελευθερίας της επιλογής να συνενωθούν σε ένα έθνος-κράτος, δικό τους, το κουρδικό εθνικό πρόβλημα θα παραμένει άλυτο.

Οι ελπίδες πολλών Κούρδων διεθνώς ότι η αυτονομία του ιρακινού Κουρδιστάν είναι ο προάγγελος της δημιουργίας ανεξάρτητου κουρδικού κράτους, κι ότι έτσι πλησιάζει η ώρα της δικαίωσης, θα διαψευστούν. Ο βασικός λόγος γι' αυτό είναι ότι αυτό το ενδεχόμενο έρχεται σε ευθεία σύγκρουση με τα συμφέροντα της τουρκικής άρχουσας τάξης. Η τουρκική κυβέρνηση δεν μπορεί να αποδεχτεί την παραχώρηση της αυτοδιάθεσης στα 15 – 25 εκατομμύρια Κούρδων που ζουν στην τουρκική επικράτεια. Και οι κυβερνήσεις των ΗΠΑ και της Βρετανίας δεν θα έρθουν σε σύγκρουση με το τουρκικό καθεστώς για χάρη των δικαιωμάτων της αυτοδιάθεσης των Κούρδων. Γι' αυτούς το τουρκικό καθεστώς είναι ένας εξαιρετικά πολύτιμος σύμμαχος, παρά τις διαφορές που μπορεί κατά καιρούς να προκύπτουν. Μπροστά σε όλη την αστάθεια που χαρακτηρίζει την περιοχή της Μέσης Ανατολής, η Τουρκία είναι ένας από τους ελάχιστους σταθερούς και αξιόπιστους σύμμαχους των ΗΠΑ.

Ωστόσο, η Τουρκία είχε καταστήσει σαφές προς τις Η.Π.Α. ότι θέλει να εισβάλλει στο βόρειο Ιράκ για να πατάξει όλες τις βάσεις των ανταρτών του ΡΚΚ, καθώς τον τελευταίο καιρό οι κουρδικές οργανώσεις έχουν επιδοθεί σε ένα μπαράζ βομβιστικών επιθέσεων στο τουρκικό έδαφος. Η Άγκυρα έβαλε μάλιστα πιεστικά το θέμα στο τραπέζι των διαβουλεύσεων με την Ουάσιγκτον κατά τη διάρκεια του πολέμου στο Λίβανο, επιχειρώντας να εκμεταλλευτεί για ίδιον όφελος την ευαισθησία των Αμερικανών για τα ζητήματα.

Η συζήτηση για την τουρκική αντίδραση άρχισε στις 10 Οκτωβρίου με την παραπομπή του θέματος στην «Ανώτατη Επιτροπή Καταπολέμησης της Τρομοκρατίας» (TBMM). Σε αυτή αποφασίσθηκε η σύνταξη υπομνήματος για την «επιχείρηση πέραν των συνόρων» που θα υποβληθεί στη Βουλή και θα αποτελέσει το νομικό έρεισμα εφόσον αυτή τελικά αποφασισθεί. Βέβαια αμέσως μετά τη λήξη των εργασιών της επιτροπής, ο Τούρκος υπουργός Άμυνας Vecdi Gönül έσπευσε να διευκρινίσει ότι «υπόμνημα απαιτείται για τη διεξαγωγή επιχείρησης πέραν των συνόρων και όχι τη θερμή καταδίωξη». Ο δε πρωθυπουργός Ερντογάν, δήλωσε σε συνέντευξη του στο τηλεοπτικό δίκτυο CNN Turk, ότι θα ζητήσει από τη Βουλή να εγκρίνει την ισχύ του υπομνήματος για ένα έτος ώστε να γίνει χρήση της αρμοδιότητας την κατάλληλη στιγμή. Στην ίδια συνέντευξη ανέφερε επίσης ότι μέχρι σήμερα, ο αριθμός των απωλειών σε ανθρώπινες ζωές από τη δράση του ΡΚΚ ξεπέρασε τους 200, και ότι έχουν γίνει συνολικά 24 επιχειρήσεις πέραν των συνόρων στην περιοχή του Ιράκ, τα αποτελέσματα των οποίων όμως δεν μπορούν να χαρακτηρισθούν ως ικανοποιητικά.

Στις 18 Οκτωβρίου, πριν από την έναρξη της συνεδρίασης της ολομέλειας της τουρκικής εθνοσυνέλευσης, με αφορμή την έγκριση του προαναφερθέντος υπομνήματος, ο ειδικός εκπρόσωπος της Τουρκίας για το Ιράκ, πρέσβης Oguz Celikkol και ο επικεφαλής της Διεύθυνσης Υποθέσεων Ασφαλείας του τουρκικού υπουργείου Εξωτερικών Hayati Guven, ενημέρωσαν τους πρεσβευτές των ομόρων του Ιράκ χωρών που βρίσκονται στην Άγκυρα, σχετικά με το υπόμνημα για τις επιχειρήσεις των ΤΕΔ «πέραν των τουρκικών συνόρων». Οι δύο Τούρκοι αξιωματούχοι, μεταξύ άλλων, σημείωσαν τα ακόλουθα:

- ü Μεταξύ των προτεραιοτήτων της Τουρκίας είναι η διαφύλαξη της εδαφικής ακεραιότητας και ενότητας του Ιράκ.
- ü Το υπόμνημα αφορά μόνο την καταπολέμηση της δράσης του ΡΚΚ στο Β. Ιράκ.

- ü Η Άγκυρα ανέχθηκε για μεγάλο χρονικό διάστημα την παρουσία του ΡΚΚ στο Β. Ιράκ, ενώ παράλληλα παρείχε και αρκετό χρόνο στην ιρακινή κυβέρνηση για να προβεί σε ενέργειες που θα απέτρεπαν τις δραστηριότητες της οργάνωσης στην περιοχή. Παρ' όλα αυτά, η Τουρκία εξακολουθεί να θρηνεί θύματα από τις τρομοκρατικές επιθέσεις του ΡΚΚ.
- ü Η έγκριση του υπομνήματος από την ολομέλεια της Εθνοσυνέλευσης δεν σημαίνει ότι η Τουρκία θα προβεί άμεσα σε επιχειρήσεις πέραν των συνόρων της.
- ü Η υιοθέτηση αυτής της στρατηγικής επιλογής από την Τουρκία, όπως εκφράζεται από τα κύρια σημεία του υπομνήματος, δείχνει και το στρατηγικό της αδιέξοδο.

Η έντονη λαϊκή απαίτηση για άμεση και σκληρή στρατιωτική δράση κατά των αυτονομιστών του ΡΚΚ, ο χαρακτηρισμός των νεκρών στρατιωτών ως «μαρτύρων» του τουρκικού έθνους και η μετατροπή των κηδειών τους σε οργισμένες διαδηλώσεις με εθνικιστικά συνθήματα ασκούν ασφυκτική πίεση στην τουρκική κυβέρνηση, η οποία πρέπει να κάνει κάτι ή να πείσει ότι προετοιμάζεται να αντιδράσει.⁷³

Την κατάσταση περιπλέκει ακόμη περισσότερο η επαμφοτερίζουσα, κατά τα φαινόμενα τουλάχιστον, αμερικανική στάση. Απέρριπταν όλες τις τουρκικές προθέσεις για στρατιωτική επέμβαση στο βόρειο Ιράκ, για να μην αποσταθεροποιηθεί περαιτέρω το Ιράκ και φυσικά για να μην καταρρεύσει η πολύ στενή και στρατηγικής φύσεως συμμαχία τους με τους Κούρδους του Ταλαμπανί και Μπερζενί. Μάλιστα, η Ουάσιγκτον, απέστειλε στην Τουρκία τον απόστρατο Στρατηγό Τζόζεφ Ράλστον ως ειδικό συντονιστή για το θέμα του ΡΚΚ. Χωρίς όμως να καταφέρει να μεταστρέψει την Άγκυρα από τις θέσεις για μεγάλη στρατιωτική επέμβαση στο Βόρειο Ιράκ.⁷⁴

Δηλώσεις όπως αυτές του υποστρατήγου Benjamin R. Mixon, που εκτελεί καθήκοντα στρατιωτικού διοικητή στο Βόρειο Ιράκ, και ο οποίος ανέφερε ότι οι αμερικανικές δυνάμεις δεν παρακολουθούν τις κινήσεις του ΡΚΚ στο Βόρειο Ιράκ ούτε σκοπεύουν να παρεμποδίσουν την «κίνηση» των μαχητών του προς και από την Τουρκία, προκάλεσαν προβληματισμό στους Τούρκους ιθύνοντες και οργή στην κοινή γνώμη, με αποτέλεσμα να εξαρθεί ο αντιαμερικανισμός.

⁷³ Βλέπε <http://defence.net.gr>, Περικλής Ζορζοβίλης, «Το τακτικό σχέδιο εισβολής στο βόρειο Ιράκ: Το προφητικό δημοσίευμα της Στρατηγικής», 2008

⁷⁴ <http://www.diplomatia.gr/article/1067>

Βέβαια την ίδια ημέρα η υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ Condoleezza Rice δήλωνε ότι οι ΗΠΑ θα κάνουν ό,τι είναι απαραίτητο κατά του ΡΚΚ προειδοποιώντας παράλληλα την Τουρκία να εγκαταλείψει τα σχέδια της για ευρείας κλίμακας εισβολή. Ωστόσο, όπως αναφέρουν τα τουρκικά ΜΜΕ, αξιωματούχοι στην Άγκυρα αμφισβητούν τη δηλωμένη διάθεση των Η.Π.Α. να εμπλακούν στρατιωτικά με το ΡΚΚ.

Την ήδη «θολή» εικόνα ήλθαν να συγχύσουν ακόμη περισσότερο ανεπίσημες πληροφορίες από το αμερικανικό Πεντάγωνο ότι οι ΗΠΑ διατίθενται να χρησιμοποιήσουν για την επιτήρηση της περιοχής ενδιαφέροντος μη επανδρωμένα αεροχήματα Predator ώστε να παρέξουν στις Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις ακριβείς πληροφορίες για το ΡΚΚ και να μπορούν να επιτευχθούν «χειρουργικά» πλήγματα ακριβείας από τις τουρκικές ειδικές δυνάμεις.⁷⁵

Η τουρκική Εθνοσυνέλευση εξουσιοδότησε τελικά την κυβέρνηση Ερντογάν να εξαπολύσει, εφόσον το κρίνει αναγκαίο, διασυννοριακές επιθέσεις στο Β. Ιράκ για την καταδίωξη των Κούρδων ανταρτών που επιτίθενται κατά της Τουρκίας, όπως ανακοίνωσε ο πρόεδρος της, Κιοκσάλ Τοπτάν. Η πρόταση, εισηγητής της οποίας ήταν ο αντιπρόεδρος της κυβέρνησης Τζεμίλ Τσιτσέκ, έγινε δεκτή από όλα τα κόμματα της Εθνοσυνέλευσης εκτός από το φιλοκουρδικό DTP. Ο Τζεμίλ Τσιτσέκ, επέμεινε στο σημείο ότι αποκλειστικός στόχος οποιασδήποτε εισβολής θα είναι το ΡΚΚ και μόνον, τονίζοντας πως η Άγκυρα δεν έχει κάποια εδαφική ή άλλη διεκδίκηση εναντίον του Ιράκ. Σοβαρότερα πλήγματα το ΡΚΚ έχει δεχτεί στην Ευρώπη, όπου οι αστυνομικές αρχές των ευρωπαϊκών χωρών έχουν εξαρθρώσει σε σημαντικό βαθμό το δίκτυο οικονομικής και πολιτικής υποστήριξης και προπαγάνδας της κουρδικής οργάνωσης.

Στο μεταξύ το ΡΚΚ πραγματοποίησε ενέργειες, με πιο σημαντική αυτή στις 21 Οκτωβρίου 2007, όταν αντάρτες του περικύκλωσαν και επιτέθηκαν σε τουρκικό φυλάκιο κοντά στο χωριό Daglica στην επαρχία Hakkari, σε απόσταση τεσσεράμισι περίπου χιλιομέτρων από την τουρκοϊρακινή μεθόριο. Στη συνέχεια επιτέθηκαν από όλες σχεδόν ταυτόχρονα τις κατευθύνσεις, ανέτρεψαν τους αμυνόμενους και κατέλαβαν το φυλάκιο. Στην επιχείρηση σκοτώθηκαν τουλάχιστον 16 Τούρκοι στρατιώτες, τραυματίστηκαν επιπλέον 17 και συνελήφθησαν ως αιχμάλωτοι οκτώ. Το χτύπημα αυτό, από τα ισχυρότερα που είχε καταφέρει ποτέ το ΡΚΚ, προκάλεσε

⁷⁵ Βλέπε <http://defence.net.gr>, Περικλής Ζορζοβίλης, «Το τακτικό σχέδιο εισβολής στο βόρειο Ιράκ: Το προφητικό δημοσίευμα της Στρατηγικής», 2008

μεγάλη αντίδραση στην τουρκική κοινή γνώμη, αλλά ο στρατός δεν προχώρησε τότε σε άμεση εισβολή.

Ως εκ τούτου, τα τελευταία δυο χρόνια ο τουρκικός κατασταλτικός μηχανισμός έχει καταστεί πανίσχυρος αλλά ταυτόχρονα η κυβέρνηση Ερντογάν προσπαθεί να ισορροπήσει σε ένα τεντωμένο σχοινί. Στις 21 Φεβρουαρίου 2008, ο τουρκικός στρατός εισέβαλε στο Βόρειο Ιράκ με διακηρυγμένο στόχο να καταστρέψει τις βάσεις των ανταρτών του ΡΚΚ και να δώσει αποφασιστικό χτύπημα στο αντάρτικο. Σύμφωνα με πληροφορίες από το Γενικό Επιτελείο Εθνικής Αμυνας της Τουρκίας, στην επιχείρηση συμμετείχαν 10.000 στρατιώτες. Η εισβολή είχε προαναγγελθεί από τα μέσα Οκτωβρίου του 2007, όταν η τουρκική εθνοσυνέλευση έδωσε το πράσινο φως στην κυβέρνηση να εισβάλει, τη στιγμή που θα κρίνει αυτή κατάλληλη, στο Βόρειο Ιράκ, για να χτυπήσει τους αντάρτες του ΡΚΚ.

Στο μεσοδιάστημα, η τουρκική αεροπορία, παρά τις αρχικές αντιδράσεις των Αμερικανών για εισβολή, βομβάρδιζε στόχους στο Βόρειο Ιράκ που θεωρούσε βάσεις των ανταρτών με υποδείξεις των τελευταίων, οι οποίοι επιθυμούσαν την εξουδετέρωση του ΡΚΚ, μιας και αποτελεί τη μοναδική σταθερά αντιαμερικανική κουρδική δύναμη.

Την εισβολή στο Ιράκ επέβαλαν και άλλοι λόγοι, ανομολόγητοι, όπως η διαδικασία ανεξαρτητοποίησης της Περιφερειακής Κουρδικής Διοίκησης από το Ιράκ, που σημαίνει ότι οι Κούρδοι του Βορείου Ιράκ θα αποκτούσαν το δικό τους ανεξάρτητο κράτος, εξέλιξη πολύ ανησυχητική για την Άγκυρα, γιατί ένα κομμάτι του (διαμελισμένου από Τουρκία, Ιράν, Συρία και Ιράκ) Κουρδιστάν απέκτησε την ανεξαρτησία του, γεγονός που θα ξαναφούντωνε τις αυτονομιστικές διεκδικήσεις των Κούρδων της Τουρκίας. Η δημιουργία ανεξάρτητου κουρδικού κράτους στο Βόρειο Ιράκ συνεπαγόταν την ύπαρξη πολιτικής απειλής και κινδύνου εθνικής ασφαλείας για την Τουρκία. Στο στόχαστρο της Τουρκίας είναι και η περιοχή του Κιρκούκ, η οποία, αποτελούμενη από έναν ανάμεικτο πληθυσμό (Κούρδους, Τουρκμένιους και Άραβες) και όντας μια περιοχή πλούσια σε κοιτάσματα πετρελαίου, αποτελεί το μήλον της έριδος για Κούρδους, Τούρκους και Άραβες και, φυσικά, τους Αμερικανούς, που την ελέγχουν.⁷⁶

⁷⁶ http://news.kathimerini.gr/4Dcgi/4Dcgi/w_articles_civ_22

Έτσι, σκοπός της εισβολής των Τούρκων, εκτός του να περιορίσουν το ΡΚΚ, ήταν και να αποσταθεροποιήσουν το καθεστώς των Κούρδων του Ιράκ. Γι' αυτό, μέσα στις επιδιώξεις των Τούρκων ήταν η μακρά παραμονή τους στο Βόρειο Ιράκ, με τη δημιουργία ζωνών κατοχής που θα έλεγχε ο τουρκικός στρατός. Όμως η σθεναρή αντίσταση που πρόβαλαν οι αντάρτες του ΡΚΚ, καθώς και ο δριμύς χειμώνας, εμπόδισαν τον τουρκικό στρατό να καταστρέψει ολοσχερώς τα στρατόπεδα του ΡΚΚ στην κοιλάδα του Ζαπ και κυρίως τις βάσεις του στο όρος Καντίλ. Τον πλέον αποφασιστικό ρόλο για την εσπευσμένη αποχώρηση, μετά από μόλις 8 ημέρες, έπαιξε η αντίδραση των Κούρδων του Βορείου Ιράκ και της Βαγδάτης, που, αντιλαμβανόμενοι τα σχέδια των Τούρκων για αποσταθεροποίηση της περιοχής, απείλησαν την Τουρκία ότι, αν δεν αποχωρήσει αμέσως, η κουρδική πολιτοφυλακή (πεσμεργκά) θα αντισταθεί στην τουρκική εισβολή. Οι Αμερικανοί, μπροστά στον κίνδυνο σύρραξης των δύο πιστότερων συμμάχων τους στην περιοχή, έστειλαν αυστηρό μήνυμα στην Τουρκία για άμεση αποχώρηση.

Ο δεύτερος γύρος της κουρδικής αντίστασης στην νοτιανατολική Τουρκία, που άρχισε το 2004, άρχισε να οδεύει σε σημαντικό σημείο καμπής το καλοκαίρι του 2009, όπως δείχνουν τους τελευταίους μήνες κινήσεις τόσο της τουρκικής κυβέρνησης όσο και της ηγεσίας του ΡΚΚ. Κύρια αιτία είναι η επιθυμία της Ουάσιγκτον να σταθεροποιηθεί το Ιράκ, για να γίνει δυνατή η αποχώρηση των αμερικανικών δυνάμεων από την χώρα και η μεταφορά τους στο μέτωπο Αφγανιστάν-Πακιστάν.

Τον Μάρτιο του 2009, οι επισκέψεις της υπουργού εξωτερικών των ΗΠΑ, Χίλαρι Κλίντον, και του Αμερικανού προέδρου Μπάρακ Ομπάμα, φάνηκαν να θέτουν σε ενέργεια μια διαδικασία ειρηνικής προσέγγισης της Άγκυρας προς τους Κούρδους, αλλά όχι προς το ΡΚΚ. Ο Ερντογάν πίστεψε ότι με μερικές συμβολικές κινήσεις, όπως της εκπομπής ραδιοφωνικών προγραμμάτων στην κουρδική γλώσσα, θα πείσει τους κούρδους ψηφοφόρους να στηρίξουν το κόμμα του στις εκλογές του Μαρτίου. Στις 29 Μαρτίου 2009 όμως, το DTP «σάρωσε» την νοτιοανατολική Τουρκία, κερδίζοντας οκτώ επαρχίες και εκλέγοντας δήμαρχο στο Νταγιαμπακίρ με ποσοστό 65%. Οι Κούρδοι ψηφοφόροι αγνόησαν τις παραπλανητικές κινήσεις του Ερντογάν και δήλωσαν ότι οι διαπραγματεύσεις για το κουρδικό πρόβλημα θα γίνουν με δικούς τους αντιπροσώπους. Το αποτέλεσμα ήταν να ξεκινήσει μια καταδίωξη του DTP, του οποίου δεκάδες μέλη, βουλευτές και δήμαρχοι συνελήφθησαν ως έχοντες σχέση με το ΡΚΚ. Σε αντίποινα, το ΡΚΚ προέβη σε αιματηρές επιθέσεις κατά τουρκικών δυνάμεων ασφαλείας στην νοτιοανατολική Τουρκία, που προκάλεσαν

επανεναρξη των αεροπορικών βομβαρδισμών στο βόρειο Ιράκ. Μετά από μία «θερμή» άνοιξη, τον Ιούνιο του ίδιου έτους παρουσιάστηκαν νέες ενδείξεις για ειρηνική προσέγγιση του προβλήματος. Ο υπουργός Εσωτερικών Μπεσίρ Αταλάι δήλωσε την υποστήριξη του σε προηγούμενες δηλώσεις του Ερντογάν ότι «το Κουρδικό θέμα είναι δικό μου πρόβλημα».⁷⁷

Ο πρωθυπουργός Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν είχε αναφέρει στο κοινοβούλιο ότι η κυβέρνησή του "προτίθεται να δώσει ένα τέλος σ'αυτήν τη σύρραξη". Στο μεταξύ, η κυβέρνηση Ερντογάν το καλοκαίρι του 2009 προέβει στο επίμαχο θέμα του «κουρδικού ανοίγματος» και κατέθεσε πρόταση σχεδίου για την επίλυση του κουρδικού ζητήματος. Το περιεχόμενο του σχεδίου του τούρκου πρωθυπουργού Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν αποκάλυψε η τουρκική εφημερίδα «Χουριέτ» τον Ιούλιο του 2009. Σύμφωνα με την εφημερίδα, *το σχέδιο θα προσφέρει γενική αμνηστία σε όσους μαχητές του ΡΚΚ παραδώσουν τα όπλα τους, ενισχυμένα πολιτικά, οικονομικά και κυρίως πολιτιστικά και εκπαιδευτικά δικαιώματα για την κουρδική μειονότητα, επαναφορά των παλαιών κουρδικών ονομασιών στις πόλεις και στα χωριά της Νοτιοανατολικής Τουρκίας και αναθεώρηση του άρθρου 5 του αντιτρομοκρατικού νόμου.*

Επιπλέον, το κυβερνητικό σχέδιο λέγεται ότι *θα αίρει ορισμένες απαγορεύσεις των μεταδόσεων στην κουρδική γλώσσα, θα επιτρέπει στα τουρκοποιημένα χωριά να ανακτούν τα κουρδικά τους ονόματα, θα συγκροτεί τμήματα κουρδικής γλώσσας και λογοτεχνίας στα πανεπιστήμια και θα καταργεί τους νόμους με βάση τους οποίους χιλιάδες νεαροί Κούρδοι φυλακίζονται, επειδή γράφουν συνθήματα υπέρ του ΡΚΚ ή πετούν πέτρες στην αστυνομία.*

Η στρατογραφειοκρατία από την άλλη αισθάνεται να απειλείται όσο ποτέ άλλοτε και βλέπει το κοσμικό κράτος που ίδρυσε ο Κεμάλ να κινδυνεύει και την ενταξιακή πορεία στην οποία είχε εναποθέσει τις ελπίδες επιβίωσης του κοσμικού κράτους να γίνεται ολοένα και πιο δύσκολη. Ο αρχηγός του Τουρκικού επιτελείου, στρατηγός Ιλκέρ Μπασμπούγ με γραπτή δήλωση του τόνισε ότι η διαδικασία προσέγγισης με τους Κούρδους που έχει θέσει σε εφαρμογή ο πρωθυπουργός Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν δεν θα πρέπει να περιλαμβάνει διαπραγματεύσεις με τους αυτονομιστές του ΡΚΚ ούτε κινήσεις που υπονομεύουν την εθνική ενότητα.

⁷⁷ Περιοδικό Ελληνική Άμυνα και Ασφάλεια, Τεύχος 41, Ιούλιος 2009, σελ 118

Εντούτοις, η κυβέρνηση Ερντογάν στην προσπάθειά της αυτή θα επιθυμούσε να βρεθεί μία συναινετική λύση με τη συνδρομή όλων των πολιτικών δυνάμεων της Τουρκίας. Ωστόσο, τα δύο μεγαλύτερα κόμματα της αντιπολίτευσης, το Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό (CHP) και το Κόμμα Εθνικιστικής Δράσης (MHP), τήρησαν αποστάσεις για τους δικούς του λόγους το καθένα. Το CHP από την μεριά του αντιτίθεται, διότι η κυβέρνηση δεν έχει ανακοινώσει λεπτομέρειες της μεταρρυθμιστικής πρωτοβουλίας της για επίλυση του κουρδικού ενώ το MHP, είναι κατηγορηματικό στην υιοθέτηση μεταρρυθμίσεων προς όφελος των Κούρδων, επειδή θεωρεί τέτοιες κινήσεις απειλή για την εθνική ενότητα της Τουρκίας.⁷⁸

Ο τουρκικός λαός με την σειρά του, διαβλέπει την αστάθεια και τον κίνδυνο απόσχισης των Κούρδων αλλά συγχρόνως γεύεται τα αγαθά της οικονομικής ανάπτυξης που του πρόσφερε τα τελευταία χρόνια το Κόμμα Ανάπτυξης και Δικαιοσύνης και έχει απογοητευθεί από την έλλειψη προόδου στο συγκεκριμένο ζήτημα. Ίσως ποτέ άλλοτε το κεμαλικό κράτος δεν βρέθηκε σε τόσο δυσμενή κατάσταση στα τόσα χρόνια ύπαρξης του. Σε κάθε περίπτωση, η επίλυση του κουρδικού ζητήματος εκτιμάται ότι δεν θα είναι μια άμεση και απλοποιημένη εξέλιξη.

Όπως και να'χει, η περίπτωση των Κούρδων της Τουρκίας αποτελεί το πλέον χαρακτηριστικό παράδειγμα της δημιουργίας θέματος υψίστης ασφαλείας μέσω της απειλής απόσχισης από την κουρδική μειονότητα η οποία επιδρά στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας. Ο σκληρός πόλεμος που έχει διεξάγει ο τουρκικός στρατός κατά των Κούρδων έχει εγγράψει σοβαρές υποθήκες επί της συνταγματικής ομαλότητας της χώρας. Επιπλέον, η Τουρκία χρησιμοποιεί σχεδόν διακόσιες χιλιάδες άνδρες(στρατού και χωροφυλακής)⁷⁹ για την αντιμετώπιση της εξέγερσης, ενώ το ετήσιο οικονομικό κόστος είναι δυσβάστακτο αφού σύμφωνα με επίσημες τουρκικές πηγές άγγιξε τα 100 τρις. Τ/Λ\$9,1 δις. σε τιμές 1993.⁸⁰

Η επίδραση του κουρδικού ζητήματος, ως ζητήματος εθνικής ασφάλειας και ζωτικού εθνικού συμφέροντος, είναι τόσο σημαντική που δύναται να οδηγήσει την Τουρκία ακόμη και σε σφοδρή αντιπαράθεση με την αμερικανική πολιτική στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Ταυτόχρονα επηρεάζει τις σχέσεις της Τουρκία με τις γειτονικές χώρες και οδηγεί σε βραχυχρόνιες συγκλίσεις και πολιτικές επιλογές ευκαιριακού χαρακτήρα για την από κοινού αντιμετώπιση του κουρδικού

⁷⁸ http://paratiritirio-tourkias.blogspot.com/2009_07_01_archive.html

⁷⁹ Η Τουρκία χρησιμοποιεί και περίπου 40.000 Κούρδους πολιτοφύλακες, στους οποίους έχει προμηθεύσει οπλισμό και καταβάλλει μηνιαίο μισθό. Ωστόσο, πολλοί από τους πολιτοφύλακες φέρονται ως συνεργαζόμενοι με το PKK. (Άμυνα και Διπλωματία, Ιούνιος 1993)

⁸⁰ Ντόκος Θάνος, «Ο Γεωστρατηγικός Ρόλος της Τουρκίας», Εκδόσεις Τουρική 2001, σελ. 106

προβλήματος. Συγχρόνως όμως φαίνεται να επηρεάζει και τις ήδη υπάρχουσες ευκαιριακού γεωπολιτικού χαρακτήρα σχέσεις με το Ισραήλ. Η συνολική δε αντιμετώπιση του κουρδικού θέματος από την Τουρκία καθίσταται και θέμα των σχέσεων της με την Ε.Ε και αποτελεί κριτήριο της ενταξιακής πορείας της. Άλλωστε η Τουρκία οικειοθελώς ανέλαβε την εκπλήρωση κάποιων δεσμεύσεων για να αποκτήσει την ιδιότητα της προς ένταξη στην ΕΕ χώρας. Το αναφέρετο δικαίωμα της επιβίωση, του σεβασμού, της έκφρασης, της πολιτικής αντιπροσώπευσης και λατρείας που ο καταστατικός χάρτης του Ο.Η.Ε και το Διεθνές Δίκαιο αναγνωρίζει σε κάθε μειονότητα είναι κατά συνέπεια βασικές αρχές που πρέπει να τηρήσει η Τουρκία.⁸¹

4.3 Οι γεωπολιτικές διαστάσεις

Η έκταση του Κουρδιστάν συνδέει τη Μέση Ανατολή, την Ασία, τον Καύκασο και την Ανατολία ενώ αποτελεί κρίσιμο ενδιάμεσο χώρο μεταξύ των Αράβων, των Περσών και των Τούρκων. Επίσης στο υπέδαφος του Κουρδιστάν και ειδικά στην περιοχή της Μοσούλης και του Κιρκούκ υπάρχουν διαπιστωμένα τεράστια κοιτάσματα πετρελαίου, με το χαμηλότερης περιεκτικότητας Θείου, πετρέλαιο διεθνώς και με ημερίσια παραγωγή που δύναται να κινηθεί στο φάσμα των 2,3 έως και 4,2 εκατομ. βαρελιών με κόστος εξορύξεως μόνο 1δολ/βαρέλι.⁸² Από τα κουρδικά όρη δε, στο έδαφος της Τουρκίας πηγάζουν ο Τίγρης και ο Ευφράτης, ζωοδότες ποταμοί ολόκληρου του μεσανατολικού παραγωγικού υποσυστήματος, οι οποίοι μεταφέρουν στην κοίτη τους τεράστιες ποσότητες υδάτων, που θα παίξουν εξαιρετικά κρίσιμο ρόλο για την επιβίωση και την ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής.⁸³ Εξάλλου, η Τουρκία, η Συρία και το Ιράκ επανηλειμμένα προσπάθησαν από το 1964 μέχρι σήμερα να «μοιράσουν» τα νερά των ποταμών. Επιπλέον τα ύδατα του Ευφράτη είχαν χρησιμοποιηθεί από την Τουρκία ως μέσο πίεσης για να σταματήσει η Συρία να παρέχει υποστήριξη στους Κούρδους του ΡΚΚ. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια η Τουρκία, και δευτερευόντως η Συρία, έχουν αναπτύξει σημαντικά αρδευτικά έργα και εγκαταστάσεις παραγωγής υδροηλεκτρικής ενέργειας κατά μήκος του Ευφράτη. Το κυριότερο αναπτυξιακό πρόγραμμα είναι το τουρκικό σχέδιο GAP. Ένας από τους βασικούς στόχους αυτού του προγράμματος είναι η οικονομική ανάπτυξη της νοτιοανατολικής Τουρκίας έτσι ώστε να διευκολυνθεί η επίλυση του κουρδικού

⁸¹ Σαλαπασίδης Γ., «Τουρκία, Ιράν, Συρία: Ανταγωνισμός και Συγκλίσεις», Περιοδικό Γεωστρατηγική, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, Μάιος-Αύγουστος 2007, σελ. 66-67

⁸² Μάζης Ι.Θ, ο.π, σελ. 154

⁸³ Καλεντερίδης Σ. 2007, "Παράδοση Οτζαλάν: Η ώρα της αλήθειας", Ινφονώμων, Αθήνα, σελ. 25

προβλήματος.⁸⁴ Οι διαδοχικές τουρκικές κυβερνήσεις προώθησαν το σχέδιο GAP το πιστεύοντας ότι θα αποφέρει σημαντικά οικονομικά ωφέλη στην περιοχή αυξάνοντας ταυτόχρονα τις θέσεις εργασίας. Συνάμα, με το σχέδιο αυτό, η Άγκυρα προωθούσε μία σειρά πολιτικών στόχων με το να απέτρεπαν την εισχώρηση Κούρδων τις περιοχής σε εξτρεμιστικές ομάδες. Ωστόσο το πρόγραμμα GAP που αναμενόταν να ολοκληρωθεί το 1994, συνάντησε σημαντικά εμπόδια στην ολοκλήρωση των σταδίων του με αποτέλεσμα να υπολογίζετε η ολοκλήρωση του το έτος 2013.⁸⁵

Τα τέσσερα κράτη που κατέχουν τμήματα του Κουρδιστάν, παρ'ότι κατά καιρούς το ένα προσπαθεί να χρησιμοποιήσει το κουρδικό ως διπλωματικό και πολιτικό χαρτί εναντίον του άλλου, έχουν ένα κοινό σε σχέση με την αντιμετώπιση του. Κανένα δεν επιθυμεί την συνολική διευθέτηση του, αφού κάτι τέτοιο θα σήμαινε την αλλαγή των συνόρων, την ανατροπή του status quo και των ισορροπιών στην περιοχή.

Συνεπώς, η δημιουργία ενός ανεξάρτητου κράτους για τους Κούρδους, στις μέρες μας θα σημάνει τεράστιες απώλειες σε επίπεδο οικονομικό, πληθυσμιακό, γεωγραφικό. Θα σήμαινε συρρίκνωση της δυνατότητάς των τεσσάρων αυτών κρατών να εκμεταλλευτούν ένα τεράστιο ανθρώπινο δυναμικό καθώς και πλουτοπαραγωγικούς πόρους (ιδιαίτερα καθώς στις περιοχές των Κούρδων υπάρχουν τα πετρέλαια του Κιρκούκ και της Μοσούλης). Κάτι τέτοιο θα σήμαινε αποδυνάμωση αυτών των χωρών οικονομικά και στρατηγικά.⁸⁶

Επιπλέον, είναι χρήσιμο να σημειωθεί στο σημείο αυτό ότι πέρα από τους γνωστούς γεωπολιτικούς και επεκτατικούς λόγους που ώθησαν την Τουρκία σε μία στρατιωτική επέμβαση στο βόρειο Ιράκ, στην απόφαση για επίσπευση της επιχείρησης εισβολής φαίνεται ότι βάρυνε και ένας παράγων που εν πολλοίς έχει και επικοινωνιακό χαρακτήρα. Κατά τη διάρκεια του πολέμου στο Λίβανο το αμερικανικό περιοδικό «ARMED FORCES JOURNAL»⁸⁷ δημοσίευσε άρθρο για το πώς είναι τώρα η Μέση Ανατολή και το πώς είναι πιθανό να μεταβληθεί στο μέλλον.

Στο άρθρο αυτό περιλαμβάνονταν και δύο χάρτες με τις χώρες της σημερινής Μέσης Ανατολής και τις χώρες της μελλοντικής. Σε ό,τι αφορά την Τουρκία και το Ιράν, ο χάρτης της Νέας Μέσης Ανατολής είναι σα «βόμβα μεγατόνων», καθώς

⁸⁴ Ντόκος Θάνος, *οπ.π.*, σελ. 78

⁸⁵ White J. Paul, «*Primitive rebels or Revolutionary Modernisers*»? *The Kurdish Nationalist Movement in Turkey*, Zed Books 2001, σελ. 111

⁸⁶ Καλεντερίδης Σ. 2007, *ο.π.*, σελ. 252

⁸⁷ Περιοδικό ευρύτατα διαδεδομένο στο αμερικανικό στράτευμα

περιλαμβάνει ένα ανεξάρτητο Κουρδιστάν, το οποίο περιέχει και μεγάλο μέρος της σημερινής Τουρκίας έως και το Ντιγιαρμπακίρ και μεγάλο τμήμα του Ιράν έως και την Ταυρίδα. Και βεβαίως το ανεξάρτητο Κουρδιστάν εμπεριέχει και μικρό τμήμα της σημερινής Συρίας και την πετρελαιοφόρο περιοχή του Κιρκούκ.

Στην Άγκυρα, η πολιτική και στρατιωτική ηγεσία, είναι πεπεισμένοι ότι το Αμερικανικό Επιτελείο έχει απώτερα σχέδια για την περιοχή, για την υλοποίηση των οποίων θα χρησιμοποιήσει τον κουρδικό παράγοντα.⁸⁸

Όταν πριν από δέκα χρόνια, οι ΗΠΑ έσπευσαν να βοηθήσουν τις τουρκικές δυνάμεις να συλλάβουν τον ηγέτη του Εργατικού Κόμματος του Κουρδιστάν (PKK), Αμπντουλλάχ Οτσαλάν, πολλοί μίλησαν για το τέλος του Κουρδικού ζητήματος, ελάχιστοι όμως μπόρεσαν να αναλύσουν το γεγονός εκείνο μέσα από ένα διαφορετικό στρατηγικό πρίσμα. Το θέμα αυτό ήρθε στην επιφάνεια μετά την επίσκεψη του Ομπάμα στην Τουρκία τον περασμένο Απρίλιο και τις έκτοτε εξελίξεις γύρω από τη Μεσανατολική διάσταση του Κουρδικού. Μέσα σε λιγότερο από εκατό χρόνια, αφότου το Κουρδικό άρχισε να σχηματοποιείται ως γεωπολιτικό ζήτημα στην Μέση Ανατολή, δεν είχε πάρει τέτοια περιφερειακή διάσταση όπως τη σημερινή.

Η κίνηση των αμερικανών, το 1999, ήταν μέρος ενός ευρύτερου σχεδίου το οποίο αποσκοπούσε στο να εξουδετερωθεί ο Οτζαλάν, ως πιθανός αντίπαλος των δύο Κούρδων ηγετών του Βορείου Ιράκ, του Μασούντ Μπαρζανί και του Τζαλάλ Ταλαμπανί. Αν ο Οτζαλάν, ετίθετο εκτός τροχιάς των εξελίξεων θα ενίσχυαν την σταθερότητα στην Τουρκία και οι δύο Κούρδοι ηγέτες του Ιράκ θα αποκτούσαν μεγαλύτερο περιθώριο χειρισμών και θα αυξανόταν η εξάρτησή τους από την Ουάσιγκτον. Το δεύτερο θα τους εξασφάλιζε ένα στρατηγικό πλεονέκτημα στην προσπάθειά τους να κατευθύνουν τις εσωτερικές δυνάμεις που μπορούσαν να λειτουργήσουν αποσταθεροποιητικά κατά του Σαντάμ Χουσεΐν.

Το ζήτημα όμως της επιβίωσης της Κουρδικής οντότητας αποτελεί βασικό στρατηγικό στόχο και τίθεται πλέον επιτακτικά η ανάγκη περιφερειακής συνεργασίας των Κούρδων. Αυτό επιβάλλεται από το ότι προϋπόθεση για την επιβίωση του Κουρδικού κράτους είναι η ικανότητά του να εξασφαλίσει διέξοδο προς τη θάλασσα για να μπορέσει να διαθέσει τον υπόγειο του πλούτο στις διεθνείς αγορές. Θεωρητικά τέσσερις είναι οι φυσικές διέξοδοι προς την θάλασσα: η μια μέσω Ιράν στον Περσικό

⁸⁸ <http://www.diplomatia.gr/article/1067/>

κόλπο, η άλλη μέσω Ιράκ και πάλι στον Περσικό κόλπο, η Τρίτη μέσω Συρίας στη ΝΑ Μεσόγειο και η τέταρτη και πάλι στη ΝΑ Μεσόγειο στον κόλπο των Αδάνων.

Πιθανή διέξοδος προς τη θάλασσα μέσω Ιράν και Συρίας αποκλείεται υπό τις παρούσες γεωπολιτικές συνθήκες αφού το πολιτικό εγχείρημα δημιουργίας Κουρδικής οντότητας στο Βόρειο Ιράκ τυγχάνει της ένθερμης και ανοικτής υποστήριξης των ΗΠΑ και του Ισραήλ. Αφού η έξοδος μέσω «εχθρικών χωρών» είναι απαγορευτική, επομένως, η επιλογή που μένει είναι η διέξοδος στην θάλασσα μέσω Τουρκίας, επιλογή μονομερής και μονοσήμαντη. Το θέμα αυτό, της ενεργού θετικής εμπλοκής της Τουρκίας στο Κουρδικό, είναι το βασικό ζητούμενο για τους Αμερικανούς της περίοδο αυτή. Από την μια πλευρά οι ΗΠΑ, με την σύλληψη του Οτζαλάν και την κήρυξη εκκευρίας από το ΡΚΚ, ήθελαν να αφαιρέσουν από την Τουρκία το «δικαίωμα» να παρεμβαίνει στον Νότιο Κουρδιστάν (Βόρειο Ιράκ).

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο εξηγείται και η επίσκεψη του Μπάρακ Ομπάμα στην Τουρκία τον περασμένο Απρίλιο. Έκτοτε, η αμερικανική διπλωματία για να εξασφαλίσει τη στήριξη της Τουρκίας έχει διαπραγματευτεί με το ΡΚΚ και με την Κουρδική ηγεσία του Ιράκ (Ταλαμπανί – Μπαρζανί) ούτως ώστε να εξασφαλίσει παρασκηνακά τις ρυθμίσεις που απαιτεί η Άγκυρα. Η βραχυπρόθεσμη φάση αυτής της διαπραγμάτευσης είναι η αναμενόμενη διακήρυξη από τον φυλακισμένο Οτζαλάν της εγκατάλειψης της στρατιωτικής δράσης από το ΡΚΚ με αντιπαροχή κάποια πολιτικά ανταλλάγματα για τους Κούρδους της Τουρκίας καθώς επίσης και η συμμετοχή τουρκικών εταιριών στην βιομηχανία εκμετάλλευσης των ενεργειακών αποθεμάτων του Βορείου Ιράκ. Οι αναφορές, τον τελευταίο καιρό, από μέρος της Τουρκικής ηγεσίας για «Κουρδική Ομόσπονδη Διοίκηση» στο Βόρειο Ιράκ αποτελεί μια έμμεση δημόσια αναφορά για τον τι γίνεται υπογείως.

Τα διαφαινόμενα οφέλη για την Τουρκία, την Κουρδική οντότητα του Β. Ιράκ, τις ΗΠΑ και το Ισραήλ είναι ευδιάκριτα και μεγάλα. Το εγχείρημα της διεξόδου προς τη θάλασσα μέσω Τουρκίας δημιουργεί μία δυναμική για το ΡΚΚ αφού η διέξοδος θα συντελείται μέσω των Κουρδικών περιοχών της Τουρκίας. Επομένως, το ΡΚΚ γίνεται εκ των πραγμάτων μέρος της διαμόρφωσης της ασφάλειας αλλά και της βιωσιμότητας τόσο της διεξόδου προς την θάλασσα όσο και της διάρκειας αυτής της διαφαινόμενης περιφερειακής συνεργασίας καθώς επίσης και της ουσιαστικής επιβίωσης του υπό εκκρόλαψη Κουρδικού κράτους στο Β. Ιράκ. Μέσα σε αυτή τη γεωπολιτική λογική εγγράφεται και η στροφή που κάνει τον τελευταίο καιρό η κυβέρνηση Ερντογάν προς το Κουρδικό.

Από την άλλη, η περιοχή ολόκληρης της Ν/Α Τουρκίας, έχει γίνει στόχος των Ισραηλινών, από την δεκαετία του '80. Δημιουργώντας μικτές Τουρκοϊσραηλινές εταιρίες, με Τουρκοεβραίους, οι Ισραηλινοί, σταθερά, έχουν επενδύσει στην περιοχή πάνω από 3 δισεκατομμύρια δολάρια, στους τομείς των τηλεπικοινωνιών, βιομηχανίας, βιοτεχνολογίας, της αγροτικής καλλιέργειας, της βιομηχανικής παραγωγής γεωργοκτηνοτροφικών προϊόντων, κυρίως όμως η σοβαρή δραστηριότητα επικεντρώνεται στον κατασκευαστικό τομέα. Σύμφωνα με την Τουρκική εφημερίδα «Χουριέτ» (Hürriyet, 22/10/2000) 14 μικτές τουρκοϊσραηλινές εταιρίες, δραστηριοποιούνται με συνολικό εργατικό δυναμικό, 4.500 ανθρώπους και οι επενδύσεις τους, φτάνουν το ύψος των 650 εκατομμυρίων δολαρίων.⁸⁹

Μια από τις μεγαλύτερες μεικτές εταιρίες, η «CLAL Grubu», μόνο το 1999 είχε 3,6 δισεκατομμύρια δολάρια τζίρο, απασχολώντας 17 χιλιάδες άτομα προσωπικό. Οι μεγάλες Ισραηλινές εταιρίες με δράση στην νοτιοανατολική Τουρκία είναι, η «Baser Holding», «Old Navy», «May Company», «Jones of New York» και άλλες. Στις αρχές Σεπτεμβρίου του 2004, διέρρευσε στα Τουρκικά περιοδικά, «NOKTA» και «AYDILIK», μυστική αναφορά του Ισραηλινού αξιωματούχου της MOSSAD, Αμπραχάμ Τιλμέν, όπου περιγράφεται η αγορά μιας τεράστιας έκτασης 450 χιλιάδων στρεμμάτων στην περιοχή Ούρφα (Urfa) στην Ν/Α Τουρκία, για λογαριασμό του Ισραήλ. Επίσης γίνεται αναφορά για την κατοχή 75,358 τετραγωνικών χιλιομέτρων στις περιοχές των ποταμών Τίγρη και Ευφράτη και αναλόγου μεγέθους εκτάσεις στις επαρχίες, Αντιγιαμάν, Μπατμάν, Ντιγιαρμπακίρ, Γκαζιαντέπ, Κίλις, Μαρντίν, Σίρτ και Σιρνάκ.

Την ίδια περίοδο το περιοδικό «Αϊντινλικ» (Aydinlik) επιβεβαιώνει την ανοικοδόμηση Ισραηλινού πολιτιστικού κέντρου, Συναγωγής και βοηθητικών χώρων, στην επαρχία της Ούρφα, σε έκταση 186 χιλιάδων τετραγωνικών μέτρων, ύψους 20 εκατομμυρίων δολαρίων. Ο Ισραηλινός πράκτορας, αναφέρει στην έκθεση του, μυστική συμφωνία του Τ. Ερντογάν με τους Ισραηλινούς, για την εγκατάσταση του Ισραήλ στην περιοχή. Ο Δήμαρχος της Ούρφα, Αχμέτ Μπαχτσιβάν, από τον Μάρτιο του 2004, που ανέλαβε καθήκοντα, πουλάει συνεχώς τεράστιες δημόσιες εκτάσεις στους Ισραηλινούς.⁹⁰

⁸⁹ <http://geopolitics-gr.blogspot.com/>

⁹⁰ <http://geopolitics-gr.blogspot.com/>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

5.1 Θεωρίες περί εθνικισμού

Ο εθνικισμός μπορεί να οριστεί ως η αίσθηση ταύτισης των ατόμων με μια εδαφικά οργανωμένη πολιτική συλλογικότητα. Η αρχή του τοποθετείται στην Γαλλική Επανάσταση. Οι επαναστάτες εξίσωσαν τις έννοιες έθνος, κράτος, έδαφος και γλώσσα. Το έθνος ενσωμάτωσε την λαϊκή κυριαρχία και ταυτίστηκε με την ενότητα του κράτους και του εδάφους.⁹¹ Η ψυχολογική ανάγκη να ορίσει κανείς τον εαυτό του με βάση τη συμμετοχή του σε μια συγκεκριμένη κοινότητα, βρίσκεται στη ρίζα του εθνικιστικού αισθήματος.⁹² Εύλογα μπορούμε να ισχυριστούμε ότι δεν υπάρχει ένας μοναδικός όρος της έννοιας του εθνικισμού. Θα μπορούσαμε όμως προσεγγιστικά να τον προσδιορίσουμε.

Ο Hobsbawm, ορίζει τον εθνικισμό ως μια αρχή, η οποία θεωρεί, ότι η πολιτική και εθνική μονάδα πρέπει να είναι σύμφωνες και ταυτόσημες. Υποστηρίζει ότι τα έθνη είναι μια σύγχρονη κατασκευή και ότι δεν είναι αμετάβλητες κοινωνικές οντότητες. Υποστηρίζει επίσης, ότι τα κράτη δημιουργούν τους εθνικισμούς και τα έθνη. Ο Hobsbawm βλέπει την ανάπτυξη των εθνών ως το σημείο που διασταυρώνονται η πολιτική, η τεχνολογική και κοινωνική αλλαγή. Ωστόσο καταλήγει στην άποψη ότι ο εθνικισμός είναι μια φθίνουσα πολιτική δύναμη.⁹³ Ο Antony Smith ορίζει τον εθνικισμό ως ιδεολογικό κίνημα με στόχο την επίτευξη και διατήρηση της αυτονομίας, της συνοχής και ιδιαιτερότητας μιας κοινωνικής ομάδας, η οποία θεωρείται από ορισμένα μέλη της ως υπαρκτό ή εν δυνάμει έθνος. Με άλλα λόγια ο εθνικισμός είναι ταυτόχρονα και ιδεολογία και κίνημα.⁹⁴ Υποστηρίζει επίσης, ότι η δημιουργία των εθνών είναι προνεωτερική και όχι αυθαίρετη. Τα έθνη έχουν εθνοτική καταγωγή.⁹⁵

Ο John Breuilly με τον όρο «εθνικισμός» αναφέρεται σε πολιτικά κινήματα που επιζητούν να εξασκήσουν ή εξασκούν κρατική εξουσία και δικαιώνουν την δράση

⁹¹ Stuart Woolf, 1999, “Ο Εθνικισμός στην Ευρώπη”, Θεμέλιο, Αθήνα, σελ 30

⁹² Κουλουμπής Θ., “Διεθνείς Σχέσεις”, Εκδόσεις Παπαζήση 1995, σελ. 62.

⁹³ Hobsbawm, Eric J., “Nations and Nationalism since 1780”, Cambridge University Press 1990, σελ.22

⁹⁴ Antony Smith, “The Formation of Nationalist Movements”, London: Macmillan, 1976, σελ. 1.

⁹⁵ Antony Smith, “Myths and Memories of the Nation, Oxford University Press”, Oxford, 1999, σελ.50.

τους με εθνικιστικά επιχειρήματα. Υπάρχουν τρία βασικά αξιώματα: η ύπαρξη έθνους με ιδιαίτερο χαρακτήρα, η προτεραιότητα στα συμφέροντα του έθνους και η ανεξαρτησία του έθνους.⁹⁶ Ο Elie Kedourie υποστηρίζει ότι ο εθνικισμός είναι ένα θεωρητικό δόγμα, ένα σύνολο αλληλένδετων ιδεών που σχετίζονται με τον άνθρωπο την κοινωνία και την πολιτική. Ο εθνικισμός είναι ένα κατεξοχήν ιδεολογικό πολιτικό κίνημα.⁹⁷ Σε αυτό ακριβώς το συμπέρασμα καταλήγει και ο Ernest Gellner, ο οποίος υποστηρίζει ότι ο εθνικισμός συμπίπτει με την εκβιομηχάνιση. Ορίζει επίσης τον εθνικισμό ως αξίωμα που θεωρεί ότι η πολιτική και η εθνική ενότητα πρέπει να συμβαδίζουν.⁹⁸

Ο John Breuilly όταν χρησιμοποιεί τον όρο «εθνικισμός» αναφέρεται σε πολιτικά κινήματα που επιζητούν να εξασκήσουν ή εξασκούν κρατική εξουσία και δικαιώνουν την δράση τους με εθνικιστικά επιχειρήματα. Υπάρχουν τρία βασικά αξιώματα: η ύπαρξη έθνους με ιδιαίτερο χαρακτήρα, η προτεραιότητα στα συμφέροντα του έθνους και η ανεξαρτησία του έθνους.⁹⁹ Ο Ernest Renan θέτει τον προσδιορισμό του έθνους ως ψυχής, ως πνευματικού αξιώματος. Δύο είναι τα βασικά στοιχεία αυτής της συγκρότησης. Πρώτον, η κοινή κατοχή μιας πλούσιας κληρονομιάς από αναμνήσεις και δεύτερον, η θέληση για κοινή συμβίωση κάτω από τις αξίες μιας αδιαίρετης κληρονομιάς. Μιας κληρονομιάς που εμφανίζεται ως η μόνη απόλυτα νομιμοποιημένη, η δημιουργός αιτία μιας σημερινής πραγματικότητας που εδραιώνεται σε ένα κοινωνικό κεφάλαιο (ενός ηρωικού παρελθόντος) που συγκροτεί την εθνική ιδέα.¹⁰⁰

Ο Benedict Anderson επηρεασμένος από την κατασκευή του Renan, προσδιορίζει, με ανθρωπολογικό πρίσμα, το έθνος ως νοερή πολιτική κοινότητα αποδίδοντάς του καθορισμένα στοιχεία, όπως: φαντασικό οριοθετημένο κυρίαρχο με κοινοτιστικά χαρακτηριστικά. Η απάντησή του, στο ερώτημα τι είναι το έθνος, εστιάζεται στις πολιτισμικές ρίζες του εθνικισμού.¹⁰¹ Ο Miroslav Hroch, προσεγγίζει την έννοια του Έθνους μέσα από έναν συνδυασμό αντικειμενικών σχέσεων (οικονομικές, πολιτικές, γλωσσολογικές, πολιτισμικές, θρησκευτικές, γεωγραφικές,

⁹⁶ John Breuilly, 1982, “*Nationalism and the State*”, Manchester University Press, Manchester , σελ 36

⁹⁷ Elie Kedourie, “*Ο Εθνικισμός, Κατάρτι*”, Αθήνα, 1999, σελ. 197.

⁹⁸ Ernest Gellner, “*Nations and Nationalism*”, Oxford, 1983, σελ. 30.

⁹⁹ John Breuilly, “*Nationalism and the State*”, Manchester University Press, Manchester , 1982, σελ 36.

¹⁰⁰ Ernest Renan, “*Qu'Est-Ce Qu'Une Nation?*”, Academic Press Leiden , 1994, σελ.22.

¹⁰¹ Benedict Richard O'Gorman Anderson, “*Imagined Communities: Reflections on the origins and spread of nationalism*”, New Left Review, σελ.5-6.

ιστορικές) με πρωτεύουσα θεώρηση την ιστορική ανάπτυξη του εθνικισμού στην Ευρώπη μέσα από μια επίπονη και περίπλοκη διαδικασία.¹⁰²

Οι περισσότεροι μελετητές θεωρούν τον εθνικισμό ως σύγχρονο φαινόμενο, καταγόμενο από την Ευρώπη του τέλους του 18^{ου} ή των αρχών του 19^{ου} αιώνα. Έν ολίγοις μπορούμε να πούμε ότι ο εθνικισμός είναι προϊόν του εκσυγχρονισμού και της εκβιομηχάνισης και οι μικτές κοινότητες και η πολυεθνικότητα είναι ένας παράγοντας που ευνοεί τη διαμόρφωση μαχητικών εθνικιστών.

5.2 Εκδηλώσεις εθνικισμού στην Τουρκία

Στην Τουρκία, η αδυναμία επίλυσης του κουρδικού ζητήματος και η κλιμάκωση του πολέμου με το ΡΚΚ προσέφεραν στα εξτρεμιστικά κόμματα τη δυνατότητα να προσελκύσουν την υποστήριξη ορισμένων τμημάτων της κοινωνίας. Δεν είναι λίγες οι φορές που ο εθνικισμός χρησιμοποιείται ως μέσο παραπλάνησης των μαζών.

Το Λεγόμενο «Κόμμα Εθνικιστικής Δικαιοσύνης» ιδρύθηκε το 1991 με αρχηγό τον Ζορλού Τορέ. Είναι ακροδεξιό, εθνικιστικό κόμμα, με τις ίδιες αδιάλλακτες θέσεις όπως και το Ελεύθερο Δημοκρατικό. Είναι το κόμμα που στεγάζει τους γκρίζους λύκους. Το έμβλημα του κόμματος είναι το ίδιο με αυτό του Κόμματος Εθνικιστικής Δράσης του Τουρκές στην Τουρκία. Συνάμα, η τουρκική οικονομία έχει αποτύχει να ανταποκριθεί στις προσδοκίες που δημιούργησε στη δεκαετία του '80. Όσο λοιπόν τα προβλήματα αυτά παραμένουν, η ακροδεξιά θα εξακουθεί να αποτελεί παράγοντα της πολιτικής ζωής. Σε κάποιες κρίσιμες μάλιστα εποχές, ο παντουρκισμός έδειξε σημάδια αναζωογόνησης εξαιτίας των τεκταινόμενων εναντίον του ΡΚΚ.

Η βαρβαρότητα του πολέμου ανάμεσα στο κράτος και το ΡΚΚ, οι συνακόλουθοι μαζικοί εκτοπισμοί και η κρατική καταστολή κάθε μορφής κουρδικής πολιτικής δραστηριότητας, βίαιης ή μη, έχουν καταστήσει προβληματική την απάντηση στο ερώτημα τι θέλει πραγματικά ο κουρδικός πληθυσμός της Τουρκίας. Εκ πρώτης όψεως, τα δεδομένα φαίνονται αντιφατικά, όμως αυτό είναι αν μη τι άλλο αναμενόμενο.

Ο κουρδικός εθνικισμός, όπως προαναφέρθηκε ήταν σε μεγάλο βαθμό φαινόμενο περιορισμένο στους κύκλους των διανοουμένων. Η φωνή των κουρδικών

¹⁰² Miroslav Hroch, *“From National Movement to the Fully-formed Nation : The Nation-building Process in Europe”*

ομάδων αρχίζει να ακούγεται όλο και πιο δυνατά στη δεκαετία του '60. Ωστόσο παρά την στήριξη της από μια μεγάλη μερίδα της ελίτ των διανοουμένων, η αριστερά δεν κατόρθωσε να προσελκύσει πλατιά λαϊκή υποστήριξη και σημείωσε οικτρή αποτυχία στις εκλογές του 1965 και 1969. Η ιδέα του ένοπλου αγώνα άρχισε να βρίσκει όλο και μεγαλύτερη υποστήριξη στην ακροαριστερά. Με την τάση αυτή συντάχθηκαν και οι ριζοσπάστες Κούρδοι.¹⁰³ Ο πολλαπλασιασμός των μαχόμενων κουρδικών ομάδων στα νοτιοανατολικά οδήγησε σε βίαιες συγκρούσεις με δεξιές οργανώσεις, όπως του Τουρκές.

Το τουρκικό Κουρδιστάν είναι βόμβα στα θεμέλια του τουρκισμού. Τα εκατομμύρια των Κούρδων της Τουρκίας έχουν ήδη αφυπνιστεί. Από την άλλη, η κοινωνική και οικονομική παραμέληση του Κουρδιστάν από τις τοπικές κυβερνήσεις καθώς και η παρατεταμένη πολιτιστική και πολιτική καταπίεση, που ασκούνται κατά του τοπικού κουρδικού πληθυσμού, αποτέλεσαν τους αποφασιστικούς παράγοντες στην εμφάνιση και υπόθαλψη του κουρδικού εθνικισμού. Ο κουρδικός εθνικισμός είναι ένα σχετικά νέο φαινόμενο το οποίο παρουσιάζει πολλές όψεις και πολλές ανταγωνιστικές μεταξύ τους εκδοχές. Όπως φαίνεται υπάρχουν κατά κύριο λόγο δύο κύριες συνιστώσες του κουρδικού εθνικισμού: από την μια μεριά η ισλαμιστική προσέγγιση του κουρδικού προβλήματος, που δίνει έμφαση στην αδελφότητα όλων των μουσουλμάνων, ασκώντας κριτική τόσο στις κρατικές αρχές όσο και στους παραδοσιακούς κεμαλιστές, χωρίς να διασαφηνίζει όμως τη δική της πολιτική θέση. Από την άλλη πλευρά, υπάρχει η προσέγγιση του Λαϊκού Δημοκρατικού Κόμματος (DEP/HADEP)¹⁰⁴, η οποία συνδέεται με τις κουρδικές σοσιαλιστικές ομάδες και το ΡΚΚ.

Επιπλέον, οι Κούρδοι εθνικιστές, αναγνωρίζουν όλο και πιο πολύ τη δύναμη τόσο της θρησκείας όσο και της φυλετικής ιδεολογίας στα νοτιοανατολικά και προσαρμόζουν ανάλογα τα προγράμματα τους, ενώ το κράτος από την πλευρά του προσπαθεί να διαψεύσει την ειλικρίνεια των θρησκευτικών κινήτρων των ανταρτών. Ο κουρδικός εθνικισμός είναι σήμερα ισχυρός και αποκρυσταλλωμένος. Επί πλέον, σε αντίθεση με την δεκαετία του '90, έχει διεισδύσει στους κουρδικούς πληθυσμούς που ζουν στην δυτική Τουρκία, καθ'ότι υπάρχει πάντοτε η πιθανότητα κλιμάκωσης της έντασης και εξάπλωσης των ενόπλων συγκρούσεων.¹⁰⁵

¹⁰³ Hugh Poulton, *ο.π.*, σελ. 266

¹⁰⁴ Το HADEP διεκδικούσε αναγνώριση της ύπαρξης των Κούρδων, πλήρη εξασφάλιση των ανθρώπινων δικαιωμάτων τους και τη δυνατότητα να οργανώνονται ελεύθερα και δημοκρατικά.

¹⁰⁵ Hugh Poulton, *ο.π.*, σελ. 307-308.

Η άνοδος του μαχόμενου κουρδικού εθνικισμού και η σύγκρουση με το ΡΚΚ, σε συνδυασμό με την παγκόσμια αύξηση του ενδιαφέροντος για τα δικαιώματα των μειονοτήτων και τη δυναμικότερη έκφραση των μειονοτικών συμφερόντων προκάλεσε μια αμυδρή αλλαγή της κατάστασης. Στις μέρες μας υπάρχει μια κάπως μεγαλύτερη προθυμία αναγνώρισης της εθνοτικής ετερογένειας της σύγχρονης Τουρκίας. Σε αυτό συνετέλεσαν και ορισμένες δηλώσεις των Προέδρων Οζάλ και Ντεμιρέλ¹⁰⁶ οι οποίες περιλάμβαναν ρητές αναφορές στους Κούρδους.

Ωστόσο, έντονες αντιδράσεις και αναπτέρωση του κουρδικού εθνικισμού προκάλεσε η πρόσφατη απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου της Τουρκίας στις 11 Δεκεμβρίου 2009, να θέσει εκτός νόμου το κουρδικό Κόμμα για μια Δημοκρατική Κοινωνία (DTP), κρίνοντάς το ένοχο για διασυνδέσεις με αντάρτες του ΡΚΚ. «Η απαγόρευση του DTP αποφασίστηκε λόγω των επαφών του με τρομοκρατική οργάνωση και επειδή μετετράπη σε πυρήνα των δραστηριοτήτων εναντίον της ακεραιότητας της χώρας μας», είπε ο πρόεδρος του Δικαστηρίου Χασάν Κιλίτς, ανακοινώνοντας την ετυμηγορία. Αμέσως μετά την ανακοίνωση της απόφασης, ταραχές ξέσπασαν στο Ντιγιαρμπακίρ, τη Γιουκσέκοβα, το Χακίρι και τη Μερσίνα στη νοτιοανατολική Τουρκία, αλλά και στην Κωνσταντινούπολη και την Αγκυρα.

Αυτή βασίστηκε στο κατηγορητήριο του γενικού εισαγγελέα Αμπντουραχμάν Γιαλτσίνκαγια, του ίδιου που επιχείρησε ανεπιτυχώς το 2008 να θέσει εκτός νόμου το κυβερνών Κόμμα της Δικαιοσύνης και της Ανάπτυξης. Η δυσμενής για το DTP και τους υπό δικαστική δίωξη ηγέτες του εξέλιξη θα προκαλέσει αναταράξεις και εντάσεις στο πολιτικό σκηνικό της Τουρκίας. Πρωτίστως θα δημιουργήσει εμπλοκές στη Δημοκρατική Πρωτοβουλία, δηλαδή την προσέγγιση με τους Κούρδους του πρωθυπουργού Ταγίπ Ερντογάν, σε χρόνο συγκυριακά δύσκολο λόγω Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και ενώ η τουρκική πλευρά εμφανίζεται ως γεφυροποιός Κούρδων, Αράβων και σιιτών στο Ιράκ. Η Ε.Ε. έχει προειδοποιήσει ότι η απαγόρευση του DTP, η πολλοστή εις βάρος κουρδικών κομμάτων τις τελευταίες τρεις δεκαετίες, θα αποτελέσει παραβίαση των δικαιωμάτων των Κούρδων, ο σεβασμός των οποίων - όπως και των υπολοίπων μειονοτήτων- συνιστά βασική προϋπόθεση για την πρόοδο της ενταξιακής πορείας της Τουρκίας.¹⁰⁷

¹⁰⁶ Η πολιτική του Ντεμιρέλ ήταν μια πολιτική που επέτρεπε τις πολιτισμικές δραστηριότητες των Κούρδων αλλά δεν τους αναγνώριζε συλλογικά δικαιώματα.

¹⁰⁷ <http://news.kathimerini.gr/4Dcgi/4Dcgi/ w articles civ 23>

Από την μεριά της, η περιφερειακή Κυβέρνηση των Κούρδων του βόρειου Ιράκ (KRG) άσκησε κριτική στην τουρκική κυβέρνηση για τον αποκλεισμό του κουρδικού πολιτικού κόμματος στην Τουρκία από το πολιτικό σύστημα της χώρας.¹⁰⁸

Κατά κάποιον τρόπο, μπορεί να λεχθεί ότι τα διεθνή ανθρώπινα δικαιώματα ενίσχυσαν την ανάπτυξη του εθνικισμού, αφού οι συμβάσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα ενθάρρυναν την κεντρική αξίωση των εθνικιστικών κινήσεων για συλλογική αυτοδιάθεση.¹⁰⁹ Η περίπτωση των Κούρδων μπορεί να απεικονίσει τα ζητήματα που διακυβεύονται. Οι Κούρδοι δεν αγωνίζονται μόνο για να βελτιώσουν τα πολιτικά δικαιώματα τους ως ατόμων, αλλά για να πετύχουν την αυτοδιάθεση τους ως λαού. Οι καμπάνιες των Κούρδων για τα ανθρώπινα δικαιώματα αντιπροσωπεύουν την απαίτηση για συλλογική αυτοδιάθεση, η οποία αμφισβητεί την κυβερνητική εξουσία στην Τουρκία, στη Συρία, στο Ιράν και στο Ιρακ. Δεν είναι με κανέναν τρόπο καθαρό πώς μπορεί να εναρμονιστεί στην πράξη η αυτονομία των Κούρδων με την εδαφική ακεραιότητα αυτών των κρατών. Επειδή η Δύση δεν μπορεί να αντιμετωπίσει αυτή τη σύγκρουση βάσει των αρχών της, οι επεμβάσεις της δεν ικανοποιούν κανέναν. Οι Τούρκοι αντιμετωπίζουν την κριτική της Δύσης για τα ανθρώπινα δικαιώματα ως ανάμειξη στις εσωτερικές υποθέσεις τους, ενώ οι Κούρδοι θεωρούν την υποστήριξη της Δύσης στον αγώνα τους ψευδή.¹¹⁰

Δεδομένης της περιπλοκότητας της κατάστασης, είναι αναπόφευκτες ορισμένες φαινομενικές αντιφάσεις. Η διαφορά στάσης ανάμεσα στους Κούρδους που ζούν στο ανεπτυγμένο δυτικό τμήμα της χώρας ή στα μεγάλα αστικά κέντρα σε σχέση με αυτούς που έχουν παραμείνει στις νοτιοανατολικές περιοχές, όπου υφίστανται τις συνέπειες από τα σκληρά μέτρα της τουρκικής εξουσίας αναδεικνύεται στις εκλογές. Από τις κατά καιρούς δημοσκοπήσεις που έχουν πραγματοποιηθεί, απορρέει το συμπέρασμα πώς οι Κούρδοι που έχουν μετακινηθεί στις μεγάλες πόλεις έχουν πάψει να προσελκύονται από αμιγώς κουρδικά κόμματα όπως και το αίτημα της ανεξαρτητοποίησης. Όταν εξετάζει κανείς σήμερα πώς σκέπτονται και ενεργούν σήμερα οι Κούρδοι των νοτιοανατολικών περιοχών, δεν θα πρέπει να

¹⁰⁸ <http://www.defencenet.gr>

¹⁰⁹ Ο Lenin, με την έννοια αυτοδιάθεση των λαών εννοούσε τον κρατικό χωρισμό αυτών, από ξένα εθνικά σύνολα, το συσχετισμό αυτοτελούς κράτους, καθώς και το δικαίωμα ξεχωριστής κρατικής ύπαρξης. Β.Ι Λένιν, “*Το δικαίωμα των λαών για την αυτοδιάθεση τους*”.

¹¹⁰ Michael Ignatieff, “*Τα ανθρώπινα δικαιώματα ως πολιτική και ως ειδωλολατρία*”, Εκδόσεις Καστανιώτη 2004, σελ. 76.

ξεχνάει πως ο αδυσώπητος πόλεμος ανάμεσα στις αρχές και το ΡΚΚ έχει εγκλωβίσει τον ντόπιο πληθυσμό ανάμεσα σε διασταυρούμενα πυρά.¹¹¹

5.3 Εθνικισμός και ΡΚΚ

Το εθνικιστικό αίσθημα εντάθηκε σοβαρά ύστερα από την απόφαση του ΡΚΚ, τον Ιούνιο του 2004, να διακόψει την μονομερή εκχειρία που είχε κηρύξει μετά την σύλληψη του Οτζαλάν και να ξαναρχίσει τις εχθροπραξίες. Η απόφαση αυτή οφείλεται κυρίως στους εξής παράγοντες:

Πρώτον, η παρατεταμένη αποχή από τον ένοπλο αγώνα απειλούσε το μονοπώλιο που ο Οτζαλάν και το ΡΚΚ επιχειρούν να διατηρήσουν πάνω στο κουρδικό κίνημα στην Τουρκία. Ο Οτζαλάν εξακολουθεί να ελέγχει σε μεγάλο βαθμό τις εξελίξεις στο κουρδικό κίνημα και η παρατεταμένη αποχή από τα όπλα έπληττε την εικόνα του ως Κούρδου ηγέτη (η σημασία του ένοπλου αγώνα και γενικότερα των όπλων έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα στην κουρδική κουλτούρα), ενώ παράλληλα άφηνε ανοιχτό το πεδίο για την ανάδειξη νέων τάσεων στον κουρδικό χώρο.

Η διατήρηση του μονοπωλίου του κουρδικού εθνικισμού και του κουρδικού κινήματος ευρύτερα είναι ζήτημα ζωής και θανάτου για τον Οτζαλάν. Ο Οτζαλάν φαίνεται πως εκτιμά ότι με τον τρόπο αυτό ενδεχομένως θα πείσει την Άγκυρα αλλά και τους άλλους παίκτες στην Μέση Ανατολή (συμπεριλαμβανομένων των Αμερικανών και των Ευρωπαίων) ότι μόνο αυτός και η οργάνωση του –το ΡΚΚ– εκφράζουν τους Κούρδους της Τουρκίας και συνεπώς μόνο αυτοί είναι οι "νόμιμοι" συνομιλητές για όποιοι θέλει να χειριστεί το κουρδικό.¹¹²

Αυτός άλλωστε είναι σήμερα και ο πρωταρχικός σκοπός του Οτζαλάν και του ΡΚΚ: Να γίνουν αποδεκτοί ως επίσημοι συνομιλητές από την Άγκυρα στο πλαίσιο πολιτικών διαπραγματεύσεων με σκοπό την διασφάλιση των δικαιωμάτων των Κούρδων μέσα στο τουρκικό κράτος. Ήδη από το 7ο έκτακτο συνέδριο, τον Ιανουάριο του 2000, το ΡΚΚ είχε εγκαταλείψει την άποψη περί "εθνικής απελευθέρωσης"/ανεξαρτησίας και είχε υιοθετήσει την πολιτική "δημοκρατικής αλλαγής" της Τουρκίας, μέσα στο πλαίσιο της οποίας θα διευθετηθούν οι κουρδικές προσδοκίες.

¹¹¹ Hugh Poulton, *οπ.π*, σελ. 312

¹¹² http://www.eliamep.gr/kurdish_problem/el/index.htm

Δεύτερον, η ευρωπαϊκή δυναμική και η προοπτική έναρξης και αργότερα προώθησης των ενταξιακών διαπραγματεύσεων απειλεί το ΡΚΚ καθώς μέσα μια εκδημοκρατισμένη Τουρκία το ΡΚΚ δεν θα έχει ουσιαστικό λόγο ύπαρξης. Εκτός αυτού, η Ε.Ε. και το Ευρωκοινοβούλιο έχουν διαμορφώσει μια σαφώς αρνητική στάση απέναντι στο ΡΚΚ και τον ένοπλο αγώνα ενώ αρνητικό για το ΡΚΚ είναι και το κλίμα στην Ουάσιγκτον.

Οι κίνδυνοι ενάντια στην συνοχή του ΡΚΚ και στο μονοπώλιο της οργάνωσης στον κουρδικό χώρο (που άρχισαν να καταγράφονται από το 1999) έγιναν ακόμα πιο σαφείς και από το γεγονός ότι η απόφαση για επανέναρξη των εχθροπραξιών δεν έγινε δεκτή από όλα τα στελέχη του προκαλώντας έτσι την απόσχιση του μικρότερου αδελφού του Α. Οτζαλάν, Οσμάν Οτζαλάν, και ορισμένων άλλων στελεχών από την οργάνωση. Τον Αύγουστο του 2004, ο Οσμάν Οτζαλάν και όσοι τον ακολούθησαν ίδρυσαν το Πατριωτικό δημοκρατικό Κόμμα (PWD) αποκηρύσσοντας την βία και τον ένοπλο αγώνα. Η απόσχιση δεν απείλησε άμεσα το ΡΚΚ αλλά δεν υποτιμήθηκε από τον Οτζαλάν και τα υπόλοιπα στελέχη του.

Επιπλέον είναι εξαιρετικά δύσκολο για τους Κούρδους πολιτικούς να αποφασίσουν να διαχωρίσουν την θέση τους από τον Οτζαλάν και να κρατήσουν αποστάσεις. Για ένα σημαντικό μέρος των Κούρδων, ο Οτζαλάν εξακολουθεί να είναι το ζωντανό σύμβολο της κουρδικής αντίστασης και η κράτηση του στο Ιμραλι του έδωσε μια νέα «μυθική» διάσταση. Πάντως πολλοί είναι οι Κούρδοι πολιτικοί, κυρίως οι δήμαρχοι που προέρχονται από το DEHAP και ορισμένα ηγετικά στελέχη του πρώην κόμματος DTP, που προσπαθούν, να πάρουν αποστάσεις από τον ένοπλο αγώνα. Σε έναν περιορισμένο κύκλο Κούρδων πολιτικών και διανοούμενων διαμορφώνεται σταδιακά η άποψη ότι ο ένοπλος αγώνας πλήττει άμεσα τις εξελίξεις στο κουρδικό και ότι ο Οτζαλάν πρέπει φυσικά να παραμείνει ένας "μυθικός" ηγέτης αλλά η πραγματική του εξουσία και η κηδεμονία του στον κουρδικό χώρο πρέπει να περιοριστεί.

Ωστόσο, η βαρύτητα του ΡΚΚ και του κουρδικού υπερεθνικισμού από την μια μεριά και η συστηματική επιμονή της Αγκυρας να αντιμετωπίζει αρνητικά τους Κούρδους πολιτικούς και δημάρχους από την άλλη, ελαχιστοποιούν το εύρος των πολιτικών τους κινήσεων εντός και εκτός του κουρδικού χώρου και συνεπώς τις πιθανότητες εκσυγχρονισμού του κουρδικού κινήματος.¹¹³

¹¹³ http://www.eliamep.gr/kurdish_problem/el/index.htm

Όσον αφορά την λαϊκή βάση, ένα μεγάλο μέρος των κουρδικών πληθυσμών της νοτιοανατολικής Τουρκίας εξακολουθούν να θεωρούν τον Οτζαλάν ως σύμβολο της κουρδικής αντίστασης. Οι κουρδικοί πληθυσμοί έχουν κουραστεί από την βία και σήμερα εμφανίζονται λιγότερο πρόθυμοι να στηρίξουν τον ένοπλο αγώνα αλλά την ίδια ώρα η υπομονή απέναντι στην Άγκυρα μειώνεται καθημερινά, κυρίως ανάμεσα στις νέες γενιές (που εξακολουθούν να τροφοδοτούν με ανθρώπινο δυναμικό τις ένοπλες ομάδες του ΡΚΚ).

Την ίδια ώρα, τα στελέχη του ΡΚΚ που υποστηρίζουν την αναγκαιότητα συνέχισης του ένοπλου αγώνα εργάζονται για την κλιμάκωση των επιθέσεων. Εκτός από τις επιθέσεις τύπου hit and run εναντίον στρατιωτικών στόχων, κυρίως με ναρκοθετήσεις εναντίον αυτοκινητοπομπών, στη νοτιοανατολική Τουρκία, το τελευταίο έτος καταγράφονται προσπάθειες μεταφοράς των επιθέσεων στα μεγάλα αστικά κέντρα, κυρίως στην Κωνσταντινούπολη, και σε τουριστικές περιοχές. Οι ενέργειες αυτές, με μορφή βομβιστικών επιθέσεων, συνδέονται συνήθως με την κουρδική οργάνωση Γεράκια Απελευθέρωσης του Κουρδιστάν (ΤΑΚ) που πολλοί έγκυροι αναλυτές θεωρούν ως παρακλάδι του ΡΚΚ. Οι ενέργειες αυτές έχουν ως κύριο αντικειμενικό σκοπό την πρόκληση των δυνάμεων ασφαλείας και την προσοχή των διεθνών μέσων ενημέρωσης.

Σε ορισμένους κύκλους του ΡΚΚ από την άλλη, επικρατεί η άποψη ότι αν προκληθεί μια μεγάλη ένταση και η Άγκυρα αποφασίσει να απαντήσει με μαζική καταστολή ενάντια στους Κούρδους, θα δημιουργηθεί και πάλι μια μεγάλη συσπείρωση γύρω από το ΡΚΚ. Οι δραστηριότητες ορισμένων τουρκικών παρακρατικών κύκλων, όπως για παράδειγμα η πρόσφατη υπόθεση Σεμντινλί, περιπλέκουν ακόμα περισσότερο την κατάσταση και αυξάνουν τους κινδύνους πρόκλησης «θερμού επεισοδίου» στο κουρδικό. Το κλίμα για "θερμό επεισόδιο" είναι άλλωστε εύφορο καθώς την τελευταία περίοδο καταγράφεται μια κοινωνική ένταση ανάμεσα σε Τούρκους και Κούρδους πολίτες στα μεγάλα αστικά κέντρα της δυτικής Τουρκίας.¹¹⁴

¹¹⁴ http://www.cipt.eu/html/modules.php?name=News&new_topic=7

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ρίζα του κουρδικού προβλήματος βρίσκεται δεκαετίες πίσω. Εντούτοις, η ανάγκη επίλυσης του καθίσταται περισσότερο επιτακτική από ποτέ. Σε ό, τι αφορά το ανατολικό και νοτιοανατολικό τμήμα της χώρας, απαιτείται σφαιρική προσέγγιση για την αντιμετώπιση των οικονομικών και κοινωνικών δυσκολιών της περιοχής, για τη δημιουργία των συνθηκών ώστε ο κατά κύριο λόγο κουρδικός πληθυσμός να απολαύει όλων των δικαιωμάτων και ελευθεριών του.

Η Αγκυρα συνεπώς, καλείται να αποκαταστήσει το κράτος δικαίου στις νοτιοανατολικές περιοχές της Τουρκίας και να σταματήσει τις ένοπλες επιχειρήσεις κατά του κουρδικού πληθυσμού, να σεβαστεί τα πολιτικά δικαιώματά του ως μεινότητα, και να επιτρέψει την άμεση πρόσβαση διεθνών ανθρωπιστικών οργανώσεων στις περιοχές αυτές. Σημαντική είναι επίσης η ανάγκη για άμεση παύση του πυρός μεταξύ των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων και του ΡΚΚ ώστε να προαχθεί ο διάλογος.

Ποια είναι όμως τα κίνητρα που οδήγησαν το ΡΚΚ στην επανεργοποίησή του και την εκ νέου έναρξη εντατικού αντάρτικου αγώνα; Γιατί τώρα, και μάλιστα τόσο ενεργητικά; Για πολλούς παρατηρητές, τα κίνητρα είναι διπλά. Τόσο κοινωνικά όσο και πολιτικά. Το πιο σημαντικό της πρώτης κατηγορίας είναι η «πίεση» που άσκησε στην κοινωνική βάση του ΡΚΚ η μεγάλη εκλογική επιτυχία του κυβερνώντος Κόμματος Διοίκησης και Ανάπτυξης (ΑΚΡ). Για πρώτη ίσως φορά στα τουρκικά πολιτικά χρονικά ένα κόμμα διεμβόλισε αποτελεσματικά την εθνοτική στρωμάτωση της τουρκικής κοινωνίας. Επισημαίνεται ωστόσο για ακόμα μια φορά, ότι η ρίζα της σύγκρουσης βρίσκεται στην προκλητική κατάλυση των δικαιωμάτων της κουρδικής μειονότητας και ότι οι αρχές της Αγκυρας έχουν στη διάθεσή τους ολόκληρο τον κρατικό μηχανισμό, κάνοντας κατάχρησή του εναντίον του πληθυσμού της περιοχής.

Από την άλλη πλευρά, εξίσου σημαντική είναι και η διαμορφούμενη στην ευρύτερη περιοχή νέα γεωστρατηγική ισορροπία. Η δημιουργία, ενός ανεξάρτητου κράτους για τους Κούρδους, θα σήμαινε τεράστιες απώλειες σε επίπεδο οικονομικό, πληθυσμιακό, γεωγραφικό για την χώρα της Τουρκίας, της Συρίας, του Ιράν και του Ιράκ. Θα σήμαινε συρρίκνωση της δυνατότητάς τους να εκμεταλλευτούν ένα τεράστιο ανθρώπινο δυναμικό καθώς και πλουτοπαραγωγικούς πόρους.

Είναι προφανές ότι οι προοπτικές για νέο γεωπολιτικό ρόλο της Τουρκίας διευρύνονται ενώ ταυτόχρονα και παράλληλα ο ρόλος των Κούρδων στην περιοχή αναβαθμίζεται, ιδιαίτερα των Κούρδων της Τουρκίας. Επιπλέον, ο Κουρδικός παράγοντας στην ευρύτερη περιοχή, έχει αναδειχθεί σε ρυθμιστικό γεωστρατηγικό στοιχείο, ο οποίος και θα καθορίσει τα τεκταινόμενα και τις γεωπολιτικές εξελίξεις σε όλη την περιφέρεια και την Μέση Ανατολή. Τα 6 εκατομμύρια Κούρδων του Β. Ιράκ, ήδη λειτουργούν υπό συνθήκες ενός νέου κράτους. Οι παρενέργειες αυτής της προοπτικής είναι τεράστιες, καθώς στην Ν/Α Τουρκία ζουν πάνω από 14 εκατομμύρια Κούρδοι, ενώ οι Κούρδοι της Συρίας, και του Ιράν ξεπερνούν τα 5 εκατομμύρια.¹¹⁵ Οι συγκεντρώσεις των Κουρδικών πληθυσμών σχηματοποιούνται μέσα σε γεωγραφική ενότητα. Η πληθυσμιακή ομοιογένεια των περιοχών τους, η συνέχεια τους, από την Συρία – Β. Ιράκ – Τουρκία – Ιράν, θεωρητικά, δίνουν την μελλοντική προοπτική της δημιουργίας ενός μεγάλου Κουρδικού Κράτους, με συντριπτική ομοιογένεια (εθνική, φυλετική και θρησκευτική) και πληθυσμό άνω των 25 εκατομμυρίων, χωρίς να συμπεριληφθούν τα υπόλοιπα 7 εκατομμύρια Κούρδων, τα οποία βρίσκονται διάσπαρτα στην Τουρκία.

Την ώρα που η Άγκυρα αντιμετωπίζει δυσκολίες στην ευρωπαϊκή της πορεία και το Κουρδικό ζήτημα παραμένει ανοιχτό, η χώρα προωθεί την απόκτηση πυρηνικής ικανότητας και δραστηριοποιείται για την εξασφάλιση ενεργειακών πόρων. Σύμφωνα με τον πρώην αρχηγό των ενόπλων δυνάμεων, Μπουγιουκανίτ, η Τουρκία θα αναγκαστεί στο εγγύς μέλλον να επιβιώσει σε μια «δύσκολη γεωγραφία», αντιμέτωπη με δύο σοβαρές απειλές: η πρώτη είναι το Κουρδικό «που στοχεύει να διαταράξει την ενότητα και ακεραιότητα του τούρκικου έθνους» και η δεύτερη το πολιτικό Ισλάμ «που αποσκοπεί στην ακύρωση των επιτευγμάτων του κοσμικού κράτους».

Σχεδόν δέκα χρόνια μετά την σύλληψη του Αμπντουλάχ Οτζαλάν, το κουρδικό πρόβλημα βρίσκεται σήμερα αντιμέτωπο με ένα επικίνδυνο αδιέξοδο. Τέσσερις είναι οι βασικότεροι –αλληλένδετοι- λόγοι που οδηγούν στο αδιέξοδο αυτό: Πρώτον, η επιμονή της Άγκυρας να κρατά μακριά από τις πολιτικές ζυμώσεις τους Κούρδους πολιτικούς, αποκλείοντας τους θεσμικά από την είσοδο τους στην Εθνοσυνέλευση με το εκλογικό όριο του 10% που απαιτείται ώστε ένα κόμμα να αντιπροσωπεύεται στην βουλή και εξωθεσμικά απομονώνοντας τους αρνούμενη να τους δεχθεί ως "συνομιλητές". Δεύτερον, η κηδεμονία –συμβολική και πρακτική- που εξακολουθούν να ασκούν ο Αμπντουλάχ Οτζαλάν και το PKK στο κουρδικό κίνημα

¹¹⁵ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html#People>

και ταυτόχρονα οι δυσκολίες της συντριπτικής πλειονότητας του κουρδικού πολιτικού κόσμου να απαγκιστρωθεί από τα δεσμά του Αμπντουλάχ Οτζαλάν. Η κηδεμονία αυτή είναι αντιπαραγωγική καθώς από την μια μεριά επιτρέπει στην Άγκυρα να συνεχίζει την πάγια τακτική της απέναντι στο κουρδικό κίνημα («καμία συνομιλία με τρομοκράτες») ενώ από την άλλη περιορίζει στο ελάχιστο τις εσωτερικές δυνατότητες αναθεώρησης και εκσυγχρονισμού του ίδιου του κουρδικού κινήματος. Τρίτον, το αίσθημα απομόνωσης του ΡΚΚ στην διεθνή σκηνή καθώς οι ΗΠΑ, οι Ευρωπαϊκές πρωτεύουσες και η Ε.Ε., κυρίως το Ευρωκοινοβούλιο, υιοθετούν αρνητική στάση απέναντι στην οργάνωση ενώ παράλληλα οι εξελίξεις στο Β. Ιράκ αναδεικνύουν τους Κούρδους ηγέτες Ταλαμπάνι και Μπαρζάνι σε εκφραστές των Κούρδων, και τέταρτον η αποκρυστάλλωση ενός ισχυρού κουρδικού εθνικισμού και παράλληλα η ποιοτική αλλαγή της τουρκο-κουρδικής σύγκρουσης, η οποία παίρνει έναν χαρακτήρα κοινωνικής έντασης ανάμεσα σε πολίτες τουρκικής και κουρδικής καταγωγής και ταυτόχρονα μετατοπίζεται –αργά αλλά σταθερά- από την νοτιοανατολική Τουρκία στα αστικά κέντρα της δυτικής Τουρκίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

- Βερέμης Θ. (επιμ.), 1995, «*Η Τουρκία σήμερα, Πολιτεία, Κοινωνία, Οικονομικά, Εξωτερική Πολιτική, Θρησκεία*», Ποιότητα, Αθήνα.
- Chabry Laurent και Chabry Annie, 1987 «*Οι Μειονότητες, Εθνικές και Θρησκευτικές στην Μέση Ανατολή, τα αίτια των συγκρούσεων*», Εκδόσεις Θετίλη.
- Chaliand Gerard, 1978, «*Οι Κούρδοι:Λαός χωρίς ελεύθερη πατρίδα*», Εκδόσεις Θετίλη, Αθήνα.
- Δικαϊάκος, Γ., Βαλλιανάτος, Σ., 1995 «*Το κουρδικό πρόβλημα και οι άλλες εθνοτικές ομάδες στη σύγχρονη Τουρκία*», από το «*Η Τουρκία Σήμερα*», Βερέμης, Θ., (επιμέλεια), εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
- Fuat Dundar, 2003, «*Οι μειονότητες στην Τουρκία*», Εκδόσεις Ινφογνώμων, Αθήνα.
- Ignatieff Michael, 2004 «*Τα ανθρώπινα δικαιώματα ως πολιτική και ως ειδωλολατρία*», Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα
- Καλεντερίδης Σ. 2007, «*Παράδοση Οτζαλάν: Η ώρα της αλήθειας*», Ινφογνώμων, Αθήνα.
- Καλογερόπουλος Κ. ,1999 «*Οτζαλάν: Ο τελευταίος ηγέτης της επανάστασης*», Ιάμβλιχος, Αθήνα.
- Καραμπελιάς Γεράσιμος, 2001 «*Ο Ρόλος των Ένοπλων Δυνάμεων στην Πολιτική Ζωή της Τουρκίας και της Ελλάδας*», Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Καταπόδης Γ. Ιωάννης, 1996, «*Τέσσερις Αιώνες Διπλωματικής Δραστηριότητας στον Ευρωπαϊκό Χώρο. 1648-1959: Από την Ειρήνη της Βεσφαλίας στις Συνθήκες του Κυπριακού*», Επτάλοφος, Αθήνα.
- Kedourie E., 1999, «*Ο Εθνικισμός*», Κατάρτι, Αθήνα.
- Κεμάλ Μπουρκάι, 1999, «*Οι Κούρδοι και το Κουρδιστάν*», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
- Κουλουμπής Θ. ,1995, «*Διεθνείς Σχέσεις*» , Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
- Κούτσης, Α., 1992, «*Μέση Ανατολή: Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική Ανάπτυξη*», τόμος Α΄, Παπαζήσης, Αθήνα.
- Β.Ι Λένιν, «*Το δικαίωμα των λαών για την αυτοδιάθεση τους*».
- Νικολακάκη Δ. Ηλία, 1998, «*Οι Κούρδοι, Συμβολή στη μελέτη των εθνολογικών καταβολών της ιστορίας και της θρησκείας τους*», εκδοτικός οίκος Κυρομάνος, Θεσσαλονίκη.

-Ντόκος Θάνος, 2001, «Ο Γεωστρατηγικός Ρόλος της Τουρκίας», Εκδόσεις Τουρίκη, Αθήνα.

-Robins Philip, 2004, «Στρατός και Διπλωματία», Εκδόσεις Σύγχρονοι Ορίζοντες, Αθήνα.

-Roulton Hugh, 2000, «Ημίψηλο Γκρίζος Λύκος και Ημισέληνος», Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα.

-Σακκάτου Βαγγέλη, 1995, «Κουρδιστάν», Εκδόσεις Στράβωνας, Αθήνα.

-Χούνου Βασιλική, 2000, «Οι Κούρδοι: Παρόν Παρελθόν και Μέλλον», Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων.

- Woolf, S 1999, «Ο Εθνικισμός στην Ευρώπη», Θεμέλιο, Αθήνα

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Barkley J. H and Fuller E. G., 1997, *"Turkey's Kurdish question"*, Rowman & Littlefield.
- Benedict Richard O'Gorman Anderson, *"Imagined Communities: Reflections on the origins and spread of nationalism"*, New Left Review.
- Breuilly John, 1982, *"Nationalism and the State"*, Manchester University Press, Manchester.
- Cleveland W.L, 1994, *"A History of the Modern Middle East"*, Oxford.
- Entessar Nader, 1992, *"Kurdish Ethnonationalism"*, Lynne Rienner Pub.
- Gellner Ernest, 1983 *"Nations and Nationalism"*, Blackwell, Oxford.
- Hobsbawm, Eric J., *"Nations and Nationalism since 1780"*, Cambridge University Press 1990.
- Kirisci Kemal & Winrow Gareth, *"The Kurdish Question and Turkey: An Example of a Trans-state Ethnic Conflict"*, 1997, Routledge Curzon, London-New York.
- David McDowall, 2002, *"A Modern History of the Kurds"*, IBTauris & Co Ltd, London.
- Mella J., 2005, *"Kurdistan and The Kurds, A Divided Homeland and a Nation without State"*, Western Kurdistan Association Publications, London.
- Nikitine Basile, 1956, *"Les Kurdes, – Etude sociologique et historique"*, Librairie C. Klincksieck, Paris.
- O'balance Edgar, 1996, *"The Kurdish Struggle 1920-94"*, Macmillan Press Ltd, London.
- Olson Robert W. 1996, *"The Kurdish Nationalist Movement in the 1990s: Its Impact on Turkey and the Middle East"*. University Press of Kentucky.
- Pettifer J. , 1998, *"The Turkish Labyrinth. Ataturk and the New Islam"*, London.
- Pulton H., 1997, Top Hat, Grey Wolf and Crescent. *"Turkish nationalism and the Turkish Republic"*, London: C. Hurst.
- Renan Ernest, *"Qu'Est-Ce Qu'Une Nation?"*, Academic Press Leiden.
- Smith Antony, 1976, *"The Formation of Nationalist Movements"*, London: Macmillan.
- Smith, Antony, 1999, *"Myths and Memories of the Nation"*, Oxford University Press, Oxford
- White J. Paul 2001, *"Primitive rebels or Revolutionary Modernisers? The Kurdish Nationalist Movement in Turkey"*, Zed Books.

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

- ∅ <http://www.kurdishacademy.org/>
- ∅ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/world/monitoring/380845.stm>
- ∅ <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/6422351.stm>
- ∅ <http://paratiritirio-tourkias.blogspot.com/>
- ∅ <http://www.kurd.gr/fonik/eidiko/4.htm>
- ∅ <http://www.cilicia.com/armolausanne.html>
- ∅ <http://www.kathimerini.gr>
- ∅ <http://www.diplomatia.gr>
- ∅ <http://www.defencenet.gr>
- ∅ <http://www.geopolitics-gr.blogspot.com/>
- ∅ <http://www.eliamep.gr>
- ∅ <http://www.cipt.gr>
- ∅ <http://www.cia.gov>

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΑΙ ΑΡΘΡΑ

- Miroslav Hroch, *“From National Movement to the Fully-formed Nation : The Nation-building Process in Europe”*.
- Εφημερίδα Μεσόγειος Ανασκόπηση του Κουρδικού ζητήματος 19-2-1999
- Περιοδικό Γεωστρατηγική, Άρθρο: *“Τουρκία, Ιράν, Συρία: Ανταγωνισμός και Συγκλίσεις”*.
- Σαλαπασιδής Γ, *“Τουρκία, Ιράν, Συρία: Ανταγωνισμός και Συγκλίσεις”*, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, Μάιος-Αύγουστος 2007
- Μάζης Ι.Θ, *“Γεωπολιτικές όψεις του κουρδικού ζητήματος στο Νέο Ιράκ”*, Περιοδικό Αεροπορική Επιθεώρηση, Ιανουάριος 2007, Τεύχος 80.
- Περιοδικό Ελληνική Άμυνα και Ασφάλεια, Ιούλιος 2009 Τεύχος 41

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1:

ΚΟΥΡΑΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΠΕΡΙΕ ΤΟΥ ΚΟΥΡΑΙΚΟΥ ΙΡΑΚ	
Τουρκία	>15.000.000
Ιράν	~7.500.000
Ιράκ	>6.000.000
Συρία	~1.500.000
Χώρες Πρώην Σοβιετικής Ένωσης	~500.000
ΣΥΝΟΛΟ	~30.000.000

Πηγή: Περιοδικό Αεροπορική Επιθεώρηση, Ιανουάριος 2007, Τεύχος 80, σελ.127.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2:

ΚΟΥΡΑΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ		
Ιρανικός Κλάδος της οικογενειας των ινδοευρωπαϊκών γλωσσών	<i>ομάδα Kurmanji</i>	<i>υποομάδα Bahdinani ή βόρεια Kurmanji</i>
		<i>υποομάδα Sorani ή κεντρική Kurmanji</i>
	<i>ομάδα Pahlawani</i>	<i>υποομάδα Dimili» (ή Zaza ή Hawrami)</i>
		<i>υποομάδα Gorani ή Kerman-shahi ή νότια Kurmanji</i>

Πηγή: Περιοδικό Αεροπορική Επιθεώρηση, Ιανουάριος 2007, Τεύχος 80, σελ.128.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3:

ΤΟ ΡΚΚ ΣΕ ΑΡΙΘΜΟΥΣ

1978 Χρονολογία έκδοσης της «Διακήρυξης Ανεξαρτησίας»

3.800 άνδρες του ΡΚΚ δρουν στο βόρειο Ιράκ

2.300 άνδρες του ΡΚΚ βρίσκονται στην Τουρκία

4.500 ΑΚ-47 Καλάσνικοφ διαθέτει η οργάνωση

86% των συλληφθέντων μαχητών έχει εισόδημα κάτω των 380\$ το μήνα

88% των μελών του ΡΚΚ πιστεύει ότι δεν υπάρχει ισότητα στην οργάνωση

60% των μαχητών δεν έχουν τελειώσει το γυμνάσιο

37.000 είναι τα θύματα της σύγκρουσης ΡΚΚ-τουρκικών δυνάμεων

1999 Χρονολογία σύλληψης του ηγέτη του ΡΚΚ

6 αριθμός του άρθρου του τουρκικού Συντάγματος, που διασφαλίζει το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έκρινε ότι παραβιάστηκε στην υπόθεση Οτσαλάμ

2006 Χρονολογία κατάπαυσης του πυρός από το ΡΚΚ

13 νεκροί ήταν ο απολογισμός από επίθεση του ΡΚΚ εναντίον λεωφορείου στο Σιρνάκ στις 29 Σεπτεμβρίου

15 στρατιώτες σκότωσαν μέσα στο Σαββατοκύριακο οι άνδρες της οργάνωσης

Πηγή: Περιοδικό Ελληνική Άμυνα και Ασφάλεια, Ιούλιος 2009 Τεύχος 41, σελ.119

The Peace Treaty of Sèvres

The Treaty was signed between the Allied and Associated Powers and Turkey at Sevres on August 10, 1920.

The Treaty is divided into 13 parts with the following contents and articles:

- I. The Covenant of the League of Nations 1-26
- II. Frontiers of Turkey 27-35
- III. Political Clauses 36-139
- IV. Protection of Minorities 140-151
- V. Military, Naval and Air Clauses 152-207
- VI. Prisoners of War and Graves 208-225
- VII. Penalties 226-230
- VIII. Financial Clauses 231-260
- IX. Economic Clauses 261-317
- X. Aerial Navigation 318-327
- XI. Ports, Waterways and Railways 328-373
- XII. Labour (Part XIII of Versailles Treaty) 374-414
- XIII. Miscellaneous Provisions 415-433

SECTION III. KURDISTAN.

ARTICLE 62.

A Commission sitting at Constantinople and composed of three members appointed by the British, French and Italian Governments respectively shall draft within six months from the coming into force of the present Treaty a scheme of local autonomy for the predominantly Kurdish areas lying east of the Euphrates, south of the southern boundary of Armenia as it may be hereafter determined, and north of the frontier of Turkey with Syria and Mesopotamia, as defined in Article 27, II (2) and (3). If unanimity cannot be secured on any question, it will be referred by the members of the Commission to their respective Governments. The scheme shall contain full safeguards for the protection of the Assyro-Chaldeans and other racial or religious minorities within these areas, and with this object a Commission composed of British, French, Italian, Persian and Kurdish representatives shall visit the spot to examine and decide what rectifications, if any, should be made in the Turkish frontier where, under the provisions of the present Treaty, that frontier coincides with that of Persia.

ARTICLE 63.

The Turkish Government hereby agrees to accept and execute the decisions of both the Commissions mentioned in Article 62 within three months from their communication to the said Government.

ARTICLE 64.

If within one year from the coming into force of the present Treaty the Kurdish peoples within the areas defined in Article 62 shall address themselves to the Council of the League of Nations in such a manner as to show that a majority of the population of these areas desires independence from Turkey, and if the Council then considers that these peoples are capable of such independence and recommends that it should be granted to them, Turkey hereby agrees to execute such a recommendation, and to renounce all rights and title over these areas.

The detailed provisions for such renunciation will form the subject of a separate agreement between the Principal Allied Powers and Turkey.

If and when such renunciation takes place, no objection will be raised by the Principal Allied Powers to the voluntary adhesion to such an independent Kurdish State of the Kurds inhabiting that part of Kurdistan which has hitherto been included in the Mosul vilayet.

Πηγή: <http://www.hri.org/docs/sevres/>